

ბესიკ ხურციდლაძე

ძველი ქართული
დამწერლობის
ისტორიისათვის

თბილისი
2005

წიგნში გამოყვლეულია და განხილული ქართული დამწერლობის ისტორიის აქამდე უცნობი რეალიები, რომელთა შუქზე ავტორის მიერ გაკეთებულია დასკვნა იმის შესახებ, რომ ასომთავრული ანბანის შექმნის მოვლენა დგვირბებულია IV–V საუკუნეთა ზღუბღზე მოღვაწე ორი ისტორიული პიროვნების – ბაკურ დიდისა და გრი–ორბმისდის სახელებთან.

წიგნი განუთვნილია როგორც სპეციალისტთა, ისე მკითხველთა ფართო წრისათვის.

რედაქტორი: ისტორის მეცნიერებათა
კანდიდატი იოსებ კვიციანი

მშობლების

◆ ვლადიმერ და ლალი

ხურცილაკების ◆

ნათელ ხსოვნას ეძღვნება ეს წიგნი

აუგორო

წინასიტყვაობა

წინამდებარე ნაშრომით ჩვენ ვასრულებთ ქართული ასომთავრული ანბანის წარმოშობისა და ისტორიის პრობლემატიკის თორმეტწლიანი ზანგრძლივობის კვლევას. საწყის ეტაპზე მიღებული შედეგები პირველად გამომზეურებული იქნა 2002-2003 წლებში ჩვენს მონოგრაფიულ ნაშრომებში: „ქართული ასომთავრული ანბანის შექმნის ეპოქის, გარემოებებისა და ავტორთა ვინაობის საკითხისათვის“ და „დიდი ბაკური – ქართული ასომთავრული დამწერლობის ფუძემდებელი“. მაშინ ჩვენ საკითხის დასმის წესით შევთავაზეთ სპეციალისტებს თვალსაზრისი იმის შესახებ, რომ ქართული ანბანის შექმნის მოვლენა დაკავშირებულია პალესტინის ქართული (წმ. თეოდორე ტირონის სახელობის) მონასტრის იატაკის მოზაიკურ წარწერაში ნახსენები ორი ისტორიული პიროვნების – ბაკურისა (დიდი ბაკურის) და გრიორმიზდის სახელებთან, და რომ ამ უმნიშვნელოვანესი ისტორიულ-კულტურული ღირებულების მოვლენას ადგილი ჰქონდა 380-იანი წლების მეორე ნახევარში „წმინდა მიწაზე“, პალესტინაში, რომლის საზღვრების სარდალი მოცემულ პერიოდში იყო რომის იმპერიის სამხედრო სამსახურში მყოფი იბერიელი მეფისწული ბაკური. ეს თვალსაზრისი იმხანად წარმოდგენილი იყო მეცნიერული ვერსიის დონეზე, რამეთუ ვერძნობდით, რომ ქართველოლოგთა შორის აღნიშნული პრობლემის გარშემო მანამდე ჩამოყალიბებული სტერეოტიპების დაძლევა ჩვენი მხრიდან უფრო მეტად არგუმენტირებული ძალისხმევა სჭირდებოდა. გასათვალისწინებელი იყო ის წმინდა ფსიქოლოგიური ხასიათის მომენტიც, რომ საზოგადოება დასახელებული პრობლემის გადაჭრას მისთვის ცნობილი და მაღალი სამეცნიერო რეგალიებით აღჭურვილი პიროვნებისაგან უფრო მოელოდა, ვიდრე მისთვის უცნობი რიგითი მკვლევრისაგან. და თუმცა-კი, ჩვენს ზემოაღნიშნულ თვალ-

საზრისს ღიად დაუჭირეს მხარი ისტორიკოსებმა – დოც. ი. კვიციანმა და პროფ. ჯ. სტეფნაძემ, სხვადასხვა ჟურნალ-გაზეთი-სა და სამეცნიერო კრებულის გვერდებზე დაიბეჭდა დადებითი ხასიათის რეცენზიები და გამოხმაურებები (იხ. „100 მწერლის გაზეთი“, №25, 2002 წ. და №20, 2003 წ.; „ლიტერატურული საქართველო“, №34, 2002 წ. და №22, 2003 წ.; „ქართული უნივერსიტეტი“, №41, 2002 წ.; „ჯორჯიან თაიშის“, №30, 2003 წ.; „საქართველოს რესპუბლიკა“, №97, 2003 წ.; „ცისკარი“, №3-4, 2003 წ.; საისტორიო აღმანახი „კლიო“, №17, 2003 წ.; „მრეელი“, №3, 2003 წ.; „ხარება“, №1, 2003 წ. და სხვ.), მაინც იგრძნობოდა, რომ ხსენებული ვერსიის სიცოცხლისუნარიან კონცეფციად ჩამოყალიბებისათვის უფრო მეტი იყო საჭირო.

ხანმოკლე პაუზის შემდეგ ბ-ნ იოსებ კვიციანის დაჟინებული თხოვნით ჩვენ კვლავ განვაგრძეთ დაწყებული საქმე და კვლევა-ძიების პროცესში მიღებულმა შედეგებმა, რომელთაც მკითხველი თავად იხილავს წინამდებარე წიგნში, შეიძლება ითქვას, რომ ყოველგვარ მოლოდინს გადააჭარბეს. მათ არათუ გაამყარეს ჩვენი აღრინდელი თვალსაზრისი, არამედ, ჩვენის ღრმა რწმენით, ეს უკანასკნელი უალტერნატივო ჭეშმარიტების თანრიგამდეც კი აიყვანეს.

გულახდილად გვსურს აღვნიშნოთ, რომ კვლევა-ძიებების შედეგად გამოძიებული მასალების წიგნად გამოცემისგან ერთხანს თავს ვიკავებდით, რაც გამოწვეული იყო იმის გარკვეული შიშით, რომ მოცემული საკითხების სირთულისა და უჩვეულო სპეციფიურობის მიზეზით მკითხველისათვის ბევრი რამ შესაძლოა გაუგებარი აღმოჩენილიყო. მაგრამ საბოლოოდ ქართველოლოგიის ამ, მართლაცდა ურთულესი და საჭირობოროტო პრობლემის გადაჭრის ძლიერმა სურვილმა ეს შიშიც დაგვადოვინა და დაინტერესებულ მკითხველს ამჯერად შესაძლებლობა ეძლევა, რომ ჩვენს ნაფიქრ-ნაკვლევს წინამდებარე ნაშრომის სახით გაეცნოს.

ნაშრომი შედგება სულ ოთხიოდე თავისაგან, რომლებიც თავდაპირველად ცალკე სტატიებად გამოქვეყნებისათვის გეჟონდა გამიზნული.

პირველ თავში მოცემულია ქართული ქრისტიანული წელთაღრიცხვისა და ასომთავრული ანბანის ურთიერთმიმართების საკითხი. ფაქტიურად, გახსნილია ეროვნული წელთაღრიცხვის მისტიური ბუნების არსი. ქართველი მკითხველი პირველად იხილავს იმას, თუ როგორ „მეტყველებს“ ნიშანთმისტიკის ენით ქართული ქრისტიანული წელთაღრიცხვა.

მეორე თავი მთლიანად ქართული ასომთავრულის ანბანის ენიგმატიკის არსის განმარტებას ეთმობა. მკითხველს ამჯერადაც პირველად მიეცემა შესაძლებლობა, რათა იხილოს ქართული ანბანის შემქმნელთაგან შემუშავებული „ნიშანთმეტყველების“ ორიგინალური ენა, რომლის მეშვეობით ნაწილობრივ მაინც ეხდება ფარდა ძველი ქართული დამწერლობის (ასომთავრული ანბანის) შექმნის თექვსმეტსაუკუნოვან საიდუმლოს.

წიგნის მესამე თავში განხილულია ქართული დამწერლობის წარმოშობის საკითხი ლეონტი მროველის საზოგადოდ ცნობილი ერთი ცნობის შუქზე. ეს საკითხი თავისუფლად შეგვეძლო წინა თავში განგვეხილა, მაგრამ მისი დიდი მნიშვნელობისა გამო ჩვენ მაინც მიზანშეწონილად მივიჩნიეთ, რომ ის ცალკე თავის სახით ყოფილიყო წიგნში გამოყოფილი.

მეოთხე, დასკვნით თავში ქართული ანბანის შემქმნელ პირთა მსოფლმხედველობის რაობის საკითხის შესწავლის ცდაა წარმოდგენილი. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ მთელი რიგი მიზეზებისა გამო ჩვენთვის ეს საკითხი წიგნში განხილულ ყველა სხვა საკითხზე უფრო რთული აღმოჩნდა. ამთავითვე ვგრძნობთ, რომ მის ირგვლივ კვლევა მომავალშიც უნდა გაგრძელდეს.

წიგნის პირველ და მეორე თავებს თან ერთვის საჭირო თვალსაჩინოების მასალები (ნახაზები, ცხრილები). წიგნში მითითებული გვაქვს მხოლოდ თემის კვლევისათვის სავალდებულო წერილობითი წყაროები და ლიტერატურა. ზოგადი ხასიათის ლიტერატურაზე მითითებისაგან ამჯერად თავი შევიკავეთ.

დასასრულ, გესურს მადლიერების გრძნობით მოვიხსენიოთ ყველა ის ადამიანი, ვისაც სჯეროდა ჩვენი, ვინც წიგნზე მუშაობის

დროს თანაგვიგობრობდა, მზურვალედ გვგულშემატკივრობდა და ჩვენთან ერთად დიდი ინტერესით ელოდა წინამდებარე ნაშრომის დღის სინათლეზე გამოტანას. ასეთი ადამიანების რიცხვი კი, ჩვენდა გასახარად საკმაოდ დიდია. ძალიან გვინდა გვჯეროდეს, რომ ამ ადამიანების იმედები ჩვენი ნაკვლევით არ გაგვიცრუდება. მკითხველთან ერთადერთი თხოვნა გვაქვს: შეძლებისდაგვარად დაკვირვებით გაადევნოს თვალი წიგნში მოცემულ ჩვენს თითოეულ მოქმედებასა და ნაკვლევ-ნააზრევს, საკუთარი დასკვნები კი მიღებული შედეგების საფუძველზე გააკეთოს. წინამდებარე ნაშრომი ქართული ანბანის წარმოშობისა და საწყისი ისტორიის საკითხებით დაინტერესებული მკითხველისათვის შეიქმნა. ამდენად, გულდასაწყვეტი იქნება, თუკი ის მასში ჭეშმარიტების მარცვალს ვერ აღმოაჩენს.

წიგნის ავტორი თავის მხრივ გულისხმიერებით მიიღებს ყველა სასარგებლო შენიშვნას, რჩევასა და მოსაზრებას, გაითვალისწინებს მათ სამომავლოდ.

ქართული ქრისტიანული წელთაღრიცხვა და ასომთავრული ანბანი

ქრისტიანული წელთაღრიცხვის „დასაბამითგან“ სისტემის უადრეს ნიმუშებს ეხვდებით უკვე ახ. წ. II ს-ის მწერალთა შრომებში. ჟამთაღრიცხვის აღნიშნული სისტემა შეიქმნა ბიბლიური კოსმოგონიის ნიადაგზე და იმთავითვე ესქატოლოგიური შინაარსით იყო დატვირთული. III ს-ში სექსტუს იულიუს აფრიკელმა ძველი და ახალი აღთქმის მონაცემების საფუძველზე შექმნა წელთაღრიცხვის სისტემა, რომლის მიხედვითაც სამყაროს შექმნის მომენტიდან ქრისტეს დაბადებამდე გასული დრო განისაზღვრა 5500 წლით. ქრისტეს დაბადების სიმბოლური დრო მოთავსდა „დაბადებაში“ ნახსენები „მე-9 დღის“ (რა დროსაც ღმერთმა შექმნა ადამი) ფარგლებში. ვინაიდან დავით წინასწარმეტყველის მიხედვით ერთი დღე ათასი წლის ტოლია, შესაბამისად სამყაროს არსებობის ხანგრძლივობა 6000 წლით განისაზღვრა: $6 \times 1000 = 6000$ წ. ასეთი წარმოდგენა სათავეს იღებს ბარნაბა მოციქულის ეპისტოლედან (15, 4) და გვხვდება II-IV სს-ის ქრისტიან მწერლთა – ირინეოს ლიონელის, კლიმენტი ალექსანდრიელის, იპოლიტე რომაელის, ლაქტანციუსის, ნეტარი ავგუსტინესა და სხვათა შრომებში (45:158). ამავე დროს, მათეს სახარების მე-20 თავის მევენახის იგავის განმარტების ნიადაგზე ჩნდება წარმოდგენა სამყაროს არსებობის დროის დღის 12 საათის შესაბამისად 12 ხუთასწლიან ნაწილად დაყოფის შესახებ. კერძოდ, იგავის „მე-11 საათით“ აღინიშნა ქრისტეს მოსვლა და ამრიგად „დადგინდა“ მაცხოვრის დაბადების დრო: $11 \times 500 = 5500$ წელი დასაბამიდან. იგავის „მე-12 საათი“ სამყაროს დასასრულისა და ქრისტეს

მეორედ მოსვლის აღმნიშვნელი იყო: 12 X 500=6000 წელი დასაბამიდან.

ცხადია, ეს გამოთვლები იმდენად ქრონოლოგიურ მოსაზრებებს არ ეფუძნებოდა, რამდენადაც ალეგორიულს. ამის საილუსტრაციოდ მოვიყვანთ მთავარეპისკოპოს ირენარხეს შემდეგ გამონათქვამს: „ამ სამყაროს არსებობა მისი არსებული სახით გაგრძელდება ექვსი ათასი წელი: ორი ათასი (წელი) რჯულის კანონის დაწერამდე, ორი ათასი (წელი) რჯულის კანონის ქვეშ და ორი ათასი (წელი) მესია-ქრისტეს მადლმოსილი მმართველობის ქვეშ, და აღნიშნული ექვსი ათასი წლის გასრულებას მოჰყვება ქრისტეს მეორედ მოსვლა, მოციქული (II პეტრე, 3, 8) უხსნის მორწმუნეებს იმ აზრს, რომ როგორც ეს სამყარო იქმნებოდა 6 დღის მანძილზე, რასაც მოჰყვა დასვენების მეშვიდე დღე, ისე ამ დაცემული სამყაროს გარდაქმნა ახალ ცად და ახალ მიწად განხორციელდება დიდი ექვსიათასწლიანი დღეების გასრულების შემდეგ; და მაშინ კი დადგება უფალი იესო ქრისტეს მშვიდობიანი მეფობა, რომელსაც დასასრული არ ექნება“ (42:246).

ორთოდოქსული ეკლესიის მამები ერთმანეთისაგან მკაფიოდ ანსხვავებდნენ ხილიაზმსა და სახარებისეულ ესქატოლოგიზმს, რადგან პირველი „მეორედ მოსვლის“ შემდეგ ქრისტეს მიწიერ სამეფოს ელოდა, მეორე კი – სამყაროს დასასრულს და საშინელ სამსჯავროს. ეს პრინციპულად განსხვავებული პოზიციებია.

IV ს-ის დასაწყისში ეკლესიის წინაშე დადგა სააღდგომო პასქალიის მოწესრიგების აუცილებლობის საკითხი. პასქალისტ ანატოლი ლაოდეკიელის მიერ თავის დროზე წარმოებული გამოთვლების წყალობით იმ დროს უკვე ცნობილი იყო 532-წლიანი „დიდი ინდიქტიონი“, რომელიც ნიკეაში 325 წელს გამართულ I მსოფლიო საეკლესიო კრებაზე აღიარებული იქნა სააღდგომო პასქალიის მოწესრიგების საშუალებად. ამის შემდეგ ზოგიერთებმა შეადგინეს პასქალია 6 ათას წლამდე. თუმცა, დროთა განმავლობაში, როდესაც ამა თუ იმ წელთაღრიცხვის მიხედვით ისტორიის ვადა იწყებდა 6000 წლის უკვე აშკარად გადაჭარბებას, კომენ-

ტატორები ძალაუნებურად გადადიოდნენ იმ გაგებაზე, რომლის მიხედვით სამყაროს არსებობა შეესაბამებოდა 7000 წელს (38:128-129).

უნდა ითქვას, რომ მსოფლიო ეკლესიას მის განწესებებში არასოდეს არ მოუხდენია ასტრონომიის, აბსოლუტური სიზუსტისა და ზნეობრივი მნიშვნელობის არმქონე მონაცემების კანონიზირება. მათ პრაქტიკულად ვერ ეზვდებით მსოფლიო და ადგილობრივი საეკლესიო კრებების განწესებებში, სადაც მხოლოდ სულიერ-ზნეობრივი ცნებებია მოცემული. ასტრონომიული სიზუსტეები კი არ შეიძლება იყოს სულიერი კანონი ან განწესება, არამედ ისინი წარმოადგენენ კერძო განმარტებებს ან შეხედულებებს (29:42-43). აქედან გამომდინარე, კალენდრის კანონიზირება შეუძლებელია. კანონიზირებულია მხოლოდ კალენდართან დაკავშირებული ორთოდოქსული პასქალია, ანუ ეკლესიის კრებების განწესებებით დადგენილი დრო ქრისტიანული აღდგომის დღესასწაულისა. შემთხვევითი არ არის ის ფაქტი, რომ წელთაღრიცხვას, რომელსაც საფუძვლად უდევს სამყაროს მითიური დასაბამი, არც თუ ისე იშვიათად „ფიქტიურს“ ან „პირობითს“ უწოდებენ. ეს და ზემოთ აღნიშნული სხვა გარემოებები აუცილებლად უნდა იქნას გათვალისწინებული ქართული ქრისტიანული წელთაღრიცხვის რაობის საკითხის კვლევის დროსაც.

ქართული ქრისტიანული წელთაღრიცხვა, წარმოდგენილი 5604-წლიანი „დასაბამითგანისა“ და 532-წლიანი ციკლებისაგან შემდგარი „ქრონიკონის“ ერთობლიობის სახით, ისეთი კალენდარული სისტემაა, რომლის წლის დასაწყისად აღებულია 25 მარტის თარიღი. ამ თარიღს II-III სს-ის ცნობილი ქრისტიანი მოაზროვნეები - იპოლიტე რომაელი და კლიმენტი ალექსანდრიელი სამყაროს შექმნის თარიღად მიიჩნევდნენ (36:294). იმავედროულად, 25 მარტი მიიჩნეოდა ქრისტეს დაბადების თარიღადაც, რამეთუ ადამიანის სიცოცხლის დასაწყისი აიყვანებოდა ჩასახვის მომენტამდე და არა დღის სინათლეზე მოვლინებამდე. როგორც ცნობილია, ეკლესია IV ს-ის შუახნებიდან მოყოლებული 25

მარტს ღმრთისმშობლის ხარების უძრავ დღესასწაულს აღნიშნავს. იგივე 25 მარტი IV ს-ის დასაწყისში ქრისტეს მკვდრეთით აღდგომის ნამდვილ თარიღადაც მოიაზრებოდა. ამიტომ, 25 მარტის აღდგომა-დღეს ეწოდება „კირიოპასხა“, ანუ საუფლო პასექი, რითაც ხაზი ესმება პასქალურ ხდომილებათა სამმაგ თანხვედრას (7:144). ეს ვითარება, როგორც ნ. კანდელაკისა და გ. ცერცვაძის დუეტმა დაადგინა, ქართულ წელთაღრიცხვაში გათვალისწინებულია. მათი დასკვნით, „ქრონიკონი“ ისეთი ქრონოლოგიური სისტემაა, რომელიც წლებს ითვლის ასომთავრული ანბანის რიგ-სათვალავის ბაზაზე სამყაროს დასაბამიდან მითიურ მეორედ მოსვლამდე და რომელშიაც სამარადისოდ არის ჩაბეჭდილი ქრისტეს ჭეშმარიტი აღდგომის თარიღი: მე-11 მოქცევის 315 წელი, 25 მარტი, კვირა-დღე (7:145). მიუხედავად ასეთი შესანიშნავი მიგნებისა, მათემატიკოსთა აღნიშნულმა დუეტმა ასომთავრული ანბანი და ქართული ქრისტიანული წელთაღრიცხვა სრულიად უსამართლოდ დააცილეს ერთმანეთს შექმნის დროში, პირველს ადგილი ძვ. წ. IV ს-ში მიუჩინეს, მეორე კი – ახ. წ. IV ს-ში მოათავსეს (სულ ახლახანს გამოცემულ ნაშრომში - „ქართული ასომთავრული ანბანის კრიპტოანალიზი“ - აღნიშნულმა ავტორებმა იგივე ვარაუდი ფაქტიურად კვლავ ძალაში დატოვეს. – ბ.ხ.) დარწმუნებით შეიძლება იმის თქმა, რომ ორივეს შემქმნელი წრე აბსოლუტურად იდენტურია, და რომ ქართულ ქრისტიანულ წელთაღრიცხვას საფუძველი ასომთავრულის პრაქტიკაში დანერგვის დროიდან ჩაეყარა. ქართული ასომთავრული წარმოადგენს წერი-თი და კალენდარულ-ქრონოლოგიური სისტემების ორიგინალურ ერთობლიობას, რომელიც, როგორც მოგვიანებით ამას ვიხილავთ, ასო-ნიშანთა სახელებისა და ანბანური რიგ-სათვალავის საფუძველზე ენიგმური მეტყველების საინტერესო ნიმუშიც გახლავთ.

ქართულ „დასაბამითგანსა“ და „ქრონიკონს“ შორის თვალნათლივი შესაბამისობაა. შეიძლება ითქვას, რომ ისინი ერთმანეთს ავსებენ. ქართული „დასაბამითგანი“ ეყრდნობა „ქრონიკონის“ 532-წლიანი პერიოდების თანმიმდევრობით დროის ათე-

ლის წესს. ამ გარემოებამ უზრუნველყო „ქრისტეს მოსვლის“ თარიღად დასაბამიდან 5604 წლის დამკვიდრება.

III-IV სს-ში მიღებული წარმოდგენა იმის შესახებ, რომ ქრისტეს მოვლინების დრო ბიბლიური „მე-ნ დღისა“ და სახარებისეული „მე-11 საათის“ ფარგლებშია საგულებელი, ქართულ წელთაღრიცხვაში განუხრელად არის დაცული:

1. „დასაბამითგანი“ სისტემა ქრისტეს მოსვლას 5000-6000 წლების პერიოდში, ანუ „მე-ნ დღის“ ფარგლებში უთითებს: 5604 წლის 25 მარტი /იხ. ნახ. 1 /.

2. „ქრონიკონით“ იგივე მოვლენა ნაჩვენებია „მე-11 საათის“, ანუ 5320-5852 წლების ფარგლებში: $10 \times 532 + 284 = 5320 + 284 = 5604$ წლის 25 მარტი /იხ. ნახ. 2 /.

დავათის ცნობილ ქვასვეტზე მითითებული რიცხვი 5320 („ჭტკ“) სწორედ ქრისტეს მოვლინებისათვის განკუთვნილი „მე-11 საათის“ დაწყების მაუწყებელი რიცხვითი სიმბოლოა და არა თარიღი - ძვ. წ. 284 წელი, როგორც ეს ზოგიერთ მკვლევარს მიაჩნია შეცდომით. შემთხვევითი არც ის ფაქტი გახლავთ, რომ ქრისტეს მოვლინების დრო ხსენებულ კალენდარულ სისტემებში მონიშნულია რიცხვებით „284“ და „604“. ამ უკანასკნელთან დაკავშირებით ჯერ კიდევ ნ. კანდელაკმა და გ. ცერცვაძემ აღნიშნეს ის, რომ დასაბამიდან 5000 წლის შემდეგ, მე-ნ ათასწლეულში ქრისტეს მოსვლა მონიშნულია „ქ“-ან ასო-ნიშნით, რომლის ანბანური სათვალავი არის 600, ხოლო გრაფიკული ნიშანი ქრისტეანთა სიმბოლოს – ჯვარს განასახიერებს (7:145). რაც შეეხება 284-ს, ის „მეგობრული რიცხვების“ პითაგორას წყვილის ერთ-ერთი წევრია. „ქრონიკონის“ სისტემაში დროის ხანგრძლივობის საზომი – 532-წლიანი პერიოდი თავის თავში მოიცავს აღნიშნულ წყვილსა და სრულყოფილ რიცხვ 28-ს: $220+284+28=532$. რიცხვი 532 ხშირად აღინიშნებოდა ბერძნული ასო-ნიშნის „ალფას“ სახელით, რადგან მისი შემადგენელი ასო-ნიშნების სათვალავთა არითმეტიკული ჯამი სწორედ 532-ია: ა (1) ლ (30) ფ (500) ა (1); ხოლო იმავე ასო-ნიშნების

ანბანური ინდექსების ჯამი 37-ის ტოლია: ა (1) ლ (12) ფ (23) ა (1). ერთი სიტყვით, რიცხვები 532 და 37 ერთმანეთთან ოპტი-
მალურ შესაბამისობაშია და ეს ვითარება ქართულ ასომთავრულ
ანბანში ასახულია კიდეც (7:145).

ქართული ასომთავრული დამწერლობა 37-ნიშნიანი ანბანია
(35 ფონემა და 2 ეპისემონი IV-VI სს-ების მდგომარეობით),
რომლის რიცხვითი დიაპაზონი არის 19999. 37-ის ნამრავლი
532-ზე გვაძლევს 19684-ს. სხვაობა 19999-სა 19684-ს შორის
(315) ამჟღავნებს კონკრეტულ თარიღს: „ქრონიკონის“ მე-11
მოქცევის 315 წელი, რომელიც „დასაბამითგანის“ მიხედვით 5635
წლის თარიღს უდრის: $5320 + 315 = 5635$ წელი სამყაროს დასა-
ბამიდან (7:144). როგორც ვიცით, იგივე ქრონოლოგიური სისტე-
მა ქრისტეს დაბადებას 5604 წელზე დებს. სხვაობა 5635-სა და
5604-ს შორის არის 31 წელი, რაც მათე, ლუკა და მარკოზ
მახარებლების მიხედვით ჯვარცმის მომენტისათვის ქრისტეს ასაკს
შეეფარება /იხ. ნახ. 2 /.

ზემოთ აღნიშნულის შემდეგ ჩვენ უკვე შესაძლებლად მიგვაჩ-
ნია ასომთავრულ ანბანზე „მორგებული“ ქრისტიანული წელ-
თადრიცხვის დღემდე თითქმის უცნობი რეალიების გამომზეურე-
ბა და მისი მისტიური შინაარსის ამოხსნა. თითქმის უცნობის
იმიტომ, რომ ზოგიერთი ნიუანსის გამჟღავნების მცდელობას უკვე
ჰქონდა ადგილი ჩვენს ერთ-ერთ წინა მონოგრაფიაში (იხ. 25:89).

რაკილა ქართული ქრისტიანული წელთადრიცხვა ასომთავრული
ანბანის რიგ-სათვალავზე იყო დაფუძნებული, საგულებელია, რომ
თავად ანბანშივე გვქონდეს გარკვეული მინიშნება სამყაროს დასას-
რულისა და ქრისტეს მეორედ მოსვლის III-IV სს-ში „აღიარე-
ბულ“ სიმბოლურ დროზე – 6000 წელზე. ასეთი მინიშნება
ასომთავრულში მართლაც გვაქვს რიგით 33-ე ასო-ნიშნის სახელ-
წოდებისა და შესაბამისი ანბანური სათვალავის სახით:
„ხან“=6000. ტერმინი „ხანი“ ასახავს დროის შესახებ უძველეს
ქართულ წარმოდგენას და ნიშნავს დროს, რომელშიც ზდება (ან
არ ზდება) ესა თუ ის მოქმედება (სხვათა შორის, ამ სიტყვამ

დღემდე შეინარჩუნა ქართულში იგივე მნიშვნელობა). ტერმინ „ხანს“ ბერძნულში το διασπασμα შეესატყვისება და მისით აღინიშნება დროის ან სივრცის შუალედი, ინტერვალი.

სამყაროს დასასრულისა და ქრისტეს მეორედ მოსვლის მისტიური მოვლენები, როგორც ითქვა, III-IV სს-ის ქრისტიანთა წარმოდგენით საკრალური „მე-12 საათის“ ფარგლებში იგულებოდა. „დასაბამითგანის“ 6000 წელს „ქრონიკონის“ მე-12 მოქცევის 148 წელი შეეფარდება: $11 \times 532 + 148 = 5852 + 148 = 6000$ წ. (ნახ. 3). საკმარისია ამ უკანასკნელს გამოვაცლოთ წლების ის რაოდენობა, რომელიც ქართულ წელთაღრიცხვაში გვაქვს მოცემული სამყაროს შექმნის მომენტიდან ქრისტეს მოვლინებამდე გასული დროის აღსანიშნავად, რომ თვალსაჩინო გახდეს ასომთავრული ანბანისა და მასზე დაფუძნებული ქართული ქრისტიანული წელთაღრიცხვის შექმნის ზედა ქრონოლოგიური ზღვარი: $6000 - 5604 =$ ახ. წ. 396 წელი.

ამ თვალსაზრისის მართებულობაზე მეტყველებს შემდეგი საყურადღებო გარემოება. ადრექრისტიანული ხანის პასქალისტთა და მორწმუნეთა შორის გავრცელებული წარმოდგენით, მეორედ მოსვლის წინ, სამყაროს დასასრულის მომენტის დადგომამდე ქრისტიანული სამყარო აღდგომა-დღეს უკანასკნელად იზეიმებდა 25 მარტს, კვირა-დღეს, ანუ იმ დროს ადგილი უნდა ჰქონოდა „კირიოპასხას“, საუფლო პასექს. დასაბამიდან 5999 წლის 25 მარტი ქართული წელთაღრიცხვის მიხედვით ახ. წ. 395 წლის 25 მარტს შესაბამება. ამ დროს კი, მართლაც კვირა-დღე იყო. ნიშანდობლივია ის ფაქტი, რომ IV ს-ში, ნიკეას კრების (325 წ.) შემდგომ პერიოდში ეს ერთადერთი შემთხვევაა, როდესაც ხარებისა და აღდგომის დღესასწაულების თანხვედნას აქვს ადგილი (მომდევნო „კირიოპასხა“ 479 წლის 25 მარტზე მოდიოდა).

გამომდინარე აღნიშნულიდან, სრულიად ცხადი შეიქმნა ის გარემოება, რომ ქართული ასომთავრულის შემქმნელები დროის თვალსაზრისით იმყოფებოდნენ შემდეგ მისტიურ მოვლენათა შორის: ერთის მხრივ, წარსულში რჩებოდა ქრისტეს შობის, ჯვარცმისა

და მკვდრებით აღდგომის მოვლენები და მეორეს მხრივ, წინ იყო ქრისტეს მოსალოდნელი მეორედ მოსვლა. ეს, ჩვენი აზრით, პრინციპული ხასიათის გარემოებაა, რომელიც ძველი ქართული დამწერლობის გენეზისის საკითხის კვლევისას აუცილებლად უნდა იქნას სპეციალისტთაგან გათვალისწინებული.

როგორც ვიცით, ასომთავრულის შემქმნელებმა ქრისტეს მოვლინება „ქრონიკონით“ მე-11 მოქცევის 284 წლით მონიშნეს და არც თუ შემთხვევით. ელინურად განსწავლულმა პირებმა უეჭველად უწყოდნენ იმის შესახებ, რომ ბერძნული საკრალური სიტყვების, - ΘΕΟΣ, „თეოს“ (ღმერთი), ΑΥΙΟΣ, „აგიოს“ (წმინდა) და ΑΓΑΘΟΣ, „აგათოს“ (სახიერი // კეთილი), იზოფსეფიები არის „284“: თეოს > თ (9) ე (5) ო (70) ს (200), აგიოს > ა (1) გ (3) ი (10) ო (70) ს (200), აგათოს > ა (1) გ (3) ა (1) თ (9) ო (70) ს (200) // 284.

ამდენად, „ძე ღმრთისას (ძე ღმერთის)“ იესუ ქრისტეს მოსვლის აღსანიშნავად მოცემული რიცხვის გამოყენების ფაქტი ღრმად სიმბოლურია.

ქრისტეს ე.წ. „პირველი მოსვლის“ (// შობა, განკაცება) საკრალური „მე-11 საათის“ დაწყების მომენტიდან (// დასაბამიდან 5320 წ.) „მეორედ მოსვლის“ დადგომის მომენტამდე (// დასაბამიდან 6000 წ.) არსებული დროის მონაკვეთი ქართულ წელთაღრიცხვაში აღნიშნულია რიცხვით „680“: $6000 - 5320 = 680$. ეს რიცხვი, ასე ვთქვათ, „ბერძნულმეტყველია“. ბერძნული ტერმინი ΥΙΟΣ, „ვიოს“ (= ძე, ვაჟი) მისი შემადგენელი ასონიშნების ანბანური სათვალაეების ჯამით 680-ის ტოლია:

$$\begin{aligned} \Upsilon \iota \omicron \varsigma &> \upsilon (400) \iota (10) \omicron (70) \varsigma (200) > \\ &> 400 + 10 + 70 + 200 = 680 \end{aligned}$$

მაშასადამე, რიცხვების 284 და 680 მეშვეობით ქართული წელთაღრიცხვის სქემაზე შეგვიძლია ამოვიკითხოთ უფალი იესუ ქრისტეს ზედწოდება - „ძე ღმრთისა“ ან „ძე ღმერთი“ /იხ. ნახ. 4/. ნათელია, რომ ასომთავრულის შემქმნელებმა 5320-6000 წლების

პერიოდი სიმბოლურად ქრისტეს კუთვნილად მოიაზრეს, რაც ბიბლიური „მე-6 დღის“ ფარგლებში მხსნელის მოვლინების იდეიდან გამომდინარეობს. სიმბოლური ჩანს „მეორედ მოსვლის“ მოვლენის ქრისტეს „პირველი მოსვლის“ საკრალური „მე-11 საათის“ დაწყების მომენტიდან 680-ე წლისთავზე დადების ფაქტიც. კერძოდ, ბერძნული სიტყვა ΕΤΕΡΙΟΣ, „ეტეროს“ (=მეორე) მისი შემადგენელი ასო-ნიშნების ანბანური სათვალავების ჯამით 680-ს ჰკრებს:

$\text{ΕΤΕΡΙΟΣ} > \epsilon (50) \tau (300) \epsilon (5) \rho (100) \omicron (70) \varsigma (200) > 50 + 300 + 5 + 100 + 70 + 200 = 680$ /იხ. ნახ. 4/.

აქვე უნდა შევნიშნოთ ისიც, რომ „ძე ღმერთი“ // „ლოგოსი“ წმინდა სამების (მამა – ძე – სულიწმიდა) „რიგით მეორე“ წვერია, რომელსაც წმ. იუსტინე მოწამე უწოდებდა ΘΕΙΟΣ ΕΤΕΡΙΟΣ-ს ანუ რიგით „მეორე ღმერთს“.

მიღებულმა შედეგებმა ლოგიკურად მიგვიყვანა იმ დასკვნამდე, რომ ქართულ წელთაღრიცხვაში მოცემული სხვა საყრდენი რიცხვთარიღები ისეთივე სიტყვიერი ინფორმაციის შემცველები უნდა იყვნენ, როგორც 284 და 680. პირველ რიგში გავსინჯოთ ქრისტეს „პირველ“ და „მეორე“ მოსვლას შორის ქართულ წელთაღრიცხვაში არსებული დროის მონაკვეთის რიცხვითი სიდიდე: $6000 - 5604 = 396$ ანუ „ტჟე“ (ტ=300, ჟ=90, ე=6). დანარჩენი 32-ის მსგავსად ამ ასო-ნიშნათა სახელებიც („ტარ“, „ჟან“, „ვინ“) ჰფლობენ საკუთარ დაფარულ რიცხვით მნიშვნელობებს: ტ (300) ა (10) რ (100) + ჟ (90) ა (1) ნ (50) + ვ (6) ი (10) ნ (50) $> 401 + 144 + 66 = 608$ ანუ „ქჟ“ (ქ=600, ჟ=8) $>$ უფლის დაქარაგმებული სახელი „ქ[რისტ]ჟ“.

აღნიშნული ნიუანსით ფაქტიურად გაცხადდა ის, აქამდე უცნობი გარემოება, რომ ქართული ანბანის ასო-ნიშნების სახელთა ნაირსახეობების („ან“, „ენ“, „ინ“, „ონ“, „რაე“, „ლას“, „ტარ“, „წილ“ და ა.შ.) ჩამოყალიბების ფაქტი განაპირობა ანბანის შემქმნელთა იმ სურვილმა და მიზანდასახულობამ, რომ აღნიშნულ სახელებს (რომელთაც, სხვათა შორის, მსოფლიო ანბანურ სამყაროში ანალო-

გია არ გააჩნიათ) ჰქონოდათ საკუთარი დაფარული რიცხვითი მნიშვნელობები, როგორც ანბანური სათვალავების, ისე მათი ანბანური ინდექსების გათვალისწინებით. ამ დასკვნის რეზონულობაში ჩვენ მოგვიანებით უფრო მეტად დავრწმუნდებით.

ზაზგასასმელია ის ფაქტიც, რომ ქართული ანბანის ასოთ-სახელებში მოცემული ყველა ფონემა (მხედველობაში გვაქვს სახელდებათა ბოლოკიდური ელემენტები: „ა, ე, ი, ო“ - ხმოვნები და „ნ, ლ, რ, ს“ - თანხმოვნები) თავს იყრის ქართული ანბანის ძირითად (ე.წ. „ბერძნულ“) ნაწილში. ამდენად, აღნიშნული ფონემების ანბანურ სათვალავებში მოცემულია მხოლოდ ერთეული, ათეული და ასეული რიცხვები. ეს გარემოება გვიბიძგებს იმ აზრისაკენ, რომ ასომთავრულის შემქმნელთა მხრიდან შეგნებულად იქნა შენარჩუნებული ბერძნული ანბანის რიცხვ-ნიშანთა სისტემა. აქ, ალბათ, უადგილო არ უნდა იყოს იმ ფაქტის ზაზგას-მა, რომ ბერძნული ანბანის ასო-ნიშანთა რიცხვითი და რიგითი მნიშვნელობების სისტემების გამოყენებით ძველად ზორციელდებოდა მეტად გავრცელებული პრაქტიკა სიტყვათა გაიგივებისა და მათი მისტიკური ინტერპრეტაციისა ცალკეული შემადგენელი ასო-ნიშნების რიცხვით მნიშვნელობათა ჯამის იგივეობის საფუძველზე. ნიშანთ-მისტიკა ანუ გემატრია გულისხმობდა სიტყვათა და სახელთა მისტიკურ ინტერპრეტაციას მათთან დაკავშირებული რიცხვითი მნიშვნელობების მიხედვით (2:152 შენ.). ჩვენ უკვე გვქონდა შესაძლებლობა, რათა დავრწმუნებულიყავით იმაში, რომ აღნიშნული პრაქტიკა უცხო არ იყო ქართული ასომთავრული ანბანის შემქმნელთათვისაც. საერთოდ უნდა აღინიშნოს ის გარემოება, რომ ძველი ქართული დამწერლობის ავტორები თავიანთ ელინურ განსწავლულობას ავლენენ ყველგან, სადაც კი მათ ამის საშუალება ეძლევათ. სხვა და სხვა მონაცემებზე დაყრდნობით სულ უფრო და უფრო ვრწმუნდებით იმაში, რომ ქართული ასომთავრულის შემქმნელთა ცოდნის არსენალი მოიცავდა როგორც თანადროული ეპოქის მეცნიერულ მიღწევათა ნუსხას, ისე წინაქრისტიანული ხანის ანალოგიური მიღწევების ცოდნასაც. ეს გარე-

მოება საკმაოდ ნათლად არის ასახული მათ სწორუპოვარ ქმნილებაში – ქართულ ასომთავრულში.

დავუბრუნდეთ ისევ ჩვენთვის საინტერესო თემას. საყოველთაოდ არის ცნობილი იოანე ღმრთისმეტყველის „გამოცხადების“ ქართულ ტექსტში მოყვანილი უფლის შემდეგი სიტყვები: „მე ვარ ანი და ჰ, პირველი და უკანასკნელი, დასაბამი და დასასრული“ (22, 13). ბერძნულ ტექსტში „ან“-სა და „ჰ“-ს კანონზომიერად ენაცვლება ბერძნული ანბანის პირველი და უკანასკნელი ასო-ნიშნების სახელები: „ალფა“ და „ომეგა“. ქართულ ანბანში რიგით 37-ე ასო-ნიშნის სახელი „ჰ“ (ოჰ)-ი სწორედ ბერძნული „ომეგას“ დარად არის შემოღებული VI ს-ის შემდგომ (2:152). Ω αεϋα, „ომეგა“, როგორც ბერძნული ანბანის ბოლო ასო-ნიშანი, ცნებების „უკანასკნელი“ და „დასასრული“ სიმბოლოდ არის მოაზრებული იოანეს „გამოცხადებაში“. ქრიზმები „ალფა“ და „ომეგა“ გვხვდება უკვე IV ს-ის ბოლოთი დათარიღებული წილკნის აკლდამის კედლებზე (იხ. 21:24). ბერძნული ენის სათანადოდ მცოდნე ასომთავრულის შემქმნელებისათვის დიდ სიძნელეს არ წარმოადგენდა ტერმინ „ომეგა“-ს რაობის საკითხში გარკვევა: ეს სიტყვა „ო“-ბერისა და „მეგა“ (αεϋα) სიტყვის კომპლექსია და ქართულად სიტყვა-სიტყვით ითარგმნება, როგორც „ო-დიდი“. ქართულ ანბანში ყველა ასოს საკუთარი სახელდება აქვს. „ო“-ხმოვნის აღმნიშვნელ ასო-ნიშანს აქ „ონ“ ეწოდება. ამიტომ „ომეგას“ სახელის ზუსტი ქართული შესატყვისი ტერმინი „ონ-დიდი“ ან „დიდი ონ“-ია (ა. შანიძე სწორედ ამგვარად მოიხსენიებდა ქართული ანბანის უკანასკნელ ასო-ნიშანს, რომელიც თავდაპირველად მხოლოდ ეპისემონის როლს ასრულებდა ანბანში და რომელსაც სახელწოდებად „ოჰ“ > „ჰოე“ მოგვიანებით დაუმკვიდრდა; მანამდე, უნდა ვიფიქროთ, რომ იოანე ღვთისმეტყველის „გამოცხადების“ გავლენითა და ბერძნული „ომეგას“ მიბაძვით ქართული ანბანის 37-ე გრაფემა ზოგჯერ „ონ-დიდად“ მოიაზრებოდა ზოლმე). სიტყვა „დიდი“ მისი შემადგენელი ასოების სათვალავებისა და ინდექსების ჯამით ჰკრებს რიცხვ „28“-

ს, რომელიც, ჯერ ერთი, სრულყოფილ რიცხვთა თანრიგს მიეკუთვნება და მეორე ის, რომ 532-წლიანი „დიდი ინდიქტიონის“ ფორმირებაში იღებს მონაწილეობას, როგორც მზის კალენდარული ციკლის აღმნიშვნელი რიცხვი. ასო-ნიშან „ონ“-ის სახელის დაფარული რიცხვითი მნიშვნელობაა „120“: $o (70) n (50) > 70+50=120$. ეს რიცხვიც ორი მიზეზით არის ღირსშესანიშნავი:

1. იგი წარმოადგენს პირველი თხუთმეტი რიცხვის ჯამს: $1+2+3 \dots +13+14+15=120$.

2. II-III სს-ის ქრისტიანი თეოლოგისა და ფილოსოფოსის კლიმენტი ალექსანდრიელის ცნობილ ნაშრომში „სტრომატები“ „სიცოცხლის დღეთა“ ხანგრძლივობა აღნიშნულია სწორედ რიცხვით „120“ (35:49).

მაშასადამე, „ომეგას“ ზუსტი ქართული შესატყვისი „ონ-დიდი“ გვიმჟღავნებს რიცხვ „148“-ს: $120+28=148$. გამოვსახოთ ეს რიცხვი შესაბამისი ასო-ნიშნებით და მივიღებთ ძველ ქართულში საკმაოდ იშვიათად ხმარებულ სიტყვას - „მრც“//მრე-ს, რაც ნიშნავს მძლეს, ძლევამოსილს, გამარჯვებულს, მომრევს. როგორც ცნობილია, მორწმუნე ქრისტიანები სამყაროს დასასრულთან ერთად ქრისტეს ძლევამოსილად მოსვლას ელიან.

უფრო მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ „ქრონიკონის“ კალენდარულ სისტემაში მე-12 მოქცევის 148-ე წელი „დასაბამითგანის“ 6000 წელს, ანუ სამყაროს დასასრულის აღმნიშვნელ რიცხვით სიმბოლოს შეესაბამება: $11 X 532 + 148 = 5852 + 148 = 6000$ წელი სამყაროს დასაბამიდან. ამდენად, რიცხვი „148“ სამყაროს დასასრულის მისტიურ დროს უჩვენებს /იხ. ნახ. 3/. ამ მომენტს კი, იოანეს „გამოცხადებაში“ თვითონ უფალი ღმერთი სიმბოლურად „ომეგას“ უწოდებს სახელად.

რიცხვის „148“ საკრალურობა დასტურდება სხვა მხრივაც. ძველი აღთქმის ზოგიერთი წიგნის (I მეფეთა - 1, 11; ეზრა - 34, 2 და 36, 2) ბერძნულ და ქართულ ტექსტებში დაფიქსირებულია „უფლის, უზენაესის“ აღმნიშვნელი ებრაული ტერმინი „ადონაჲ“. ამ სიტყვის შემადგენელ ასოთა სახელწოდებებს საკუთარი და-

ფარული რიცხვითი მნიშვნელობები აქვთ. კერძოდ, „ან“-ის დაფარული ინდექსია 15, „დონ“-ისა – 34 და ა. შ. (იხ. ცხრილი 2-ის I სვეტი). მათი შეკრების გზით ჯამში ვიღებთ ჩვენთვის ნაცნობ რიცხვს:

აღონაჲ > ან (15) დონ (34) ონ (30) ნარ (34) ან (15) ეჲ (20) > 15+34+30+34+15+20=148.

უფრო მეტიც, იგივე სიტყვის შემადგენელი ასოების ანბანური ინდექსების ჯამი გვაძლევს რიცხვს „51“ (იხ. ცხრილი 1-ის I სვეტი):

აღონაჲ > ა (1) დ (4) ო (16) ნ (14) ა (1) ე (15) > 1+4+16+14+1+15=51.

ეს რიცხვი კი, არის ქართული ანბანის პირველი ასო-ნიშნის „ან“ დაფარული რიცხვითი მნიშვნელობა სათვალავების მიხედვით /იხ. ცხრილი 1-ს III სვეტი/: ან > ა (1) ნ (50) > 1+50=51. აღნიშნული გარემოებით საჩინოვდება ის ფაქტი, რომ „ალფასა“ და „ომეგას“ დარად „ანი“ და „ონდიდი“ საკრალური რიცხვების მეშვეობით უფლის სახელთან ასოცირდებიან და ეხმიანებიან უფლისავე სიტყვებს: „მე ვარ ალფა და ომეგა, პირველი და უკანასკნელი, დასაბამი და დასასრული“ (გამოცხ. 22, 13). საინტერესოდ გვეჩვენება ის ფაქტიც, რომ „1 (ერთი)“-ის აღმნიშვნელი ბერძნული სიტყვის $\mu\alpha$, „მია“ და ქართული ანბანის პირველი ასო-ნიშნის სახელწოდების, „ან“-ის იზოფსეფიები აბსოლუტურად იდენტურია: $\mu (40) + (10) \alpha (1) > 40+10+1=51$. შესაძლოა, ამ უკანასკნელმა გარკვეულწილად განსაზღვრა კიდევ ქართული ანბანის პირველი ასო-ნიშნის არსებული დაფარული რიცხვითი მნიშვნელობა.

აღნიშვნის ღირსია კიდევ ერთი ნიუანსი ქართულ წელთაღრიცხვასთან დაკავშირებით. როგორც ვიცით, ქართულ ასომთავრულ ანბანში 37 ნიშანი გვაქვს. აქედან 35 ნიშანი VII ს-მდე კონკრეტულ ფონემებს აღნიშნავდა „ან“-იდან „ჯან“-ის ჩათვლით. ორი უკანასკნელი (რიგით 36-ე და 37-ე) ნიშანი კი, თავდაპირველად მხოლოდ ეპისემონის როლს ასრულებდა (2:152). 325 წელს ნიკეაში გამართულმა პირველმა მსოფლიო საეკლესიო კრებამ

დაადგინა აღდგომა-დღის ერთიანი წესით აღნიშვნის პრაქტიკა. განისაზღვრა აღდგომის პასქალური ჩარჩოებიც: 22 მარტი – 25 აპრილი (ძვ. სტ.). ამ პასქალურ მონაკვეთში 35 სრული დღეა. ეს დღეები, მაგალითად, ძველი სლავური ანბანის 35 ასო-ნიშნით აღინიშნებოდა და იქ მათ „პასქალური ასოებს“ უწოდებდნენ. ვინაიდან ქართული ასომთავრულის შემქმნელებმა, როგორც დავრწმუნდით, იცოდნენ ის, რომ დასაბამიდან 5999 წელს აღდგომა-დღე 25 მარტს თანხვდებოდა, ანუ ადგილი ჰქონდა „კირიოპასხას“, მაშასადამე, მათ, წესით და რიგით, 6000 წლამდე დარჩენილი წლებისათვის საღდგომო პასქალიაც უნდა ჰქონოდათ შემუშავებული. ან რა ფასი ექნებოდა ისეთი კალენდარული სისტემის შექმნას, სადაც გათვალისწინებული არ იქნებოდა საეკლესიო მღვდელმსახურებისათვის სასიცოცხლოდ აუცილებელი ისეთი ნიუანსი, როგორსაც საღდგომო პასქალია წარმოადგენს?! ამდენად, საგულებელია, რომ აღდგომის პასქალური პერიოდის შემადგენელი დღეები ძველსლავურის მსგავსად ქართული ასომთავრულის 35 ასო-ნიშნით იყო იმ დროს აღნიშნული. ამ გარემოებამ შეიძლება პირდაპირ თუ ირიბად განაპირობა კიდევ ის ფაქტი, რომ 37-ნიშნიან ქართულ ანბანში საწყის ეტაპზე მხოლოდ 35-ს მიენიჭა მისი შემქმნელების მხრიდან ფონეტიკური დატვირთვა.

ცხადია, დასაბამიდან 6000 წლის (// ახ. წ. 396 წ.) დადგომას სამყაროს დასასრული არ მოჰყოლია. ქართული ანბანის შემქმნელთა მოლოდინი დათქმულ დროს ქრისტეს მეორედ მოსვლის შესახებ, ამაო აღმოჩნდა. მაგრამ ქართულ ასომთავრულში ჩაბეჭდილი კალენდარულ-ქრონოლოგიური მონაცემების ამოშლა იქედან, ჩანს, რომ აღარავის უცდია. უბრალოდ, იმ ეტაპზე მან დაჰკარგა მისტიური შინაარსი. სავარაუდოა, რომ ქრისტეს „მეორედ მოსვლის“ სიმბოლური თარიღი 7000 წელზე გადავიდა. მსგავს ფაქტებს ადგილი ჰქონდა სხვა ეკლესიების პრაქტიკაშიც. ის ფაქტი, რომ აღნიშნული ცვლილება ქართულ ასომთავრულს არ შეჰხვებია, ნათლად მეტყველებს იმაზე, რომ მისი შექმნის დრო IV ს-ის მიწურულს არ გადმოცდება. ჩვენს ხელთ არსებული

სხვა მონაცემებიც გვარწმუნებენ იმაში, რომ ქართული ასომთავრული ანბანის შექმნას ადგილი ჰქონდა 387-389 წლების მახლობლად (იხ. 25:86-89).

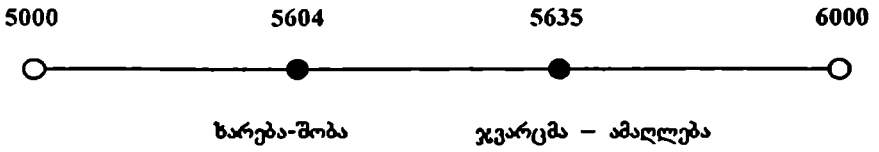
ნიშანდობლივი და ხაზგასასმელია ის გარემოებაც, რომ ჩვენამდე მოღწეულ ქართულ წერილობით ძეგლებში ქართული წელთაღრიცხვის სისტემების „დასაბამითგანის“ და „ქრონიკონის“ პრაქტიკაში უადრესი გამოყენების ფაქტებს მხოლოდ VIII-IX სს-იდან ვაფიქსირებთ. მათი მეშვეობით დათარიღებული მოვლენები მეტწილად მე-13 მოქცევას (დაიწყო 780 წელს) ეკუთვნის, რაც, გამოდინარე იქედან, რომ მე-12 მოქცევა (// „საათი“) ქრისტეს მეორედ მოსვლის სიმბოლურ დროდ იყო შეგულებული და დასაბამიდან 6000 წლის თავზე (=ახ. წ. 396 წ.) გაქარწყლდა ქართული ანბანის შემქმნელების იმედი და მოლოდინი სამყაროს დასასრულის თაობაზე, სავსებით ლოგიკური ჩანს. ერთხანს მივიწყებული და უკვე მისტიურ მიზანდასახულობას მოკლებული „შეცთომილი წელთაღრიცხვა“ ქართული ეკლესიის მესვეურებმა გაიხსენეს მხოლოდ მე-13 მოქცევის პერიოდში (780-1312 წწ.) და ის ამ დროიდან წმინდა ისტორიული ქრონოლოგიის დანიშნულებით აამოქმედეს. X ს-ის ცნობილ მწიგნობარს იოანე-ზოსიმეს ქართული წელთაღრიცხვის თავდაპირველი მისტიური ბუნებისა რომ აღარაფერი გაეგებოდა (ერთგან წერს, „ვისისაგანმე მოცთუნებითა“ არის შემოღებული), ეს იმის მოწმობაა, რომ ამ დროისათვის ხსოვნა ქართული ასომთავრულის შემქმნელებზე დაკარგული თუ არა, ფრიად ბუნდოვანი მაინც უნდა ყოფილიყო. ცხადია, აღნიშნულით ისიც საჩინოვდება, რომ იოანე-ზოსიმე „ქებაჲ და დიდებაჲ ქართულისა ენისაჲს“ ტექსტის მხოლოდ გადამწერია და არა მისი ავტორი.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ბუნებრივად ჩნდება კითხვა იმის შესახებ, თუ როგორ შეძლეს ქართული ანბანის შემქმნელებმა თავიანთ ქმნილებაში ესოდენ მრავალსახოვანი ინფორმაციის „ჩაბეჭდვა“, ანუ როგორ მოახერხეს მათ ლინგვისტური, არითმეტიკულ-ასტრონომიული, გეომეტრიული, თეოლოგიურ-

ფილოსოფიური ცოდნის ერთმანეთთან ისე ჰარმონიულად შეხამება, როგორც ეს ქართული ასომთავრულის მაგალითზე გვაქვს. პასუხი ამ კითხვაზე ცალსახაა: ასომთავრულის შემქმნელები ფლობდნენ არამხოლოდ შესაშურ მეცნიერულ განათლებას (სხვათა შორის, როგორც ბეთლემში მყოფი ნეტარი იერონიმე გვამცნობს 397 წლით დათარიღებულ ერთ თავის წერილში, იმ დროს არამარტო კარგად ცნობილი, არამედ სავსებით ხელმისაწვდომი კი ყოფილა იულიუს აფრიკელის, ანატოლი ლაოდექიელის, კლიმენტი ალექსანდრიელის, იპოლიტე რომაელისა და სხვა ცნობილ მწერალთა შრომები /30:274/), არამედ ისინი დამატებით აღვსილნი იყვნენ ღმრთისადმი უსაზღვრო რწმენით. საგნების ხედვისა და აზროვნების მათთვის დამახასიათებელი მოდელი თვისობრივად განსხვავდებოდა თანამედროვე ადამიანის ხედვა-აზროვნების მოდელისაგან. მარტო ის რად ღირს, რომ ასომთავრულის შემქმნელები კონკრეტულ გრაფემაში ბგერისა და რიცხვის ერთობლიობას ხედავდნენ და ამ ჰარმონიას ისინი შეუდარებლად მძაფრად აღიქვამდნენ, ვიდრე ჩვენი დროის ადამიანები.

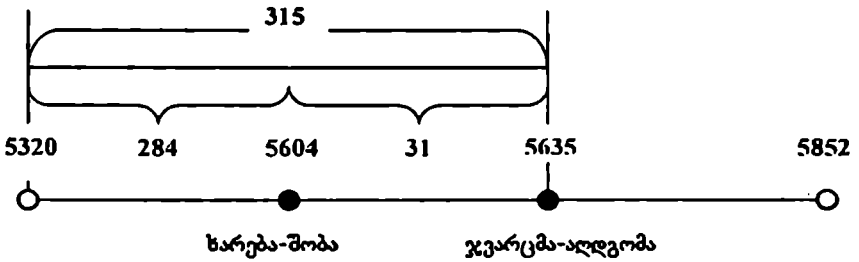
ქართული წელთაღრიცხვის მისტიური ბუნების არსში წვდომა ასომთავრული ანბანის მონაცემთა გარეშე პრაქტიკულად შეუძლებელია. ჩვენ შეგვეძლო დავრწმუნებულიყავით იმ ჭეშმარიტებაში, რომ ასომთავრული არის წერითი და კალენდარულ-ქრონოლოგიური სისტემების ერთიანობის საინტერესო ნიმუში, რომელიც გამსჭვალულია ბიბლიური კოსმოგონიისა და სახარებისეული ესქატოლოგიზმის იდეებით. წელთაღრიცხვის ქართულ სისტემაში ჟამთაღრიცხვა წარმოებს სამყაროს დასაბამის სიმბოლური მომენტიდან დასასრულის სიმბოლურ მომენტამდე. დროის ამ სიმბოლურ სივრცეში ჰარმონიულად არის ჩაწერილი უფლის შობის, ჯვარცმისა და მკვდრეთით აღდგომის მისტიურ მოვლენათა პირობითი თარიღები. ქართული წელთაღრიცხვის სისტემაში ნათლად იკითხება მისი შემქმნელების მხრიდან მხსნელის მეორედ მოსვლის მოლოდინი. ისინი გონების თვალთ სჭვრეტდნენ „ომეგას“ მისტიური ჟამის მოახლოებას...

ნახ. 1

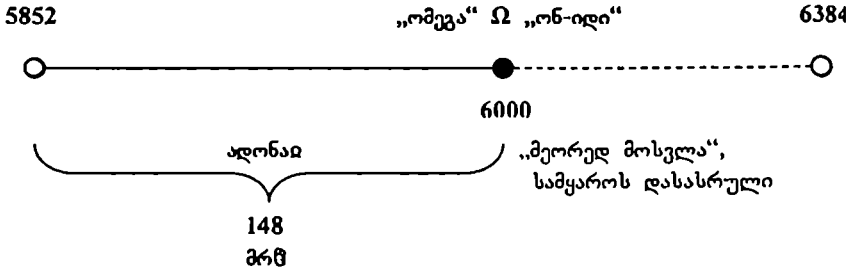
ბიბლიური „მე-6 დღის“ ასახვა „დასაბამითგანში“

ნახ. 2

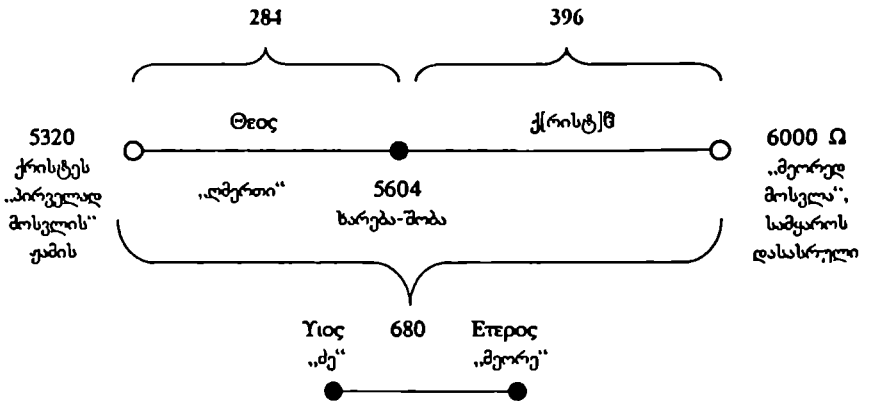
მათეს სახარების „მე-11 საათის“ ასახვა „ქრონიკონში“

ნახ. 3

მათეს სახარების „მე-12 საათის“ ასახვა „ქრონიკონში“

ნახ. 4

ქართული ქრისტიანული წელთაღრიცხვის მისტიკური დიაგრამა

ქართული ასომთავრული ანბანის ენიგმატიკის არსი

„ენიგმა“ ბერძნული სიტყვაა და ნიშნავს თავსატეხს, გამოცანას, გაუგებარს. ქართულ ანბანს მისი ენიგმატიკა აქვს, რომლის არსი გარკვეული ინფორმაციის შეგნებულად, წინასწარგანზრახვით შენიღბვასა და დაფარვაში მდგომარეობს. ცხადია, ყოველგვარ გამოცანას ან საიდუმლოს თავისი ახსნა მოეძებნება ბუნებაში. საჭიროა მხოლოდ „გასაღების“ პოვნა აღნიშნულ „საიდუმლოს“ ამოსაცნობად. ქართული ანბანის ენიგმატიკას ასეთი გასაღები აქვს საზოგადოდ ცნობილი წერილობითი ძეგლის – „ქებად და ღიდებად ქართულისა ენისად“-ს სახით. მასში უცნობი ავტორი არაორაზროვნად გვიცხადებს იმას, რომ ქართული „ენა“ ან ანბანი ინახავს რაღაც საიდუმლოებას, რომელიც პირადად მისთვის, იგრძნობა, რომ ცნობილია, და რომლის ამოხსნისაკენ ის მკითხველს მოუწოდებს ალეგორიული სიმბოლიზმის ენის გამოყენებით.

„ქებადს“ ტექსტში მოცემული ინფორმაციის პირდაპირი აღქმა ვერ ხსნის იმ „საიდუმლოს“ არსს, რომლის შესახებაც ძეგლის ავტორი გვამცნობს. ძველ სამყაროში არაერთი ხერხი და საშუალება იქნა გამომუშავებული იმ მიზნით, რომ ესა თუ ის ინფორმაცია გარკვეული მიზეზებისა გამო დაფარულად გადმოეცათ. ცხადია, წერითი მეტყველების ასეთი პრაქტიკა უცხო არ იყო ადრექრისტიანული და შემდგომი ხანების მწერალთათვისაც. მაგალითად, II-III სს-ის ცნობილი თეოლოგისა და ფილოსოფოსის კლიმენტი ალექსანდრიელის სიტყვით: „ყოველმხრივი გამუქება ავლენს ღეფექტებს საგნებში, იმ დროს, როდესაც შესაძლებელია მრავალი მნიშვნელობის დანახვა იმაში, რაც ნათქვამია დაფარული აზრით. და მართალია, ასეთ ვითარებაში გამოუცდე-

ლი კაცი ვარდება შეცდომებში, და მხოლოდ გნოსტიკოსს ესმის, რომ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ „ყველაფერი უნდა აეხსნას ყველას დღის სინათლეზე, ან მაღლიანი სიბრძნე უნდა შევიდეს კონტაქტში იმათთან, ვინც ძილშია“ კი არ ყოფილა სულით სუფთა“ (35:520). იგივე ავტორი წერს შემდეგსაც: „ზოგიერთ საგანზე მე მხოლოდ მსუბუქად მივანიშნებ. ერთს რომ დაწვრილებით ვააშკარავებ, სხვას მხოლოდ მოხსენიების ღირსად ვთვლი. ზოგჯერ მე ვცდილობ შეფარებლად გამოთქმას, საიდუმლოდ გამჟღავნებას ან ღუმილით მითითებას“ (35:85).

აზრთა საიდუმლოდ გადმოცემის პრაქტიკის არსებობის ფაქტი ადრექრისტიანულ ეპოქაში განპირობებული იყო რამოდენიმე მიზეზით. ჯერ ერთი, სიმბოლოები და ალეგორიები იდუმალმ-ჭვრეტელს აძლევდა იმის საშუალებას, რომ ესაუბრა სამყაროს მოვლენების არსის შესახებ განზოგადების მაღალ დონეზე, ამიტომ ის ფართოდ გამოიყენებოდა მისი მხრიდან. გარდა ამისა, სიმბოლური ენა გასაგები იყო იმ დროის აპოკალიპტური და საწინასწარმეტყველო ლიტერატურის ტერმინთა კონტექსტშიც (45:23). გავავრცელოთ ეს პრაქტიკა „ქებაჲს“ ტექსტზეც და თვალნათლივ დავინახავთ იმას, რომ მასში გვაქვს პირდაპირი მინიშნებები იმის შესახებ, თუ რა გზით და რა საშუალებებით უნდა ისარგებლოს დაინტერესებულმა პირმა ქართულ ანბანში დაფარული „ყოველი საიდუმლოს“ ამოსაცნობად.

სანამ ამ საკითხზე მსჯელობას დავიწყებთ, გვსურს აღვნიშნოთ ის ფაქტი, რომ სადღეისოდ ჩვენთვის უკვე ცნობილია „ყოველი საიდუმლოს“ შემადგენელი ნაწილი, რაც სხვადასხვა მეცნიერ-მკვლევართა მიერ წლების მანძილზე წარმოებული კვლევა-ძიებების შედეგად გამოვლენილი საყურადღებო მასალების მეოხებით გახდა შესაძლებელი. ასე, მაგალითად, პირველად რ. პატარიძემ დაუშვა ის შესაძლებლობა, რომ ქართულ ასომთავრულს წერით-თან ერთად კალენდარული ფუნქციაც უნდა ჰქონოდა დაკისრებული ოდესღაც (იხ. 15). ეს თვალსაზრისი კიდევ უფრო განავრცეს მათემატიკოსებმა ნ. კანდელაკმა და გ. ცერცვაძემ და

თავიანთი ნაკვლევიტ სრულიად ცხადი გახადეს ის გარემოება, რომ ქართული ქრისტიანული წელთაღრიცხვა ასომთავრული ანბანის რიგ-სათვალავის საფუძველზეა აღმოცენებული, შექმნილია უშუალოდ ქრისტეს სახელზე და მისი ცხოვრების ქრონოლოგიას ასახავს (8:148). ამ საკითხზე დამატებითი ინფორმაცია თავის დროზე მკითხველს შევთავაზებთ ჩვენც (20; 21).

თავის მხრივ, თ. გამყრელიძემაც აღნიშნა ერთი საინტერესო ნიუანსი. კერძოდ, იგი თვლის, რომ ქართული ანბანის ნიშნები სათანადო ბერძნული წერითი სიმბოლოების შეგნებულ გრაფიკულ სტილიზაციას წარმოადგენს, რა გზითაც ანბანის შემქმნელი შეეცადა, რომ დაეფარა ახლად შექმნილი ქართული ანბანის დამოკიდებულება და კავშირი მისი დროის ბერძნულ წერით სისტემასთან (2:183). სამაგიეროდ, როგორც იგივე მეცნიერი ამაზე მიუთითებს, ქართული ანბანის რიცხვ-ნიშანთა სისტემა საწყის ნაწილში მთლიანად ბერძნულს მისდევს (2:149). ჩვენის მხრივ დავსძენთ იმას, რომ ქართული ანბანის ასო-ნიშანთა სახელების თხზვის პროცესში ასოს სახელის ბოლოკიდურ ელემენტებად მოცემული ყველა ფონემა, როგორც ხმოვანი (ა, ე, ი, ო) ისე თანხმოვანი (ლ, ნ, რ, ს) ხვდება ქართული ასომთავრულის ე. წ. „ძირითად ნაწილში“, რომელიც ბერძნული წერითი პროტოტიპის მიხედვით არის შექმნილი. ქვემოთ ჩვენ დავინახავთ იმას, რომ აღნიშნული გარემოების განმსაზღვრელი იყო რიცხვ-ნიშანთა სისტემა. საქმე იმაშია, რომ ბერძნული ანბანის ასო-ნიშანთა რიგითი და რიცხვითი მნიშვნელობების სისტემების გამოყენებით ძველად ზორციელდებოდა პრაქტიკა სიტყვათა გაიგივებისა და მათი მისტიკური ინტერპრტაციისა ცალკეული შემადგენელი ასო-ნიშნების რიცხვით მნიშვნელობათა ჯამის იგივეობის საფუძველზე. ძველთაგან არსებობდა სათვალავადი კრიპტოგრაფიის ორი სახეობა: პირველი – სიტყვის ან სახელის ნაცვლად მათი შემადგენელი ასოების რიცხვით მნიშვნელობას ასაჩინოებს და მას „გემატრია“ ეწოდება; მეორე – სიტყვას ან სახელს ასოთა რიცხვული ჯამით გამოხატავს და მას „იზოფსეფია“ ჰქვია სახელად.

საერთოდ, როგორც ამის შესახებ სამართლიანად აღნიშნავს რუსი მეცნიერი ვ. ისტრინი, „რიცხვების ისტორია, როგორც სისტემების წარმომშობი განსაკუთრებული წერიტი ნიშნებისა, სათანადოდ არ არის შესწავლილი“ (იხ. მისი „წერის განვითარება“. მოსკ, 1961 320 რუს. ენაზე). ძველ ბერძნებს მიაჩნდათ, რომ სიტყვის აზრი, მნიშვნელობა მის ბგერაშია. ანბანური დამწერლობის შემთხვევაში ბგერას ასო-ნიშანი შეესაბამება, ასო-ნიშანს კი – რიცხვითი მნიშვნელობა, რიცხვი. სიტყვის რიცხვითი მნიშვნელობების შეჯამებით ელინები ავლენდნენ, ე.წ. „სახელის რიცხვს“, რომლის მეშვეობით მსჯელობდნენ სიტყვის მნიშვნელობაზე. ასო-ნიშანთა თანმიმდევრობა მათი რიცხვითი მნიშვნელობების ერთობლიობით ავლენს ანბანის წყობას. თვითონ ანბანი – ეს არის წყობის მქონე სისტემა. მოკლედ რომ ვთქვათ, ანბანი როგორც წყობა, წარმოადგენს ასო-ნიშანთა და მათი რიცხვითი მნიშვნელობების თანმიმდევრობის ერთიან სისტემას, შეერთებულს ანბანში ასო-ნიშანთა რიგით ნომრებთან (ე. ი. ინდექსებთან). ანბანური წყობა კი, როგორც ასო-ნიშანთა თანმიმდევრობა, - განუყოფელი მათი რიცხვითი მნიშვნელობებისაგან, - არის სიტყვის რიცხვითი მნიშვნელობის განსაზღვრის საფუძველი, რომელთანაც დაკავშირებულია მოცემული სიტყვით აღნიშნული ცნების ან საგნის არსის ამსახველი აზრი თვითონ სიტყვისა (47:9-11, 18). ჩვენი თემისათვის მნიშვნელოვანია გაგება რიცხვთა სიმბოლიკისა, რაც ასე ბუნებრივი იყო ბიბლიური ცნობიერებისათვის და არც თუ ისე თვალსაჩინო გახლავთ თანამედროვე მკითხველისათვის. როგორც ცნობილია, ბიბლიურ რიცხვთა მონაცემებს გააჩნიათ არამარტო რაოდენობრივი და არც იმდენად ძირითადად რაოდენობრივი, არამედ პირველყოფლისა ხარისხობრივი მნიშვნელობა. რიცხვების მიმართ ამგვარი დამოკიდებულება უჩვეულოა რიცხვთა ჩვენი გაგებისათვის. რომელიმე გარკვეული რიცხვი ბიბლიურად მოაზროვნისათვის წარმოადგენს საგნების რაღაც მდგომარეობის განსახიერებას. რიცხვებს გააჩნიათ არა უბრალოდ ფორმალური მნიშვნელობა, არამედ აგრეთვე და სწორედ შინაარსობრივი მნიშ-

ვნელობა (ანბანის ყოველი ე.წ. ასო ფლობს აგრეთვე რიცხვით მნიშვნელობას და პირიქით) (45:23).

ვფიქრობთ, გასაგები უნდა იყოს ის გარემოება, რომ ქართული ასომთავრულის შემქმნელებმა შეგნებულად შეინარჩუნეს ბერძნული ანბანის რიცხვ-ნიშანთა სისტემა. ეს მათ სჭირდებოდათ იდუმალდამწერლობის საკუთარი სისტემის პრაქტიკაში შემოღებისათვის, რაც ორიგინალურად განახორციელეს კიდევ ქართულ ასომთავრულში. სხვათა შორის, მსგავს პრაქტიკას აბსოლუტურად მოკლებულია ძველი სომხური დამწერლობა, სადაც ბერძნული რიცხვ-ნიშანთა სისტემა მთლიანად მოშლილია. როგორც ჩანს, ქართული დამწერლობის შემქმნელები აღნიშნულ პრაქტიკას იმ ჩვენთვის ჯერჯერობით უცნობ ელინურ სასწავლებელში დაეუფლნენ, სადაც მათ, სავარაუდოდ, თავიანთი მრავალმხრივი განათლება შეიძინეს.

„ნიშანთმისტიკის“ პრაქტიკის ცოდნის არაერთი მაგალითის ზილვის საშუალება გვექნება ჩვენ ქართულ ასომთავრულთან დაკავშირებით წინადებარე წერილში. მაგრამ თავდაპირველად ვნახოთ, თუ რა მინიშნებებს იძლევა „ქებაჲს“ ტექსტში მისი ავტორი. ეს მინიშნებებია:

1. წელთაღრიცხვა: „და საწაულად ესე აქუს ოთხმოც და ათოთხმეტი წელი უმეტეს სხუათა ენათა ქრისტეს მოსლევითგან ვიდრე დღესამოდღე“; „და ოთხისა დღისა მკუდარი ამისთჳს თქუა დავით წინაჲსწარმეტყუელმან, რამეთუ წელი ათასი ვითარცა ერთი დღე“; „და ესე არს ოთხი დღეჲ და ოთხისა დღისა მკუდარი ამისთჳს მასთანა დაფლული სიკუდილითა ნათლისღებითა მისისაჲთა“.

2. ქართული ანბანის ასო-ნიშნების სახელები და რიცხვითი მნიშვნელობები: „და სახარებას შინა ქართულსა თავსა ზოლო მათესსა წერილი ზის, რომელ ასოი არს, იტყვის ოთხათასსა მარაგსა.“

3. მეგობრობის ცნება: „და მეგობრობაჲ ამისთჳს თქუა, ვითარმედ ყოველი საიდუმლოჲ ამა ენასა შინა დამარხულ არს“.

4. ქართველთა ქრისტიანიზაციის პროცესის განახლება (ახალი ეტაპის დასაწყისი) ერთი სულისკვეთების მქონე ორი პიროვნების ღვაწლის შედეგად: „და ახალმან ნინო მოაქცია და ელენე დღეუფალმან, ესა არიან ორნი დანი, ვითარცა მარიამ და მართამ.“

5. სახარებისეული ესქატოლოგიზმი: „დამარხულ არს ენამ ქართული დღედმდე მეორედ მოსლვისა მისისა საწამებლად რადთა ყოველსა ენასა ღმერთმან ამხილოს ამით ენითა“; „და ესე ენამ შემკული და კურთხეული სახელითა უფლისადთა, მდაბალი და დაწუნებული, მოელის დღეს მას მეორედ მოსლვასა უფლისასა.“

„ქებაჲს“ ბოლო სტროფში გამჟღავნებულია ქართული „ენის“ „საიდუმლოს“ მოსალოდნელი ამოხსნის შედეგი: „და ესე ყოველი, რომელი წერილ არს, მოწამედ წარმოვითხრას ესე წილი ანბანისაჲ“, ანუ ავტორი გვპირდება, რომ დაფარული ინფორმაციის ამოცნობით ქართული ანბანის ხვედრი გახდება ცნობილი.

პირველი და მეხუთე მინიშნებების შინაარსი სრულად არის ჩვენთვის ცნობილი. ისინი ასომთავრული ანბანისა და ქრისტიანული წელთაღრიცხვის ურთიერთმიმართების საკითხთან არიან დაკავშირებულნი. ამიტომ მათზე ყურადღებას აქ აღარ შევამჩნევთ. მეოთხე მინიშნების შინაარსი ასევე ცნობილია ჩვენთვის და მის შესახებ საუბარი უკვე გვქონდა ჩვენს წინა გამოკვლევებში (იხ. 24; 25), სადაც სხვადასხვა მრავალფეროვანი მასალის ანალიზის შედეგად დავასახელებთ ქართული ასომთავრული დამწერლობის ავტორთა სახელებიც: ბაკურ დიდი (დიდი ბაკური) და გრი-ორმიზდი. მაშინ ჩვენ შევეცადეთ დაგვეჩვენებინა მკითხველი იმაში, რომ აღნიშნულმა პირებმა ეროვნული ანბანის შექმნასთან ერთად პირველებმა თარგმნეს ქართულად „საღმრთო წერილი“ ძველი და ახალი აღთქმის წიგნები, რითაც ხელი შეუწყვეს ქვეყნის ქრისტიანიზაციის პროცესის განახლებას. „ქებაჲს“ ავტორისეული „ახალი ნინო“ გულისხმობს წმ. ნინო კაპადოკიელის მსგავსი მოციქულებრივი ღვაწლის მქონე ადამიანს, ისე, რომ ამ შემთხვევაში მის სქესს არავითარი მნიშვნელობა არ

ენიჭება. ამის მაგალითია თუნდაც პავლე მოციქულის ეპისტოლეებში (1 კორ. 15:22, 42-49; ებრ. 8:6-10:9) მოცემული მსგავსი კონტრასტები: „პირველი ადამი“ - „მეორე (უკანასკნელი) ადამი“, „პირველი (ძველი) აღთქმა“ - „მეორე (ახალი) აღთქმა“. მაშასადამე, ტერმინი „ახალი ნინო“ აზრობრივად იგივეა, რაც თავდაპირველისაგან, ანუ „ჭეშმარიტი ნინოსაგან“ განსხვავებული, მაგრამ ღვაწლით მისი მსგავსი პიროვნება.

რაც შეეხება „ქებაის“ მე-2 და მე-3 მინიშნებას, მათ შესახებ საუბარი ქვემოთ გვქონება. სათქმელს ოდნავ წინ გავუსწრებთ და ვიტყვით, რომ აღნიშნული მინიშნებების გათვალისწინებით კიდევ ერთხელ დარწმუნდება მკითხველი ჩვენი იმ თვალსაზრისის სისწორეში, რომ ქართული ანბანის შემქმნელი არის ორი ისტორიულად არსებული პიროვნება – დიდი ბაკური (ბაკურ დიდი) და გრი-ორმიზდი. ამჯერად ჩვენს მიერ გამოვლენილ რეალიებს თამამად შეგვიძლია მივანიჭოთ მყარი არგუმენტის კვალიფიკაცია, რადგან ისინი უშუალოდ ასომთავრულ ანბანშია ჩაბეჭდილი ასო-ნიშანთა სახელების, რიგითი და რიცხვითი მნიშვნელობების გასაოცარი ერთობლიობის სახით.

იმისათვის, რომ მკითხველს საშუალება მიეცეს თვალი გაადევნოს ჩვენს მიერ კვლევის პროცესში გაკეთებული „სვლების“ მეთოდიკას, წინამდებარე ნაშრომის სათანადო ადგილებზე სხვა თვალსაჩინოებასთან ერთად მოცემულია ორი აუცილებელი ცხრილი. პირველში წარმოდგენილია ძველი ქართული ანბანის ასო-ნიშანთა ჩვეულებრივი ნუსხა შესაბამისი რიგითი და რიცხვითი მნიშვნელობების მითითებით; მეორე ცხრილში კი, წარმოდგენილია იმავე ასო-ნიშანთა ტრადიციული სახელწოდებების ე.წ. დაფარული რიცხვითი მნიშვნელობები შესაბამისი სათვალავებისა და ინდექსების გათვალისწინებით.

პირველყოვლისა, განვიხილოთ ის საკითხი, თუ რა მიმართებაშია „მეგობრობის“ ცნება ქართულ ანბანთან და მასში „დამარხულ“ (დაფარულ) „ყოველი საიდუმლო“-სთან.

ჩვენს ადრინდელ ნაშრომებში (იხ. 24:134; 25:127) აღნიშნული მინიშნება დავუკავშირეთ „მეგობრული რიცხვების“ პითაგორას წყვილს (220 და 284). ადრექრისტიანულ ხანაში (რა დროსაც იგულება ქართული ასომთავრულის შექმნის მოვლენა) „მეგობრული რიცხვების“ წყვილებიდან მხოლოდ პითაგორას ზემოხსენებული წყვილი იყო ცნობილი. ერთი ლეგენდის თანახმად, კითხვაზე, თუ ვინ შეიძლება ჩაითვალოს მეგობრად, პითაგორას პასუხად მიუგია: „მეგობარია ის, ვინც არის ჩემი მეორე მე, როგორც რიცხვები 220 და 284“. პირველი, რაც მაშინ თვალში მოგვხვდა, არის ის ფაქტი, რომ ქართული წელთაღიცხვის „ქრონიკონის“ სისტემაში დროის ძირითად საზომ ერთეულად მიღებული რიცხვი „532“ სწორედ „მეგობრული რიცხვების“ აღნიშნული წყვილისა და სრულყოფილი რიცხვის „28“ არითმეტიკულ ჯამს წარმოადგენს: $220+284+28=532$. არანაკლებ მნიშვნელოვნად მივიჩნიეთ ის გარემოებაც, რომ „ქრონიკონით“ ქრისტეს „მოსვლის“ (// შობა, განკაცება) მისტიური დრო აღნიშნულია მე-11 მოქცევის 284 წლით. მაშინათვე გავუსვით ხაზი აღნიშნული რიცხვის საკრალურობის ფაქტს, ვინაიდან ბერძნული „წმინდა სახელების“ - „თეოს“ (ღმერთი), „აგიოს“ (წმიდა), „აგათოს“ (სახიერი, კეთილი) - იზოფსევია, ანუ სიტყვის შემადგენელი ასოების სათვალავთა ჯამი სწორედ 284-ია. აღნიშნულმა გარემოებებმა ინტუიტიურად გვიბიძგა იქეთკენ, რომ „მეგობრობის“ ცნებით მონიშნული „ყოველი საიდუმლო“ პითაგორასეულ „მეგობრულ რიცხვებთან“ კავშირში განგვეხილა. როდესაც რიცხვები 220 და 284 ქართულ ზეპირ თვლაში მოცემული არაპოზიციური ნუმერაციის მიხედვით ჩავწერეთ და თითოეული მათგანი ანბანის შესაბამისი ასო-ნიშნებით აღვნიშნეთ, ჩვენდა გასაოცრად წავიკითხეთ დაქარაგმებული სახელები:

220 // „ორ-ას-ოცი“ > 2 (ბ), 100 (რ), 20 (კ) > ანბანური რიგის მიხედვით: ბკრ < „ბ[ა]კ[უ]რ“.

284 // „ორ-ას-ოთხ-(მე)ოც-(და)-ოთხი“ > 2 (ბ), 100 (რ), 4 (დ), 20 (კ), 4 (დ) > ბკრ დდ < „ბ[ა]კ[უ]რ დ[ი]დ[ი]“ (20:134).

ზაზგასასმელია ის ფაქტი, რომ აღნიშნული შედეგი მივიღეთ იმ დროს, როცა სხვადასხვა მასალების საფუძველზე უკვე სრულიად ჩამოყალიბებული გვექონდა თვალსაზრისი „დიდი ბაკურის“ ქართული ანბანის შექმნის საქმეში მონაწილეობის შესახებ.

საერთოდ, ზეპირ თვლაში შემონახული ნემერაცია უფრო ძველია ვიდრე აღრიცხვის ის სისტემა, რომელსაც ანბანური ან ჩვეულებრივ, იონიური სისტემის სახელით ვიცნობთ.

ისინი ერთმანეთისაგან ძლიერ განსხვავდებიან. კერძოდ, ქართული ზეპირი თვლის ათობით-ოცობითობა წერაში გადმოტანილი არ არის. ცხადია, ასომთავრული დამწერლობის არარსებობის პირობებში ჩვენში უპირატესად ზეპირი თვლის არაპოზიციური ნუმერაცია უნდა ყოფილიყო პრაქტიკაში გაბატონებული; თუმცა, ბერძნულის ან სხვა რომელიმე მსგავსი უცხო ანბანური დამწერლობის მცოდნე პირთათვის, ცხადია, ანბანური ნუმერაციის რაობაც არ უნდა ყოფილიყო უცნობი.

ზემოხსენებული მაგალითი რიცხვთა ზეპირი სისტემის ფილოსოფიური გააზრების საინტერესო ნიმუშია, რომელმაც დაგვარწმუნა იმაში, რომ შემდგომი ინფორმაციის მოძიება ასევე რიცხვნიშანთა სისტემის მეშვეობით უნდა მოგვეხდინა. ამ მიმართულებით კვლევა-ძიების პროცესში ყოფნისას საკუთარი საინტერესო მოსაზრება მოგვაწოდა მკვლევარმა რევაზ ბუკიამ. კერძოდ, მისი დაკვირვებით, ასომთავრული ანბანის ერთ-ერთ შემქმნელად ჩვენს მიერ აღრე დასახელებული პიროვნების - „გრი-ორმიზდის“ სახელის შემადგენელი პირველი სიტყვა „გრი“ (საშ. სპარსულში ნიშნავს „სულს“) მისი შემადგენელი ასო-ნიშნების სახელების დაფარული რიცხვითი მნიშვნელობების მათემატიკური ჯამით იძლევა პითაგორასეულ ერთ-ერთ მეგობრულ რიცხვს:

გრი > გან + რაე + ინ > გ (3) ა (1) ნ (50) + რ (100)
 ა (1) ე (5) + ი (10) ნ (50) >
 $(3+1+50)+(100+1+5)+(10+50)=54+106+60=220$.

ამის შემდეგ საკმარისი აღმოჩნდა გაგვესინჯა იმავე „გრი“-ს შემადგენელ ბგერათა ანბანური ინდექსების მათემატიკური ჯამი, რომ 220-ის მეწყვილე რიცხვი 284 გვეხილა:

გრი > გ (3) + რ (19) + ი (10) > 3+19+10=32 // 30 (ლ)
+ 2 (ბ), ანუ ლას + ბან > (30+1+200) + (2+1+50)=231+53=284

იგივე რიცხვს მივიღებთ იმავე მეთოდით “ბაკურ”- სახელის ქარაგმის (ბკრ) შემადგენელი ასოების ჯერ ინდექსების, შემდგომ კი ანბანური სათვალავების ჯამით:

ბ[ა]კ[უ]რ > ბ (2) + კ (11) + რ (19) > 2+11+19=32 // ლბ,
ანუ ლას + ბან > 231+53=284.

როგორც ვხედავთ, სახეზე გვაქვს “შეგობრული რიცხვების” პითაგორას წყვილიო დაშიფრული სახელები – “ბაკურ” და “გრი”. მაგრამ ეს უკანასკნელი ხომ მხოლოდ ნაწილია ორწევრიანი სპარსული კომპოზიციის “გრი-ორმიზდისა”? ნუთუ, ქართული ანბანის გენიალურმა შემქმნელებმა ვერ შეძლეს რამენაირი ფორმით ხსენებული კომპოზიციის მეორე ნაწილის (“ორმიზდ”) დაშიფრვა? სანამ ამ კითხვაზე პასუხს გავცემდეთ, გავიხსენოთ ის ფაქტი, რომ V ს-ის სომეხი მწერლების – კორიუნისა და მოვსეს ზორენაცის შრომებში იგივე პიროვნებას “ჯალ”-ი ეწოდება, რაც გრაფიკულ ნიადაგზე სახეცვლილი სიტყვა “ჯან”-ია. ეს უკანასკნელი კი, საშუალო სპარსული “გრი”-სიტყვის ახალ სპარსული ეკვივალენტი გახლავთ “სული”-ს მნიშვნელობით (იხ. 25:119). ეს მაგალითი შეიძლება იმაზეც მეტყველებდეს, რომ ჩვენთვის საინტერესო პიროვნების კომპოზიტური სახელი ზოგჯერ საერთოდაც მისი მხოლოდ პირველი წევრის სახით იხმარებოდა.

ახლა ვნახოთ, თუ რას გვაძლევს “ორმიზდ”-სახელის იზოფ-სეფიის გასინჯვა:

ორმიზდ > ო (70) რ (100) მ (40) ი (10) ზ (7) დ (4)
> 70+100+40+10+7+4=231.

პირველი, რაც თვალშისაცემია, ეს არის ის, რომ რიცხვი “231” მიიღება პირველი ოცდაერთი რიცხვის თანმიმდევრული შეკრებით: 1+2+3 +19+20+21=231. მეორე მნიშვნელოვანი მომენტი არის ის, რომ იგივე რიცხვს ასაჩინოებს ქართული ანბანის ერთ-ერთი ასო-ნიშნის სახელწოდების „ლას” დაფარული რიცხვითი მნიშვნელობა /იხ. ცხრილი 1-ის III სვეტი/:

“ლას” > ლ (30) + ა (1) + ს (200) > 30+1+200=231.

“ლას”-ის სახელი ბოლოკიდური ელემენტის (-ს) გვარობის მიხედვით სრულიად განსხვავდება ანბანის სხვა ასო-ნიშანთა სახელებისაგან, რის შესახებაც არაერთგზის აღნიშნულა სპეციალურ ლიტერატურაში. ჩვენი აზრით, ამ განსხვავების მიზეზი ასოთა სახელებისათვის დაფარული რიცხვითი მნიშვნელობების ფუნქციის დაკისრება გახლავთ. ეჭვგარეშეა, რომ საქმე გვაქვს ინფორმაციის დაფარულად გადმოცემის მიზნით ქართული ანბანის შემქმნელთა მხრიდან ხელოვნურად შემუშავებულ „ენასთან“, ან თუ გნებავთ, იდუმალმწერლობის სრულიად ორიგინალურ მეთოდთან. ჩვენის ღრმა რწმენით, სწორე ეს „ენა“ აქვს ნაგულისხმები „ქებაჲს“ უცნობ ავტორს, როდესაც ამბობს, რომ „ყოველი საიდუმლოჲ ამას ენასა შინა დამარხულ არს“-ო. ჩვენ გზადაგზა დავრწმუნდებით ამ მოსაზრების მართებულებაში.

თავდაპირველად დაუპბრუნდეთ „ორმიზღ“-ისა და „ლას“-ის იზოფსეფიების იდენტობის საკითხს. ამ ორ სახელს შორის ზოგადი კავშირი მყარდება იმითაც, რომ ერთიცა და მეორეც არსებითად არის „სახელი“: პირველი – კონკრეტული ადამიანისა, მეორე კი - კონკრეტული ასო-ნიშნისა. „სახელი“ - სიტყვის ბერძნული ეკვივალენტი, როგორც ცნობილია, არის ტერმინი $\sigma\upsilon\text{---}\sigma\mu\alpha$, „ონომა“. ამ უკანასკნელის იზოფსეფია კი გახლავთ შემდეგი:

ონომა > ო (70) ნ (50) ო (70) მ (40) ა (1) > 70+50+70+40+1=231.

როგორც „თეოს“ (=284) და „კიოს“ (=680) სიტყვათა მაგალითებით შეგვიძლია დავრწმუნდეთ, ქართულ ქრისტიანულ წელთაღრიცხვაშიც ანალოგიური წარმოდგენაა მოცემული, რაც გასაოცარი სრულებითაც არ გახლავთ იმ გარემოების შუქზე, რომ ქართულ ანბანის შემქმნელები, ჩვენს ხელთ არსებული მასალების მიხედვით თუ ვიძსჯელებთ, საფუძვლიანად ფლობდნენ ბერძნულ ენას.

რომ „231“ ნამდვილად „სახელის“ რიცხვითი სიმბოლოა, რომლითაც ქართულ ანბანში სხვასთან ერთად მისი ერთ-ერთი

შემქმნელის სახელიცაა დაშიფრული, ეს გარემოება, „ორმიზდ“ სახელის იზოფსეფიას რომ დავანებოთ თავი, სხვაშრივაც მუღავნდება.

გავიხსენოთ, თუ როგორ აღმოვაჩინეთ კავშირი სიტყვა „გრი“-სა და რიცხვ „284“-ს შორის. მაშინ მივიღეთ ერთგვარი ფორმულა: $231+53=284$. როგორც ვხედავთ, „გრი“ (> 284) „თავის თავშივე“ მოიცავს „231“-ს, ანუ „ორმიზდ“-სახელის იზოფსეფიას. რაც შეეხება ფორმულაში მოცემულ რიცხვს „53“-ს, ის ასომთავრული ანბანის ასო-ნიშან „წილ“-ის სახელწოდების შემადგენელ ფონემათა ანბანური ინდექსების არითმეტიკულ ჯამს წარმოადგენს: წ (31) + ი (10) + ლ (12) $> 31+10+12=53$ /იხ. ცხრილი 1-ის I სვეტი/.

სიტყვა „წილს“ ძველ ქართულში სხვადასხვა მნიშვნელობები ჰქონდა: ხვედრი, საზომი, ნაწილი, ნაცვალი (მაგიერი) და ა.შ. საკუთარი სახელი „გრი-ორმიზდი“ ორი დამოუკიდებელი სიტყვის ერთობლიობას წარმოადგენს, ანუ „გრი“ არის მხოლოდ ნაწილი მთლიანი, ორწევრიანი ანთროპონიმისა და „ორმიზდიც“ ასევე მხოლოდ ნაწილია იგივე ორწევრიანი სპარსული კომპოზიტიისა. იმავდროულად, „გრი“ თავისთავად მაგიერიცაა „ორმიზდ“-ისა და ეს უკანასკნელი კი, თავის მხრივ „გრი“-სა.

გამომდინარე აღნიშნულიდან, უნდა დავასკვნათ, რომ ასო-ნიშანი „ლას“-ი მისი დაფარული რიცხვითი მნიშვნელობით (231), წარმოადგენს „სახელის“ კოდს. ერთ-ერთი ამ სახელთაგანი, როგორც ვიხილეთ, არის „გრი-ორმიზდი“. აქვე უნდა შევნიშნოთ ისიც, რომ ზემოთხსენებულ ფორმულა „ $231+53=284$ “ მოგვცა „ბაკური“ სახელის ქარაგმის გასინჯვამაც. ეს გარემოება კი, მეტად საინტერესო წამოადგენას იძლევა: $231+53$ // ორმიზდ + ნაწილი სახელისა (გრი) = „გრი-ორმიზდი“ და „ბაკური“.

გავიხსენოთ პითაგორას პასუხი კითხვაზე, თუ ვინ შეიძლება ჩაითვალოს მეგობრად: „მეგობარია ის ვინც არის ჩემი მეორე მე, როგორც რიცხვები 220 დ 284“. ჩვენ უკვე ვიხილეთ, რომ ქართული ანბანის შემქმნელების სახელები დაშიფრულია „მეგო-

ბრული რიცხვების“ პითაგორას წყვილით. ამდენად, გრი-ორმიზ-
დი არის ბაკურის „მეორე მე“, ანუ „მეგობარი“ და შესაბამისად,
იგივე ითქმის ბაკურზე გრი-ორმიზდთან მიმართებაში.

საინტერესოა, თუ როგორ განმარტავენ მეგობრობის ცნებას
ძველი ღროის ფილოსოფოსები:

„მეგობრობა ეს არის თანასწორობა“, ღაღადებს ერთი
პითაგორული აკუსმატი.

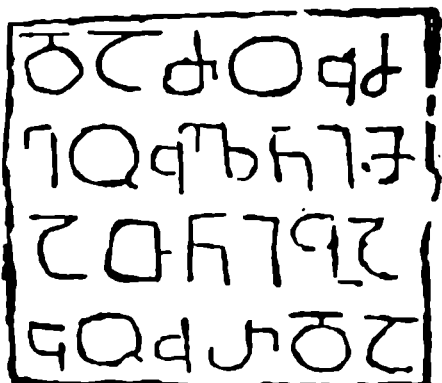
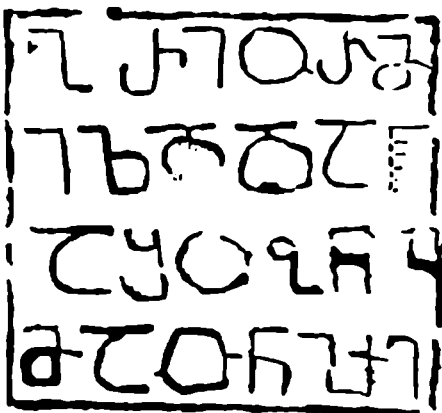
„მეგობრობა ეს არის ერთი სული და ორი სხეული“,
წერდა არისტოტელე.

პითაგორას მიმდევარს ჰიპოლამე მილეტელს (ძვ. წ. V ს.)
ეკუთვნის შემდეგი გამონათქვამი:

„არსებობს მეგობრობის სამი სახე, რომელთაგან პირველი
ეფუძნება ღმერთების ცოდნას, მეორე მიზნად ისახავს ადამიან-
თათვის მსახურებას, ხოლო უკანასკნელი მომდინარეობს ცხოვე-
ლური ტკობიდან“.

აღნიშნულ გამონათქვამს კომენტარი გაუკეთა ცნობილმა ქრის-
ტიანმა თეოლოგმა და ფილოსოფოსმა კლიმენტი ალექსანდრი-
ელმა (II-III სს), რომლის სიტყვით: „მეგობრობის ეს სახეები
დამაბასიათებელია, შესაბამისად, ფილოსოფოსებისათვის, ჩვეუ-
ლებრივი ადამიანებისათვის და ცხოველებისათვის“ (35:508).

საერთოდ, „პითაგორული მეგობრობის“ იდეალი ფრიად ხი-
ბლავდა ადრექრისტიანული ხანის ბევრ მოაზროვნეს, როგორც
წარმართს ისე ქრისტიანობის მიმდევარს. იმ ღროს გავრცელე-
ბული აზრის თანახმად, ცნობილი ნეოპლატონიკოსი ფილოსო-
ფოსის - იამბლიხე ხალკიდელის სიტყვებით რომ ვთქვათ, „მეგო-
ბრობის კანონები თვითონ პითაგორამ აღმოაჩინა და დააწესა“
(48:154). იამბლიხე ხალკიდელი (242-306 წწ.) თავის ცნობილ
ნაწარმოებში „პითაგორას ცხოვრება“ საკმაოდ ვრცლად საუბრობს
ჩვენთვის საინტერესო თემაზე. 33-ე თავის ბოლოს იგი წერს
შემდეგს: „სიტყვებსა და საქმეში მეგობრობის მიმართ პითაგორელთა
გულმოდგინე დამოკიდებულება მიზნად ისახავდა რაღაც კავშირს
ღვთაებასთან და მასთან ერთობას, აგრეთვე მეგობრებთან გონების

აჲ
 ჯბჲ

ბაჟურიცა და გრი—ორომოდის წარწერა,

გე—5 საუკუნის I ნახ.

(ნმ. თეოდორეს სახ. ქართული მონასტარი. ბირ
 ჯლ აბი).

ერთიანობისა და სულის ღვთაებრივი ნაწილის ერთიანობას. საეჭვოა, რომ ვინმემ აღმოაჩინოს იმაზე უკეთესი ადამიანის სიტყვებსა და საქმეებში, ვიდრე ეს პითაგორული მეგობრობაა. ვფიქრობ, რომ მეგობრობის ყველა სიკეთეც თვითონ მასშია” (48:160).

შეგვეძლო სხვა მაგალითებიც მოგვეყვანა, მაგრამ ვფიქრობთ, რომ უკვე აღნიშნულიც საკმარისია იმის აღსაქმელად, თუ რას გულისხმობს „ქებადს“ ავტორი, როდესაც წერს: „და მეგობრობად ამისთვის თქუა, ვითარმედ ყოველი საიდუმლოდ ამას ენასა შინა დამარხულ არს“. ტერმინი „მეგობრობა“ ილ. აბულაძის მიერ შედგენილ „ძველი ქართული ენის ლექსიკონში“ განმარტებულია, როგორც „სიყვარული“, სიტყვა „მეგობარი“ კი, როგორც „მოყუარი, მოყუარე“, საყვარელი, მახლობელი, ამხანაგი (გვ. 228). ტერმინ „მეგობრობად“-ს შემადგენელ ასოთა ანბანური ინდექსების არითმეტიკული ჯამით მიღებული რიცხვი „92“ თავს მომავალში შეგვახსენებს. რაც შეეხება სიტყვას „მეგობარი“, მისი შემადგენელი ასოების ინდექსთა და სათვალავთა დაჯამებით ფრიად საინტერესო სურათს ვიღებთ:

მეგობარი > მ (13) ე (5) გ (3) ო (16) ბ (2) ა (1) რ (19) ი (10) > 13+5+3+16+2+1+19+10=69.

მეგობარი > მ (40) ე (5) გ (3) ო (70) ბ (2) ა (1) რ (100) ი (10) > 40+5+3+70+2+1+100+10=231.

საგულისხმოა, რომ ზუსტად იგივე რიცხვები გააჩნია სახელ „ორმიზდს“.

ამრიგად, რიცხვის „231“ ღირსშესანიშნაობათა არასრული ნუსხა ამგვარია:

- რიცხვი „231“ პირველი 21 რიცხვის მათემატიკური ჯამია.
- რიცხვი „231“ არის „ორმიზდ“-სახელის იზოფსეფია.
- რიცხვი „231“ არის სიტყვა „მეგობარი“-ს იზოფსეფია.
- რიცხვი „231“ არის ტერმინ „ონომა“-ს იზოფსეფია.
- რიცხვი „231“ არის „ლას“ ასო-ნიშნის სახელდების დაფარული რიცხვითი მნიშვნელობა.

„ქებად“-ში ნახსენები „მეგობრობის“ ცნებით დაშიფრული საიდუმლო ინფორმაცია რომ პირდაპირ კავშირშია „მეგობარი რიცხვების“ პითაგორას წყვილთან, ამაში ჩვენ უკვე შეგვეძლო დავრწმუნებულიყავით. ამ რიცხვთა ჯამი არის: $220+284=504//$ „ფდ“ ანუ „ფარ“+„დონ“. „ფარ“-ის დაფარული რიცხვი ასოთა ინდექსების მიხედვით არის „43“, ხოლო „დონ“-ისა – „34“. შესაბამისად, მათი ერთ-ერთი დაფარული რიცხვი არის „77“ ($=43+34$). საოცარია, მაგრამ ფაქტია, რომ სიტყვის „მეგობრობა“ შემადგენელ ასოთა ინდექსთა ჯამი არის სწორედ რიცხვი „77“:

მეგობრობა > მ (13) ე (5) გ (3) ო (16) ბ (2) რ (19) ო (16) ბ (2) ა (1) > $13+5+3+16+2+19+16+2+1=77$.

ახლა საინტერესოა იმის ნახვა, თუ რა რიცხვს ჰფლობს საკუთრივ ტერმინი „რიცხვ“. ჩავწერთ ის შემადგენელ ასოთა ანბანური ინდექსებით (იხ. ცხრილი 1-ის I სვეტი):

რიცხვ > რ (19) ი (10) ც (29) ხ (33) ვ (22) > $19+10+29+33+22=113$.

როგორც ვხედავთ, სახეზე გვაქვს „გრი“-ს იზოფსეფია. აქედან გამომდინარე, „მეგობარი რიცხვი“ ასაჩინოვებს „გრი“-სა და „ორმიზდ“-ის რიცხვებს. გავსინჯოთ ტერმინის „მეგობარი რიცხვი“ დაფარული რიცხვითი მნიშვნელობა მისი შემადგენელი ასოების ინდექსთა მიხედვით /იხ. ცხრილი 2-ის I სვეტი/:

მეგობარი რიცხვი > მან (28) ენ (19) გან (18) ონ (30) ბან (17) ან (15) რაე (25) ინ (24) + რაე (25) ინ (24) ცან (44) ხან (48) ვე (27) > $(28+19+18+30+17+15+25+24) + (25+24+44+48+27)=176+168=344$.

ამჯერად უკვე სახეზე გვაქვს სრული სახელის „გრი-ორმიზდ“-იზოფსეფია: გრი (113) + ორმიზდ (231) = გრი ორმიზდ (344). „მეგობრობის“ ცნებით ქართულ ანბანში დაშიფრული „ყოველი საიდუმლოს“ არსი, შეიძლება ითქვას, რომ გამომჟღავნდა. თუმცა, „მეგობარი რიცხვების“ საშუალებით შესაძლებლობა გვეძლევა „ქებადს“ ტექსტში მოცემული კიდევ ერთი მინიშნების ამოხსნა. თავდაპირველად ვნახოთ, თუ რა შედეგს გვაძლევს აღნიშნული

რიცხვების აღმნიშვნელი ასოების გადატანა ცხრილი 2-ში /იხ. სვეტი III/:

$$220 // სკ ანუ სან (251) + კან (71) > 251+71=322.$$

$$284 // სპდ ანუ სან (251) + პარ (181) + დონ (124) > 251+181+124=556.$$

მოცემული რიცხვები წარმოადგენენ სიტყვა „ენად“-სა და სახელ „ლაზარე“-ს დაფარულ რიცხვით მნიშვნელობებს /იხ. ცხრილი 2-ის III სვეტი/:

$$ენად > ენ (55) ნარ (151) ან (51) ძე (65) > 55+151+51+65=322.$$

$$ლაზარე > ლას (231) ან (51) ზენ (62) ან (51) რაე (106) ენ (55) > 231+51+62+51+106+55=556.$$

გავიხსენოთ, რომ „ქებად“-ს ავტორი ამბობს: „ამა ენასა ლაზარე ჰქვიან“-ო და ზემოთ მოცემული რიცხვული პარალელები ალოგიკურად სრულებითაც აღარ მოგვეჩვენება. ახლა, როდესაც სრულიად გარკვეულია ის, რომ ქართული ანბანის შემქმნელები ფლობდნენ „ნიშანთმისტიკის“ ენას, ბუნებრივად იპყრობს მკითხველის ყურადღებას რიცხვი „94“, რომელიც მოცემულია „ქებადს“ ჰიმნის ბოლოს:

„და სასწაულად ესე აქუს, ოთხმოც და ათოთხმეტი წელი უმეტეს სხუათა ენათა ქრისტეს მოსლევითგან ვიდრე დღესამოდღე“.

თავის დროზე აკ. ბაქრაძემ გუშანით იგრძნო, რომ აღნიშნული რიცხვი ერთგვარ სიმბოლოს წარმოადგენდა, თუმცა მისი შინაარსის ამოხსნა მან მაშინ ვერ შეძლო (ერთგან წუხილით წერდა: „რა ეშმაკია ეს 94“-იო?). თავის მხრივ მათემატიკოსებმა ნ. კანდელაკმა და გ. ცერცვაძემ სცადეს იმავე რიცხვისათვის წმინდა არითმეტიკულ-კალენდარული ახსნის მოძებნა.

ჩვენ უკვე გვქონდა შესაძლებლობა ქართულ წელთაღრიცხვაში გვეხილა, თუ როგორ იკითხება სხვადასხვა „სათარილო“ რიცხვების მეშვეობით ესა თუ ის სიტყვა თუ სახელი („თეოს“, „ჯიოს“, „ეტეროს“, „მრჭ“...). დაეუშვათ იგივე ვითარების არსებობის შესაძლებლობა რიცხვ „94“-თან დაკავშირებითაც და

შევამოწმოთ ეს კარაუდი ქართული ანბანის ავტორთა სახელების იზოფსეფიათა მაგალითზე.

სახელი „ბაკურ“-ი ძველად ასო-ნიშნების მიხედვით გამოისახებოდა, როგორც „ბაკოკრ“. მისი შემადგენელი ასოების ანბანური სათვალავების ჯამი გვაძლევს რიცხვს „593“ /იხ. ცხრილი 1-ის III სვეტი/:

ბაკოკრ > ბ (2) ა (1) კ (20) ო (70) უ (400) რ (100)
> 2+1+20+70+400+100=593 // ფუგ.

ახლა ვნახოთ რას გვაძლევს „ფუგ“ ასოების სახელწოდებათა დაფარული რიცხვითი მნიშვნელობების ჯამი ასოთა ანბანური ინდექსების გათვალისწინებით /იხ. ცხრილი 2-ის I სვეტი/:

ფუგ > ფარ + ჟან + გან > (23+1+19) + (18+1+14) + (3+1+14)=43+33+18=94 !

სახელის „გრი-ორმიზდ“ იზოფსეფიიდან (=344) იგივე რიცხვი ვერ მიიღება. ეს შესაძლებელია მხოლოდ ცალკე აღებული „ორმიზდის“ იზოფსეფიის შემთხვევაში. თუმცა, ვაღიარებთ, რომ ამ შემთხვევაში ე.წ. „გადასვლები“ ოდნავ ძალისმიერია:

ორმიზდ // 231, ანუ ასოთა მიხედვით „სლა“, შესაბამისი სახელდებებით „სან“ + „ლას“ + „ან“ > (200+1+50) + (200+1+50) + (1+50)=251+231+51=533 // ფლგ.

„ფლგ“-ს დაფარული რიცხვითი მნიშვნელობების ჯამი ასოთა ინდექსების გათვალისწინებით არის 94:

ფლგ > ფარ + ლას + გან > (23+1+19) + (12+1+20) + (3+1+14)=43+33+18=94.

ზემოთ აღნიშნულ სვლებისათვის თვალის გადევნება შეიძლება „ცხრილი 2“-ის მეშვეობით. მკითხველი თავად დარწმუნდება იმაში, რომ ჩვენი მოქმედება არც ლოგიკის ფარგლებს სცდება და არც რაიმე განსაკუთრებულად რთულ ოპერაციებს მოიცავს. ამ ეტაპზე დავჯერდეთ იმ შედეგს, რომ „ქებადის“ ტექსტში რიცხვითი სიმბოლო „94“-ით დაშიფრულია სახელი „ბაკური“, ანუ „94“ არის ბაკურის სახელის ერთ-ერთი დაფარული რიცხვი.

„ქებადში“ გვაქვს კიდევ ერთი, ჩვენი აზრით, ძალზედ პრინციპული ხასიათის მინიშნება: „და ესე ენაჲ შემკული და კურთხეული სახელითა უფლისაჲთა, მდაბალი და დაწუნებული მოელის დღესა მას მეორედ მოსლვასა უფლისასა“.

ამ მითითების ბოლო ნაწილის შინაარსი ჩვენ მიერ მთლიანად გახსნილია ქართული ქრისტიანული წელთაღრიცხვის საფუძველზე. სრულიად ნათელია ისიც, რომ „ქებაჲს“ ტექსტი შექმნილია ახ. წ. 396 წლამდე, ვინაიდან დასაბამიდან 6000 წელი, ანუ ქრისტეს მეორედ მოსვლის ნავარაუდევი „თარიღი“ სწორედ 396 წელს ემთხვეოდა. „ქებადჲ“, მასში მოცემული ინფორმაციის მიხედვით, ბუნებრივია, ამ დრომდე უნდა გაფორმებულიყო. ჩვენ კვლავ იმ თვალსაზრისზე ვრჩებით, რომ „ქებაჲ“ ქართული ანბანის შემქმნელთა წრეშია შექმნილი, და რომ იოანე-ზოსიმე მისი მხოლოდ გადამწერია.

თუ იმ შესაძლებლობით ვიხელმძღვანელებთ, რომ ბაკურს ზედწოდება „დიდი“ ქართლში გამეფების დროიდან დაუშკვიდრდა, მაშინ „ქებაჲს“ დაწერის დრო 395 წლით შეგვიძლია განვსაზღვროთ, რამეთუ, „ქებადში“ ჩვენ მიერ ამოკითხული იქნა სახელი „დიდი ბაკური“ (ან „ბაკურ დიდი“). მაგრამ საეკლესიო მწერლის გელასი კესარიელის (+ 395 წ.) იმ ჩვენებიდან გამომდინარე, რომ ბაკური უკვე 390 წლის ახლოს, მეფისწულობისას იყო „იბერთა შორის სახელოვანი“ კაცი (3:194), შეგვიძლია ვივარაუდოთ ის, რომ ბაკურის სახელს ხსენებული ეპიტეთი გამეფებამდეც ამკობდა. ამ შემთხვევაში „ქებაჲს“ დაწერის დროდ შეგვეძლო IV ს-ის 90-იანი წლების პირველი ნახევარი გველით არებინა. სინას მთის სამონასტრო წიგნთსაცავებში ამ ძეგლის ხელნაწერთა პირების მოხვედრის ფაქტი პალესტინის ქართული სამონასტრო კერებიდან ძველი ხელნაწერების იძულებითი გახიზნით უნდა აიხსნას. იოანე-ზოსიმეს მიერ გადაწერილი ოთხივე ხელნაწერს შორის შეინიშნება ტექსტობრივი სხვაობის ფაქტი, რასაც სხვა ახსნა არ შეიძლება მოეძებნოს, თუ არა ის, რომ იოანე-ზოსიმეს ხელთ ჰქონდა დასახელებული ძეგლის სხვა-

დასხვა დროს გაფორმებული რედაქცია (ნიშანდობლივია, რომ ხელნაწერთა შორის ასომთავრულით ნაწერის გვერდით გვხვდება ნუსხურით ნაწერიც). იოანე-ზოსიმემ გადაწერა რა ისინი სხვა და სხვა დროს, ამით ფაქტიურად გადაგვირჩინა ეს მნიშვნელოვანი წერილობითი ძეგლი.

დავუბრუნდეთ ისევ „ქებას“ ავტორის ზემოთ აღნიშნულ მითითებას. ადრე უკვე გვქონდა აღნიშნული ის, რომ „ქართული ენა“, - გამომდინარე იქედან, რომ სიტყვა „ქართული“-ს საწყისი ბგერა ასომთავრული „ქ“-ან ასო-ნიშნით იწერება, რომელიც უფლის სახელის (ქ-რისტე) ინიციალს წარმოადგენს და გრაფიკულად არის ჯვარი ქრისტეს მიმდევართა აღიარებული სიმბოლო, შეიძლება აღქმული ყოფილიყო, როგორც უფლის სახელით შემკული და კურთხეული. იგივე შეიძლება ითქვას ქართული ასომთავრულის უკანასკნელი „ჯ“-ან ფონემის აღმნიშნელი ნიშნის შესახებაც. გრაფიკულად ეს ასო-ნიშანი ჯვრის სიმბოლოს წარმოადგენს. გარდა ამისა, ელ. მაჭავარიანის მახვილგონივრული მიგნებით, ამ შემთხვევაში საქმე უნდა გვქონდეს უფლის სახელის - „ი-ესუ ქ-რისტე“ საწყისი ინიციალების კომბინაციასთან (12:49-54). „ქ“ ასო-ნიშნის სახელის „ქან“ შემადგენელი ასოების სათვალავების ჯამი არის 651 /იხ. ცხრილი 1-ის III სვეტი/:

$$\text{ქან} > \text{ქ} (600) + (1) \text{ნ} (50) = 600+1+50=651.$$

ზუსტად აღნიშნულ რიცხვს ვიღებთ ბერძნული ანბანის ასო-ნიშნების „ალფასა“ და „ომეგას“ სახელთა შემადგენელი ასოების სათვალავთა არითმეტიკული ჯამით: 1) ალფა > ა (1) ლ (30) ფ (500) ა (1) > 1+30+500+1=532; 2) ომეგა > ო (70) მ (40) ე (5) გ (3) ა (1) > 70+40+5+3+1 = 119; 3) ალფა + ომეგა = 532+119=651. „ალფა“ და „ომეგა“, როგორც ვიცით, იოანეს „გამოცხადების“ მიხედვით ქრისტეს სიმბოლური სახელებია და მათი დაფარული რიცხითი მნიშვნელობების ერთობლიობასთან „ქან“ ასო-ნიშნის სახელის დაფარული რიცხვითი მნიშვნელობის თანხვედრის ფაქტი კიდევ ერთხელ გვარწმუნებს იმ აზრის სისწორეში, რომ „ქ“-ანის გრაფიკული სახეცა

(ჯგვარი) და ფონეტიკური მნიშვნელობაც (ქ-რისტე) წმინდა ქრისტიანული შინაარსის მატარებელი იყო ქართული ანბანის შექმნის დღიდანვე.

გარდა ამისა, ჩვენ უკვე ვიხილეთ ისიც, რომ ქართული ანბანის პირველი ასო-ნიშნის სახელდება „ან“-ი ფლობს დაფარულ რიცხვით მნიშვნელობას, რომელიც მას უფლის აღმნიშვნელ ებრაულ ტერმინთან „ადონაჲ“ აკავშირებს. ყოველივე ეს საკმარისი უნდა იყოს „ქებაჲს“ ავტორის ზემოხსენებული მინიშნების ასახსნელად. თუმცა, ძველი ქართული ანბანის რიცხვ-ნიშანთა სისტემის მისტიური გააზრება აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით დამატებით სხვა მასალებსაც ამზეურებს, რისი ხილვის საშუალებაც მკითხველს ოდნავ მოგვიანებით ექნება.

ქართული ასომთავრული ანბანის ენიგმატიკის არსში სრულყოფილი წვდომისათვის აუცილებელია მისი შემქმნელების სახელთა სემანტიკური ბუნების შეცნობა. სახელი „ბაკურ“ ორი დამოუკიდებელი სპარსული სიტყვისაგან („ღმერთი“ და „ძე“) არის შედგენილი. მისი წაკითხვა შეგვიძლია, როგორც „ძე ღმერთისა“ ან „ძე ღმერთი“. ფაქტობრივად სახეზე გვაქვს ქრისტოლოგიაში წმინდა სამების მეორე ჰიპოსტასის (// ლოგოსი, ქრისტე) აღსანიშნავად მიღებული სახელის ე.წ. „სპარსული“ ვარიანტი. ბაკურისა და მაცხოვრის სახელებს შორის სემანტიკური და რიცხვითი იდენტობის ფაქტზე მისტიური ასოციაციები ამით არ ამოიწურება. სახელები „ქრისტე“ და „ბაკურ ღიდი“ მათი შემადგენელი ასოების ანბანური ინდექსების ჯამით რომ წარმოვადგინოთ, გვეჩვენა შემდეგი სურათი /იხ. ცხრილი 1-ის I სვეტი/:

ქრისტე > ქ (24) რ (19) ი (10) ს (20) ტ (21) ე (5) > 24+19+10+20+21+5=99.

ბაკურ ღიდი > ბ (2) ა (1) კ (11) ო (16) უ (22) რ (19) + ღ (4) ი (10) ღ (4) ი (10) > (2+1+11+16+22+19) + (4+10+4+10)=71+28=99.

ჩვენ უკვე გვქონდა საშუალება გვენახა ის, რომ „ბაკურ“-სახელის ერთ-ერთი დაფარული რიცხვი არის „94“. იგივე რიცხვს

გვიმუღავნებს იესუ ქრისტეს ებრაული სახელის „ევმანუელ“ შემადგენელ ასოთა ინდექსების ჯამი /იხ. ცხრილი 1-ის I სვეტი:

ევმანოველ > ე (5) ვ (6) მ (13) ა (1) ნ (14) ო (16) ჯ (22) ე (5) ლ (12) > $5+6+13+1+14+16+22+5+12=94$.

გარდა ამისა, სახელის „ბაკურ დიდი“ ერთ-ერთი დაფარული რიცხვითი მნიშვნელობა იდენტურია მაცხოვრის კიდევ ერთი სახელის, „მესია“-ს იზოფსეფიისა /იხ. ცხრილი I-ის III სვეტი:

მესია > მ (40) ე (5) ს (200) ი (10) ა (1) > $40+5+200+10+1=256$.

საინტერესოა, რომ იგივე რიცხვი მიიღება „უფალი იესუ ქრისტე“-ს შემადგენელი ასოების ანბანურ ინდექსთა შეკრების გზით:

ოჯფალი იესოჯ ქრისტე > ო (16) ჯ (22) ფ (23) ა (1) ლ (12) ი (10) + ი (10) ე (5) ს (20) ო (16) ჯ (22) + ქ (24) რ (19) ი (10) ს (20) ტ (21) ე (50) > $(16+22+23+1+12+10) + (10+5+20+16+22) + (24+19+10+20+21+5)=84+73+99=256$.

„ცხრილი 2“-ის მე-3 სვეტში მოცემული რიცხვითი მონაცემების საფუძველზე ჩვენ შეგვიძლია ვიხილოთ „ბაკურ დიდის“ შემადგენელ ასოთა დაფარული ინდექსები, რომელთა არითმეტიკული ჯამი არის იგივე რიცხვი „256“:

ბაკოჯრ დიდი > ბან (17) ან (15) კან (26) ონ (30) ჯე (27) რაე (25) + ღონ (34) ინ (24) ღონ (34) ინ (24) > $(17+15+26+30+27+25) + (34+24+34+24)=140+116=256$.

„მესია“, „უფალი იესუ ქრისტე“ სახელების რიცხვს რომ „დიდი ბაკურის“ დაფარული რიცხვითი მნიშვნელობა ასაჩინოვებს, ეს ფაქტი პრინციპულად მნიშვნელოვანია, რადგან აღნიშნულ რიცხვთა შემთხვევითი თანხედრობის შესაძლებლობას თუ არ გამოორიცხავს, ძლიერ ამცირებს მაინც.

ხსენებულ ასოციაციებს აძლიერებს შემდეგი გარემოებაც. კერძოდ, ქრისტე ანუ იგივე „ლოგოსი“, მოგეხსენებათ, რომ გახლავთ წმინდა სამების ერთ-ერთი წევრი (ჰიპოსტასი): ძე ღმერთი. თუ ჩვენ სახელებს „ძე ღმერთი“ და „სიტყოკა“ (// ლოგოს)

ჩაეწერთ მათი შემადგენელი ასოების ანბანური ინდექსებით, და-
ინახავთ, რომ მიღებულ რიცხვთა ჯამი იდენტურია /იხ. ცხრილი
1-ის I სვეტი/:

„ძე ღმერთი“ > ძ (30) ე (5) + ლ (25) მ (13) ე (5) რ
(19) თ (9) ი (10) > (30+5) + (25+13+5+19+9+10)=35+81=116.

„სიტყოკა“ > ს (20) ი (10) ტ (21) ყ (26) ო (16) კ
(22) ა (1) > 20+10+21+26+16+22+1=116.

მკითხველს შევასენებთ, რომ აღნიშნული რიცხვი ჩვენ უკვე
ვიხილეთ, როდესაც სახელი „ბაკურ დიდი“ დაფარული ინდექსე-
ბის მიხედვით წარმოვადგინეთ. ფრიად საინტერესოა დაფარული
ინდექსებით „ძე ღმერთი“ სახელის წარმოდგენაც /იხ. ცხრილი
2-ის I სვეტი/:

„ძე ღმერთი“ > ძილ (52) ენ (19) + ლან (40) მან (28)
ენ (19) რაე (25) თან (24) ინ (24) > (52+19) +
(40+28+19+25+24+24)=71+160=231.

ახლა „ქრისტე, ძე ღმრთისა“-ს ანბანური ინდექსების არით-
მეტიკული ჯამიც შევამოწმოთ /იხ. ცხრილი 1-ის I სვეტი/:

„ქრისტე, ძე ღმრთისა“ > ქ (24) რ (19) ი (10) ს (20)
ტ (21) ე (5) + ძ (30) ე (5) + ლ (25) მ (13) რ (19) თ (9)
ი (10) ს (20) ა (1) > (24+19+10+20+21+5) + (30+5) +
(25+13+19+9+10+20+1)=99+35+97=231.

ჩვენ უკვე გვქონდა შესაძლებლობა გვენახა ის, რომ რიცხვით
„284“ იმიფრება ბაკურ დიდის სახელი. ამ თვალსაზრისით საინ-
ტერესოდ მოჩანს „დიდი უფალი იესუ ქრისტე“-ს შემადგენელ
ასოთა ანბანური ინდექსების ჯამი /იხ. ცხრილი 1-ის I სვეტი/:

„დიდი ოუფალი იესოჲ ქრისტე“ > (4+10+4+10) +
(16+22+23+1+12+10) + (10+5+20+16+22) +
(24+19+10+20+21+5)=28+84+73+99=284.

ასე და ამრიგად დაუკავშირდა ორი მეგობრის – ბაკურისა
და გრი-ორმიზდის სახელები მაცხოვრის სახელებს.

რიცხვი „231“ ჩვენთვის უკვე კარგად არის ნაცნობი. მისი
მატარებელია ტერმინ-სახელები: „ორმიზდ“, „მეგობარი“, „ლას“,

„ონომა“. როგორც ვხედავთ, სახელი „ბაკურ“, რომელიც სემანტიკურად „ძე ღმერთს“ ან „ძე ღმრთისას“ ნიშნავს, მისი ერთ-ერთი საკუთარი რიცხვითაც არის წარმოდგენილი რიცხვ „231“-ში, რომელიც ჩვენ სახელის კოდად მივიჩნიეთ. შემთხვევითი არ არის ის ფაქტი, რომ ყველაზე დიდი ინფორმაცია სწორედ „ლას“-ს აქვს დაკისრებული. „ლ“ ასო-ნიშანი ქართულ ასომთავრულ ანბანში რიგით მე-12-ა, სათვალავით კი 30-ს უდრის. ეს რიცხვები კი, ადრექრისტიანულ ხანაში მისტიური შინაარსის მატარებლად მიაჩნდათ. ასე, მაგალითად, იმ დროის ცნობილი ქრისტიანი ეგზეგეტი კლიმენტი ალექსანდრიელი წერდა: „*რიცხვი ოცდაათი ან, ზოგიერთთა მიხედვით, თორმეტი, მიუთითებს აღთქმის ქდაგებაზე, ვინაიდან უფალმა თავისი ქდაგება დაიწყო ოცდაათი წლისამ, ხოლო მოციქული იყო თორმეტი*“ (35:50).

ბაკურ ღიდისა და გრი-ორმიზდის სახელების რიცხვებით გამოხატული მისტიური ასოციაციები უფლის სახელებთან მიმართებაში ანგარიშგასაწევი გარემოებაა იმ თვალსაზრისით, რომ ძველად არსებობდა სახელის კულტი. კერძოდ, სახელი გამოხატავდა თავად ცხოვრებას ადამიანისას, მის არსს და უდიდეს ზეგავლენას ახდენდა მისი მატარებელი ადამიანის პიროვნებაზე. ამგვარ სახელებს თეონიმები ან თეოფორიული სახელები ეწოდებათ. ამასთანავე, წმ. კირილე იერუსალიმელის (+ 386 წ.) სიტყვებით რომ ვთქვათ: „სახელი, მინიჭებული მამისგან შვილებზედ, ჭეშმარიტია“ (სწავლებანი - 11, 137). ეჭვგარეშეა, რომ ქართული ანბანის შემქმნელთა თეოფორიული სახელები საგრძნობ გავლენას ახდენდა მათივე ცხოვრების წესზე და თუ გნებავთ, ცნობიერებაზეც. ჩვენს ადრინდელ ნაშრომში (იხ. 25) არაერთი მაგალითია მოყვანილი იმის საჩვენებლად, თუ როგორ ზრუნავდა დიდი ბაკური, რათა სიტყვითა და საქმით, ქცევითა და პირადი მაგალითით ყოფილიყო ღირსი „ძე ღმრთისად“ წოდებისა, ვითარცა „მბაძავი“ მხოლოდშობილი ძე ღმრთისას ანუ ქრისტესი. ისიც ხაზგასასმელია, რომ ქართველ მეფეთა ონომასტიკონში, ჩვენს ხელთ არსებული მონაცემებით თუ ვიხელმძღვანელებთ, სახელი

„ბაკურ“ საკმაოდ გვიან, IV საუკუნიდან, ანუ ქართლში ქრისტიანობის ოფიციალურ რელიგიად გამოცხადების შემდგომ ჩნდება, რაც აღნიშნული სახელის სემანტიკის ადგილობრივ ცოდნის ფაქტზე უნდა მიუთითებდეს.

ახლა ჩვენ შესაძლებლობა მოგვეცემა ვიზილოთ ის, თუ როგორ ორიგინალურად არის ძველ ქართულ ანბანში სამარადისოდ ჩაბეჭდილი წმინდა სამების მეორე ჰიპოსტასის (პირის) – ლოგოსის ანუ ძე ღმრთისას (// იესუ ქრისტეს) და დიდი ბაკურის (მისი სპარსული სემანტიკა ხომ იგივე „ძე ღმერთი“?!) სახელები.

ცხრილი 2-ის I სვეტში მოცემულია ასოთა სახელების დაფარული რიცხვითი მნიშვნელობები ასო-ნიშანთა ინდექსების მიხედვით. მათი ჯამი იძლევა რიცხვს „1213“. ამ რიცხვს ასაჩინოვებს სიტყვების „ღმერთი“, „ძე“, „დიდი“ ბერძნული ეკვივალენტების (თეოს, ჯიოს, მეგას) იზოფსეფიების ჯამი - $\Theta\epsilon\omicron\varsigma = 284$, $\Upsilon\iota\omicron\varsigma = 680$, $\text{Μεγας} = 249 > 284 + 680 + 249 = 1213$. საინტერესოა, რომ პირველი ორი სიტყვა ჩვენ ქართულ ქრისტიანულ კალენდართან დაკავშირებითაც ვიზილეთ (რაც შეეხება „მეგასს“, მისი ქართული შესატყვისი ტერმინის „დიდი“ იზოფსეფიას წარმოადგენს რიცხვი „28“, ანუ მეორე სრულყოფილი რიცხვი, რომელიც მეგობრული რიცხვების პითაგორას წყვილთან ერთად შედის კალენდარულ რიცხვ „532“-ში). „დიდი ძე ღმერთი“ არის იგივე ქრისტე („ესე იყოს დიდ და ძე მაღლის ეწოდოს“; ლუკას სახარება. 1, 32). იმავედროულად სახეზე გვაქვს სახელის „დიდი ბაკური“ (ბაკურ დიდი) სემანტიკური თვალსაზრისით ზუსტი ბერძნული შესატყვისი. ამრიგად, „ქებაის“ ავტორის მინიშნება იმის შესახებ, რომ ქართული „ენა“ არის შემკული უფლის სახელით, სრულიად გამართლდა.

მიღებული შედეგი (რომელსაც, ჩვენი აზრით, მყარი არგუმენტის ძალა აქვს) პრინციპულად მნიშვნელოვანი გახლავთ თუნდაც იმ თვალსაზრისით, რომ იგი ცხადყოფს იმ გარემოებას, რომ ქართული ანბანის შექმნისას მასში, როგორც ამის შესახებ თ. გამყრელიძეც მიუთითებდა, მხოლოდ 35 ფონემა იყო მოცემული.

აქედან გამომდინარე, საუბარი ქართული ანბანის III-IV სს-ში ე.წ. „გაქრისტიანებისა“ თუ „ქრისტიანულად გარდასახვის“ შესახებ სრულიად უსაგნო და დაუსაბუთებელია. მიღებულმა შედეგმა ასევე სრულიად ნათელი გახადა ის გარემოებაც, რომ ძველი ქართული ანბანის ასო-ნიშნების სახელთა არსებული სახით ჩამოყალიბებაში გადამწყვეტი როლი შეასრულა ქართული დამწერლობის ავტორთა იმ სურვილმა და მიზანდასახულობამ, რომ აღნიშნულ ასო-ნიშნებს ჰქონოდათ საკუთარი დაფარული რიცხვითი მნიშვნელობები, რათა ამ საშუალებით შეძლებოდათ მათ საკუთრივ ანბანშივე დაეშიფრათ მათთვის სასურველი ინფორმაცია. ეჭვგარეშეა, რომ აღნიშნულმავე გარემოებამ განაპირობა ქართული ანბანის საწყის ნაწილში ბერძნული ანბანის რიცხვ-ნიშანთა სისტემის უცვლელად შენარჩუნების ფაქტიც. აგრეთვე ის, რომ ქართული ასო-ნიშნების სახელთა თხზვის დროს მათი ბოლოკიდურ ელემენტებად შერჩეული ყველა ბგერა (ხმოვნები: ა, ე, ი, ო; თანხმოვნები: ლ, ნ, რ, ს) ასომთავრული ანბანის ე.წ. „ძირითად ნაწილში“ ხვდება და ამდენად, მხოლოდ ერთეული, ათეული და ასეული რიცხვების გამოხატვის საშუალებას იძლევიან. ამრიგად ანბანის შემქმნელებს საშუალება მიეცათ რიცხვ-ნიშანთა მეშვეობით გამოეხატათ როგორც ქართული, ისე ბერძნული სიტყვატერმინები (მაგ. თეოს, ჯიოს, ეტეროს, მეგობარი, მრმ, ძე ღმერთი, უფალი იესუ ქრისტე, მესია...). ასოთა სახელების თხზვისას უეჭველად გათვალისწინებული (იქნებ რეგლამენტირებულიც კი?!) უნდა ყოფილიყო წინასწარ შერჩეული სახელებისა და სიტყვების (მაგ. გრი-ორმიზდ, ბაკურ, ძე, ღმერთი, უფალი, სული, მრმ, აღონად, ალფა, ომეგა, ონ-ლიდი, მეგობარი...) რიცხვითი მნიშვნელობები (სათვალავი და ინდექსი). როგორც ზემოთ მოყვანილი მაგალითები მოწმობენ, აქცენტი უპირატესად საკრალურ ტერმინებზე გაკეთდა. უზუსტესი და უაღრესად შრომატევადი გათვლების შედეგად ქართული ანბანის შემქმნელებმა მიაღწიეს იმას, რომ ასოთა სახელების შემადგენელი ბგერების ინდექსთა ერთობლიობის ჯამით ასომთავრულშივე აღბეჭდეს სახელი „უფალი“ (აღონად), იქვე

ჩაბეჭდეს ქრისტე-ღმერთისა და თავიანთივე სახელები, მისტიურად „ამბეჭველეს“ მათ მიერვე შემუშავებული ორიგინალური წელთაღრიცხვა და ა. შ.

ჩვენს მიერ განხილული საკითხების არსში უკეთ გასარკვევად უნდა შევნიშნოთ ერთი არსებითი ხასიათის გარემოების შესახებაც. რიცხვთა იდენტობიდან გამომდინარე ასოციაციებს სხვადასხვა მასაზრდოებელი წყარო აქვს. ერთ შემთხვევაში, გამომდინარე იქედან, რომ ანბანის მეშვეობით დაწერილი ნებისმიერი სიტყვა თუ სახელი შედგება შესაბამისი ბგერებისაგან, რომლებიც ანბანში ასო-ნიშნებით არის აღნიშნული, ხოლო ამ უკანასკნელთ იქ გააჩნიათ საკუთარი რიგითი ნომერი (ინდექსი) და სათვალავი, რომელთა დაჯამებითაც ყოველ ტერმინს უდგინდება მისი საკუთარი რიცხვი, ამა თუ იმ სიტყვისა თუ სახელის რიცხვითი მნიშვნელობების იდენტობის ფაქტი თავისთავად უბრალო დამთხვევის შედეგი შეიძლება იყოს. ეს ნონსენსია. თუმცა, ზემხედველს ასეთ შემთხვევაშიც შეუძლია სათანადო სურვილის შემთხვევაში გარკვეული სუბიექტური დასკვნების გაკეთება სხვადასხვა სახელთა ერთმანეთთან ასოციაციური დაკავშირების თვალსაზრისით. სხვა შემთხვევაში ტერმინთა ასოციაციური იდენტობის სურათის შექმნას ხელს უწყობს ხელოვნურად მოგონილი კრიპტოგრაფიული ხასიათის საშუალებები (ჩვენს შემთხვევაში აღნიშნულ როლს ასრულებს ანბანის ასოების სახელწოდებებში დაფარული რიცხვითი მნიშვნელობები; იხ. ცხრილი 2). ამ დროს რიცხვთა უბრალოდ დამთხვევის შესაძლებლობა მინიმუმამდეა დაყვანილი და შეიძლება ითქვას, რომ გამორიცხულია კიდევ.

როგორც ცნობილია, ს. დავათში ნაპოვნ ერთ-ერთ ქვასვეტზე მთავარანგელოზთა მიერ ქართული ანბანის ამალლების იკონოგრაფიული სცენაა წარმოდგენილი. ქართული ანბანი თევზის მოყვანილობის გაშლილ გრაგნილზეა აღბეჭდილი. თევზი, როგორც ცნობილია, ქრისტეს უძველესი სიმბოლოა, გრაგნილი კი, ზოგადად წიგნის სიმბოლო. ამდენად, დავათის ქვასვეტის უცნობი ავტორი

მხატვრული ხერხებით გვიცხადებს იმას, რომ ქართული ასომთავრული ანბანი არის „ქრისტეს წიგნი“, უფლის სახელზე შექმნილი დამწერლობა. ეს იდეა სათავეს ასომთავრულის შექმნის დღიდან უნდა იღებდეს. მხოლოდ ეროვნული დამწერლობის შემოღებას შეეძლო გარდატეხის შეტანა ქვეყანაში ქრისტიანობის საყოველთაოდ გავრცელების საქმეში. ეროვნული ანბანის გარეშე ქართული ენა სწორედაც რომ „მდაბალი და დაწუნებული“ რჩებოდა, რადგან „საღმრთო წერილის“ მშობლიურ ენაზე არარსებობის პირობებში მოსახლეობის ფართო ფენები კვლავინდებურად უმეცარნი რჩებოდნენ ქრისტიანობის დოგმა-კანონების მიმართ. ქართული ანბანის შექმნა და მისით „საღმრთო წერილის“ ქართულ ენაზე ამეტყველება დაემთხვა იმ დროს, როდესაც იოანე ოქროპირის სიტყვით: „უმეცრებაში მყოფმა მრავალმა ხალხმა ისწავლა სიბრძნისმეტყველება, როდესაც საკუთარ ენაზე თარგმნეს იოანე ღმრთისმეტყველის მიერ გადმოცემული სწავლება“ (31:15). სხვაგან წმინდა მამა წერს შემდეგს: „თუგინდ მიაშურო ჰინდოთ, თუგინდ გასწიო ოკეანეში, ან ბრიტანეთის კუნძულები-საკენ, თუგინდ მისცურდე ევქსინის პონტოში, თუგინდ მიაღწიო ჩრდილოეთის ქვეყნებს, ყველგან გაიგონებ, როგორ სიბრძნისმეტყველებენ იმაზე, თუ რას შეიცავს წმინდა წერილი, უცხო ენით, მაგრამ არა უცხო რწმენით, განსხვავებული კილოებით, მაგრამ ერთნაირი აზროვნებით“ (32:74). 396 წლით დათარიღებულ ერთ თავის წერილში (№ 90) ნეტარი იერონიმე წერს: „ქრისტეს აღდგომამდე ღმერთი ცნობილი იყო მხოლოდ იუდეაში და მისი დიადი სახელი კი – ისრაელში. და თვით ისინიც კი, ვინც მას იცნობდა, ამისდამიუხედავად ჩაცვივდნენ ჯოჯოხეთში. იქ იყვნენ მაშინ მთელი სამყაროს ხალხები, ინდოეთიდან ბრიტანეთამდე, პირქუში ჩრდილოეთიდან ატლანტიკური ოკეანის ცხელ ქვეყნებამდე, - ურიცხვი სიმრავლე და რამდენი განსხვავებული ხალხი იყო იქ! ისინი თევზებისა და კალიების, ან ბუზებისა და ქინქლების მსგავსად ირეოდნენ იქ: ვინაიდან საკუთარი შემოქმედის შეცნობის გარეშე ყოველი ადამიანი არის უტყვი ცხოველი.

ახლა კი, ყველა ხალხის სიტყვა და დამწერლობა ქადაგებს ქრისტეს ტანჯვისა და აღდგომის შესახებ. აღარ ვლაპარაკობ ებრაელებზე, ბერძნებსა და რომაელებზე, რომლებიც თვითონ უფალმა მიაკუთვნა თავის რჯულს ჯვარცმის წარწერაში, სულის უკვდავების შესახებ ახლა სიბრძნისმეტყველებს ჰინდო, სპარსელი, გოთი, ეგვიპტელი. კელურმა ჭინკებმა და ბანჯგვლიანი ხალხების ბრბოებმა, რომლებიც ერთდროს გარდაცვლილთათვის ადამიანთა მსხვერპლად შეწირვას ეწეოდნენ, გაცვალებს თავიანთი უბეში ხშიანობა წყნარ ლოცვებზე, და მთელი სამყარო აღიარებს ერთხმად ქრისტეს“ (30:244-245).

ინტერესმოკლებული არ არის წმ. იოანე ოქროპირის ის ცნობაც, რომლის თანახმად, სამყაროს სრული დრო ადამიდან დასასრულამდე აღინიშნება „ხუთი დღით“: ერთი – ადამიდან ნოემდე, მეორე – ნოედან აბრაამამდე, მესამე – აბრაამიდან მოსემდე, მეოთხე – მოსედან ქრისტეს მოსვლამდე და მეხუთე დღე არის აწმყო დრო ქრისტეს მოსვლის შემდეგ (31:941). მაშასადამე, იოანეს წარმოდგენით, „მეხუთე დღე“ მოიცავს პერიოდს ქრისტეს პირველი მოსვლიდან მეორე მოსვლამდე. „ქებაჲს“ მითითება, რომ ქართული ენა ლაზარეს მსგავსად ოთხი დღის მანძილზე იყო „მკუდარი“, სრულიად გასაგებია ნეტარი იერონიმეს იმ სიტყვების შუქზეც, რომ „საკუთარი შემოქმედის შეცნობის გარეშე ყოველი ადამიანი არის უტყვი ცხოველი“. მისივე განმარტებით, ქრისტეს მოსვლამდე, ანუ „ოთხი დღის“ მანძილზე ებრაელთა გარდა ყველა სხვა ხალხი ჯოჯოხეთში იმყოფებოდა, ანუ სულიერად მკვდარ მდგომარეობაში იყო. ქრისტეს მოსვლამ ეს ვითარება ძირეულად შეცვალა. წმინდა წერილის ქართულად გადმოღებამ ქართული ენა იმ ხალხთა ენების რიგში ჩააყენა, ვინც ქრისტე-ღმერთი და მისი მოძღვრება აღიარა. ქართული ენა ამრიგად უფლისაგან ადრიდანვე გამოჩეული ბერძნულ-რომაული ენების თანასწორი შეიქმნა. ეს არის „ქებაჲ“-ში წმ. ნინოსა და ელენე დედოფლის ერთად დაწყვილების მიზეზი. უფრო მეტიც, „ქებაჲს“ ავტორმა მშობლიურ ენას

უპირატესობაც კი მოუძებნა: ასომთავრული ანბანის ასო-ნიშანთა რიგ-სათვალავის ბაზაზე გამართული ქართული წელთაღრიცხვა ქრისტეს მეორედ მოსვლას წელთაღრიცხვის სხვა სისტემებთან შედარებით უფრო ადრინდელი დროით საზღვრავდა, ვინაიდან დასაბამიდან 6000 წელი მისით ახ. წ. 396 წელზე მოდიოდა, მაშინ როცა, მაგალითად, იულიუს აფრიკელის წელთაღრიცხვით იგივე მოვლენის დრო დასაბამიდან 5501 წელს, ანუ ახ. წ. 499 წელს იგულებოდა.

ქართული ასომთავრული ანბანი, რომ უფლის სახელზე შექმნილ დამწერლობად განიხილებოდა ძველად, ეს ჩანს ანბანში დაფიქსირებული შემდეგი ნიუანსითაც. როგორც ვნახეთ, ასო-ნიშანთა სახელების შემადგენელ ასოთა ანბანური ინდექსების ჯამით (1213) ასომთავრულში აღბეჭდილია მაცხოვრის სახელი „ძე ღმერთი“ (//ძე ღმრთისა). საკუთრივ ანბანური ინდექსების არითმეტიკული ჯამი კი იძლევა რიცხვს „703“: $1 + 2 + 3 + 35 + 36 + 37 = 703$ /იხ. ცხრილი 1 /. ზუსტად ამ რიცხვს გვაძლევს ბერძნული ტერმინის Επιστολη („ეპისტოლმ“) იზოფსეფია:

ეპისტოლმ > ე (5) პ (80) ი (10) ს (200) ტ (300) ო (70) ლ (30) ფ (8) > $5+80+10+200+300+70+30+8=703$.

აღნიშნული ტერმინი, რომელსაც ბერძნულში პატარა მოცულობის წიგნის, ნაწერის და წერილის მნიშვნელობა პქონდა, ქართულში შეთვისებულია ახალი აღთქმის წიგნების პირველად გადმოთარგმნის დროიდან (4:295). ამდენად, ასომთავრულში სამარადისოდ არის ჩაბეჭდილი ცნება „ძე ღმრთისას (//ქრისტეს) ეპისტოლმ“. შეგვიძლია ვიფიქროთ, რომ ქართული ანბანის ავტორთა რწმენით მათი ქმნილება წარმოადგენდა უფლის წერილობით გზავნილს ქართველთა მიმართ, მსგავსად ეპისტოლეებისა გალატელთა, ეფესელთა, რომაელთა მიმართ და სხვ. ცხადია, ეს მხოლოდ ორი პიროვნების კერძო შეხედულებად თუ ჩაითვლება. აქვე უნდა აღინიშნოს ის გარემოება, რომ ბიზანტიურ-ორთოდოქსული ტრადიციის ჭრილში ენა და დამწერლობა განიხილებოდა როგორც ერთი „ელნიურ მეცნიერებათაგანი“, როგორც „ხელოვნება“

(ტეხუი), როგორც წმინდა „ტექნიკური“ და თავისთავად ნეიტრალური ინსტრუმენტი, რომელიც გამოიგონა თავად ღმრთისაგან თავისუფალი ნებითა და შემოქმედებითი ნიჭით დაჯილდოებულმა ადამიანმა და რომლის ღირსება მთლიანად დამოკიდებულია ამ უკანასკნელზე და განისაზღვრება იმ მიზნებითა და მოტივებით, რითაც ის მიმართავს მას დახმარებისათვის.

შეიძლება მკითხველი ოდნავ დააბნია და დაღალა კიდევ რიცხვთა მოცემულმა კორიანტელმა. მაგრამ, როგორც ამაში ერთობლივად შეგვეძლო დარწმუნებულიყავით, ქართულ ანბანში დამარხული „ყოველი საიდუმლოს“ არსის სრულფასოვანი ამოხსნის სხვა გზა და სხვა საშუალება პრაქტიკულად არ არსებობს. გულახდილად ვიტყვით იმას, რომ ქართული ასომთავრულის ენიგმატიკის არსში წვდომისაკენ მიმართული ჩვენი ძალისხმევა წინასწარ იქნებოდა წარუმატებლობისათვის განწირული, რომ მანამდე აპრიორულად არ გველიარებინა დიდი ბაკური და გრიორმიზდი ქართული დამწერლობის მესაძირკვლებად.

ქართული ასომთავრული ანბანის ენიგმატიკის კვლევამ, როგორც ვიხილეთ, გასაოცარი შედეგები მოგვცა. მკითხველი თავად დარწმუნდებოდა იმაში, რომ არცერთი ჩვენი სვლა თუ მოქმედება ლოგიკურობის ფარგლებს არ გასცილებია. ამასთანავე, მიღებულმა შედეგებმა დღის წესრიგში დააყენა ქართული ანბანის შემქმნელების მსოფლგაგების რაობის გამოკვლევის აუცილებლობის საკითხიც. მაგრამ სანამ ამ საკითხს შევეხებოდეთ, საჭიროდ ეთვლით კიდევ ერთხელ დაეუბრუნდეთ ლეონტი მროველის იმ ცნობას, რომლის თანახმად ქართული დამწერლობის შემქმნელად ქართლის პირველი მეფე ფარნავაზია გამოცხადებული. ამ ცნობის მიმართ ჩვენი ამჟამინდელი ინტერესის მიზეზს მკითხველი იხილავს მომდევნო თავში.

ცხრილი 1

ქართული ანბანის ასო-ნიშანთა სათვალავები და ინდექსი

სიწარმო	სვრცელი	სტრიქონი/სტრიქონი/სტრიქონი
1	ა	1
2	ბ	2
3	გ	3
4	დ	4
5	ე	5
6	ვ	6
7	ზ	7
8	თ	8
9	ი	9

სიწარმო	სვრცელი	სტრიქონი/სტრიქონი/სტრიქონი
10	კ	10
20	ქ	11
30	ლ	12
40	მ	13
50	ნ	14
60	ძ	15
70	წ	16
80	ჭ	17
90	ხ	18

სიწარმო	სვრცელი	სტრიქონი/სტრიქონი/სტრიქონი
100	რ	19
200	ს	20
300	ტ	21
400	უ	22
500	ფ	23
600	ქ	24
700	ღ	25
800	ყ	26
900	შ	27

სიწარმო	სვრცელი	სტრიქონი/სტრიქონი/სტრიქონი
1000	ჩ	28
2000	ც	29
3000	ძ	30
4000	წ	31
5000	ჭ	32
6000	ხ	33
7000	ჯ	34
8000	რ	35
9000	ს	36
10000	ი	37

ქართულ ასო-ნიშნათა სახელწოდებით დაფარული რიცხვითი მნიშვნელობები

60

ქართული დამწერლობის წარმოშობის საკითხი ლეონტი მროველის ცნობის შუაშე

„ყოელთათუის ჟამი არს და ჟამი
ჩანს ყოელისა ხაჭმისა ცასა ძეგელჲ“.
ჯეოსიასტე - 3, 1

ერთადერთი ქართული წერილობითი წყარო, რომელშიც გვაქვს ცნობა ქართული დამწერლობის შექმნის ფაქტის შესახებ, არის მატთანე „ცხოვრება მეფეთა“, რომლის ავტორად XI ს-ის მწერალი ლეონტი მროველია მიჩნეული. აღნიშნული წყაროს ცნობა ფრიად ლაკონიურია და რეალურად მხოლოდ ფაქტის კონსტატაციას ახდენს:

„ესე ფარნავაზ იყო პირველი მეფე ქართლსა შინა ქართლოსი-
სა ნათესავთაგანი. ამან განავრცო ენა ქართული და არღარა
იზრახებოდა სხუად ენად ქართლსა შინა თეინიერ ქართუ-
ლისა. და ამან შექმნა მწიგნობრობად ქართული“ (10:26).

აღნიშნული ცნობის ჭეშმარიტება-მცდარობის საკითხის კვ-
ლევას საკმაოდ ხანგრძლივი ისტორია აქვს. მაგალითად, ი. ჯავ-
ახიშვილი მას და საზოგადოდ ფარნავაზის პიროვნების რეალურო-
ბის საკითხს დიდი სკეპტიციზმით ეპყრობოდა. იგი წერდა შემ-
დეგს: „რადგან ეს ფარნავაზი XI საუკუნის ამ ქართველ ისტორი-
კოსს საქართველოს სახელმწიფოს და საზოგადოებრივი წეს-
წყობილების, იმგვარადვე როგორც სარწმუნოების შემოქმედად
ჰყავს გამოყვანილი და ზღაპრულ პიროვნებად არის ქცეული,
ამიტომ ლეონტი მროველის ცნობას ქართული ანბანის შესახებ
ფასი ეკარგება. აქ მხოლოდ ის გარემოებაა საყურადღებო, რომ
XI საუკუნის ქართველ ისტორიკოსს ქართული ანბანი ქრისტეს
წინააღმდეგედ აღმოჩენად ჰქონია წარმოდგენილი, ძველისძვე-

ლად მიაჩნდა და სხვებივით ქრისტიანობის შენაძენად არ სთვლიდა. იქნებ მომავალმა გამოარკვიოს, ჰქონდა თუ არა ლ. მროველს ამისთვის რაიმე საფუძვლიანი წყაროები ან ისტორიული ზეპირგადმოცემა“ (23:192). მისივე სიტყვით, ლეონტის ცნობა „ბავშვური გულუბრყვილობის შედეგია“ და მას „ისტორიისათვის არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს“.

ზ. ალექსიძის აზრით, „ლეონტი მროველმა (ან მისმა წყარომ) სწორად გაიგო ფარნავაზის ეპოქის ამოცანა და სრულიად სამართლიანად ქართული სახელმწიფოებრიობის წარმოშობა არ დააცილა მის ერთ ყველაზე უფრო დამაბასიათებელ ნიშანს – დამწერლობის შექმნას“, „ქართული ლეგენდის“ ღირსება იმაშია, რომ მისმა ავტორმა „ქართული დამწერლობის შექმნისათვის ეპოქა მეტად მოხერხებულად შეარჩია“, რომ ამ მხრივ, მან „შესანიშნავი ალლო გამოიჩინა“ (იხ. 5:032). იგივე მეცნიერი თავის ერთ-ერთ უკანასკნელ ნაშრომში უკვე ღიად წერს, რომ ქართული, სომხური და კავკასიის ალბანელთა დამწერლობების შექმნა ერთი ეპოქის ფარგლებშია საგულებელი (იხ. 1:9)

რ. პატარიძის შეხედულებით, ლეონტი მროველის აღნიშნული ცნობა „სრულიადაც არ ნიშნავს იმას, რომ ქართული დამწერლობა ფარნავაზმა შექმნა ან ფარნავაზის დროს შეიქმნა“, არამედ მემპტიანის ეს ცნობა „იმას უნდა ნიშნავდეს, რომ უკვე არსებული ქართული დამწერლობა ფარნავაზ მეფემ ერთიან ქართულ სახელმწიფო დამწერლობად გამოაცხადა“ (15:513).

მსგავსი მოსაზრებები სამეცნიერო ლიტერატურაში მრავლად არის გამოთქმული. უნდა აღინიშნოს ის გარემოება, რომ თვით ის მეცნიერ-მკვლევრებიც კი, ვინც ქართული ანბანის შექმნას წინაქრისტიანულ ეპოქაში ვარაუდობენ, გრძნობენ ლეონტი მროველის აღნიშნული ცნობის ხელოვნურობას. ამიტომაც არის, რომ მათი ბოლო დროინდელ გამოკვლევებში ფარნავაზი უკვე ანბანის შემოქმედად კი არ სახელდება, არამედ რეფორმატორად.

როგორც წყაროთმცოდნე მ. ჩხარტიშვილი მიიჩნევს: „ქართული ანბანის ქრისტიანულ ხანაში შექმნის მომხრე სპეციალისტთა

მტკიცებებისათვის ლეონტი მროველის აღნიშნული ცნობა აქილევსის ქუსლს წარმოადგენს. ისინი მის უარსაყოფად, მართალია, სხვადასხვა მოსაზრებას იშველიებენ, მაგრამ აშკარაა, რომ ისტორიული წყაროს ცნობის მარტოოდენ უარყოფა არაა საკმარისი. წყაროთმცოდნეობითი კრიტიკა მოითხოვს, რომ ამ უარყოფასთან ერთად მითითებული იქნას არასწორი ინფორმაციის გაჩენის კონკრეტული მიზეზები. ამგვარ ძიებებს ლეონტი მროველის აღნიშნულ ცნობასთან დაკავშირებით არ იცნობს სპეციალური ქართველოლოგიური ლიტერატურა“ (19:148). სამართლიანი შენიშვნაა, რომელსაც პასუხი უნდა გაეცეს. მანამდე კი, უპრიანია ჩვენთვის საინტერესო საკითხზე ქართული ანბანის კიდევ ერთი მკვლევრის, მწერალ თ. ჩხენკელის მოსაზრებასაც გავეცნოთ. ამ ოციოდე წლის უკან იგი წერდა შემდეგს: „ძნელია იმ აზრთან შეგუება, რომ ერთადერთ ქართულ ცნობაში, რომელიც უდიდესი კულტურულ-რელიგიური მნიშვნელობის ფაქტს ეხება, ნატყუარი ამბავი იყოს მოთხრობილი, რომ ეს ცნობა ნაყალბევი და ზერეღე ფანტაზიის ნაყოფი იყოს, რომ მასში რაიმე კონკრეტული მითითება, რამენაირი მინიშნება არ იყოს დაცული რეალურად მომხდარ ამბავზე. ზოლოთუ ასეა, თუ ამ ცნობაში რამენაირი ფორმით მაინც არის გაცხადებული ჭეშმარიტება, იგი როგორცაა ჩანს, რაღაც სხვა მიმართულებით, სხვა საზრისით და მეთოდით უნდა იქნეს მოძიებული, შესაძლოა, ისეთით, რომელიც ერთი შეხედვით, ნაკლებად ასაჩინოებს მეცნიერების ჩვეულებრივ კანონებთან კავშირს“ (20:137). თუ რას გულისხმობდა კონკრეტულად ამ სიტყვების ავტორი, ამას იქვე თავად განმარტავდა, როდესაც აღნიშნავდა იმ გარემოებას, რომ მკვლევართა მხრიდან „მთელი სიღრმით არ იყო გაცნობიერებული ანბანის როგორც სტრუქტურის, როგორც რიცხვული სისტემის, და მასთან დაკავშირებული სხვადასხვა ასპექტების, სპეციფიკა. რის გამოც გათვალისწინებული არ იყო, თუნდაც ვარაუდის სახით, იმის შესაძლებლობა, რომ აღნიშნული ცნობა პირდაპირი ინფორმაციის გარდა შეიძლება შეიცავდეს არაპირდაპირ, დაშფორულ ინფორმაციას, რომლის მოძიება ანბანის რიცხვული სისტემის საფუძველზევე იქნებოდა შესაძლებელი. ამ ცნობის ანალიზისას ყვე-

ლაფერი ეს ყურადღების სფეროდან იყო გამორჩენილი, ან უკეთეს შემთხვევაში კრიტიკულად განწყობილი გონების ირონიულ დამკვიდრებულებას იმსახურებდა“ (20:138).

შეიძლება ითქვას, რომ თ. ჩხენკელმა თითქმის გამოიცნო ლეონტი მროველის აღნიშნული ცნობის რეალური შინაარსის გამჟღავნებისათვის საჭირო სწორი გზა. მანვე, მკვლევართა შორის პირველმა ყურადღება მიაქცია ლეონტის ცნობაში არსებულ ერთ უცნაურ გარემოებას: „თვითონ ამ მონაკვეთის შიგნით თანდათან იკვეთება ორი მეტად ექსპრესიული სინტაგმა: „ამან განავრცო“, „ამან შექმნა“. ამ სინტაგმებში შემავალი ნაცვალსახელები მკვეთრად უპირისპირდება მონაკვეთის თავსა და ბოლოში მოხსენიებულ „ფარნავაზ“ სახელს (უცნაური იჭვიც კი იბადება: რატომ „ამან“ და არა „ამან ფარნავაზ?“) (20:145). თ. ჩხენკელი, ამ შემთხვევაშიც ერთადერთი ქართული ანბანის მკვლევართაგან, ძალიან მიუახლოვდა საუკუნეთა მანძილზე საგულდაგულოდ დაფარულ ჭეშმარიტებას. მან თითქოს გუმანით იგრძნო იმ მნიშვნელოვანი ინფორმაციის არსებობის ფაქტი ხსენებულ ცნობაში, რომელსაც სულ მცირე ხანში ჩვენი მკითხველი საკუთარი თვალით იხილავს.

თავდაპირველად მკითხველს შევახსენებთ ჩვენს ადრინდელ მოსაზრებებს ლეონტი მროველის აღნიშნულ ცნობასთან დაკავშირებით. კერძოდ, კვლევის საწყის ეტაპზევე აღვნიშნავდით იმას, რომ ქართული ანბანის შექმნის მოვლენა ხელოვნურად იყო მიტმასნებული ქართლის სამეფოს ლეგენდარული მესაძირკვლის სახელთან და რომ შემატყუანეს სავარაუდოდ ხელთ ეპყრა რაღაც ძველი დაზიანებული ან ფრიალ ბუნდოვანი გადმოცემა იმის თაობაზე, რომ ქართული ანბანის შემქმნელი იყო ორი პიროვნება, რომელთაგან ერთ-ერთი ფარნავაზიანთა გვარეულობის ხელმწიფე გახლდათ, მეორე კი – იმავე საგვარეულოს წევრი, სეფეწული სახელად „ორმიზლ“ (> სპ. „არმაზ“ // „აჰურამაზდა“) (24:22). ეს ორი პიროვნება ჩვენ ბაკურთან და გრი-ორმიზლთან გაგვიგვივით, თუმცა ვგრძნობდით, რომ ამ იდენტობის სამტკიცებლად საჭირო იყო უფრო მყარი არგუმენტების მოძიება. მაშინ ჩვენ არ მიგვიქცევია ყურადღება იმ ფაქტისათვის, რომ ფარნავაზის ძეს სახელად ერქვა

საურმაგი. ამიანე მარცელინეს (IV ს.) ცნობის გათვალისწინებით იგივე სახელი უნდა ჰქმნოდა დიდი ბაკურის მამასაც („მოქცევაჲ ქართლისაჲს“ მიხედვით ბაკურის მამა რატომღაც თრდატად იწოდება). სხვადასხვა მეფისდროინდელი ინფორმაციების ერთმანეთში აღრევის შესაძლებლობის დაშვების შემთხვევაში ეს ნიუანსი, ვფიქრობთ, ინტერესმოკლებული არ უნდა იყოს. არსებობს სხვა ნიუანსებიც, რომლებიც ასევე შეიძლება აღნიშნული ვითარების ამსახველი იყოს. კერძოდ, ლეონტი მროველი, რომელიც იცნობდა „მოქცევაჲ ქართლისაჲს“ მატთანეს, ქართლის ქრისტიან მეფეთა შორის არ ასახელებს მხოლოდ ჩვენთვის საინტერესო ბაკურს, თუმცა მის შესახებ იმავე მატთანეში მოყვანილ ინფორმაციას ის იყენებს, ანაწილებს რა მას ბაკურის წინამორბედ და მომდევნო ხელისუფალთა ზეობების პერიოდში. ხაზგასასმელია ის უცნაური ფაქტიც, რომ IV ს-ის მდგომარეობით ლეონტი მროველთან სახელი „ბაკური“ შეცვლილია „ბაქარი“ (მირიანის ვაჟი), „ვარაზ-ბაკური“ კი, „ვარაზ-ბაქარით“.

ჩვენ ადრე შინაარსობრივი თვალსაზრისით გარკვეული პარალელი გავავლეთ კორიუნისა (V ს.) და იოანე რუფუსის (V-VI სს.) ზოგიერთ ცნობებს შორისაც. კერძოდ, თუკი კორიუნი ამბობს, რომ მეფე ბაკურის ბრძანებით ქართლის სამეფოს სხვადასხვა მხარეებში შეარჩიეს ყრმები, რომლებსაც შეასწავლეს ერთი ენა, რომლითაც ქართველებმა ღვთის ღიღება დაიწყეს, იოანე რუფუსის ცნობით, იმავე ბაკურს ჭეშმარიტ ღვთისმომშობამდე მიუყვანია იბერიის (ქართლის) სამეფოს მთელი მოსახლეობა. ჩვენი აზრით, ამ ცნობების ჭრილშია განსახილველი ლეონტი მროველთან დაცული ცნობაც ქართული ენის ქვეყნის მასშტაბით განვრცობის თაობაზე. წყაროთმცოდნე მ. სანაძის იმ საინტერესო მოსაზრების შუქზე, რომ სახელი „ფარნავაზ“ მომდინარეობს სპარსული „ფარნაბაზასგან“ და აზრობრივად ნიშნავს „ხელმწიფეს“, ჩვენი ვარაუდი სხვადასხვა მეფეებთან დაკავშირებული ინფორმაციების ერთმანეთში აღრევის შესახებ, უფრო გამყარდა.

მაგრამ ყოველივე აღნიშნული მაინც არ იყო საკმარისი ლეონტი მროველის ხსენებული ცნობის ჩვენეული ინტერპრეტაციის

წარმატებულად მიჩნევისათვის. ერთადერთი, რაშიდაც იმჟამად დარწმუნებული ვიყავით, იყო ის, რომ საქმე გვქონდა აშკარად ენიგმური შინაარსის მქონე ცნობასთან. პირველი, ვინც აღნიშნული ცნობა სიმბოლიკურ-ენიგმურ ტექსტად აღიქვა და მის ახსნას ქართული ანბანის რიცხვული სისტემით შეეცადა, ისევ თ. ჩხენკელი იყო (20:153). ქართული ასომთავრული ანბანის ენიგმატიკის არსში გარკვევამ ლოგიკურად მიგვიყვანა ლეონტი მროველის აღნიშნული ცნობის ჭეშმარიტი შინაარსის გამჟღავნებამდე.

სანამ უშუალოდ ამ საკითხს შევეხებოდეთ, ვნახოთ, თუ როგორ არის სახელით „არმაზ“ დაშიფრული „გრი-ორმიზდ“-სახელი. როგორც ვიცით, „გრი“ არის საშ. სპარსული სიტყვა და ნიშნავს „სულს“ (იხ. გ. წერეთელი. უძველესი ქართული წარწერები პალესტინიდან. თბ., 1960:30-34). ცხადია მისი სემანტიკა ესმოდათ ქართული ანბანის შექმნის ეპოქაში. ჩავწეროთ სიტყვა „სული“ მისი შემადგენელი ასოების ანბანური ინდექსების მეშვეობით და შემდეგ შევკრიბოთ ისინი (იხ. ცხრილი 1-ის I სვეტი):

„სოკლი“ > ს (20) + ო (16) + კ (22) + ლ (12) + ი (10) > 20+16+22+12+10=80.

ახლა იგივე ოპერაცია მოვახდინოთ „ორმიზდ“-სახელის მაგალითზეც:

„ორმიზდ“ > ო (16) + რ (19) + მ (13) + ი (10) + ზ (7) + დ (4) > 16+19+13+10+7+4=69.

რიცხვების „80“ და „69“ არითმეტიკული ჯამი არის „149“. ეს კი, ზუსტად ის რიცხვი გახლავთ, რომელსაც „არმაზ“-სახელის იზოფსეფია იძლევა (იხ. ცხრილი 1-ის III სვეტი):

„არმაზ“ > ა (1) + რ (100) + მ (40) + ა (1) + ზ (7) > 1+100+40+1+7=149.

სხვათა შორის, იგივე რიცხვს მივიღებთ, თუკი „სოკლი“-სიტყვას გავსინჯავთ ცხრილი 2-ის (I სვეტი) მიხედვით:

„სოკლი“ > სან (35) + ონ (30) + კე (27) + ლას (33) + ინ (24) > 35+30+27+33+24=149.

ამრიგად, გარდა იმისა, რომ ლეონტიხეული „სპარსული არ-
მაზი“ ეთანადება „ორმიზდ“-სახელს, იგი, როგორც ვიხილეთ,
იმავდროულად სახელის „გრი-ორმიზდ“ რიცხვითი საზომიცაა.

ქვემოთ ჩვენ დავრწმუნდებით იმაში, რომ თამაზ ჩხენკელი
სრულიად მართალი იყო, როდესაც ჩვენთვის საინტერესო ცნობა-
ში ჩვენებითი ნაცვალსახელი „ამან“ მკვეთრად გამოიჯნა „ფარ-
ნავაზ“-სახელისაგან. ჩვენი ყურადღება პირველყოვლისა მიიპყრო
იმ ფაქტმა, რომ ხსენებულ ცნობაში „ამან“ დასახელებულია ორჯერ:
1. „ამან განავრცო“, 2. „ამან შექმნა“. უკვე ამ უცნაურმა გარემოე-
ბამ გვიბიძგა იქეთკენ, რომ ცალ-ცალკე გაგვესინჯა მოცემულ
სინტაგმათა რიცხვითი მნიშვნელობები. ასოთა ინდექსების (იხ.
ცხრ. 1-ის I სვეტი) მიხედვით ასეთ სურათს მივიღებთ:

ამან შექმნა > ა (1) მ (13) ა (1) ნ (14) შ (27) ე (5)
ქ (24) მ (13) ნ (14) ა (1) >
 $(1+13+1+14)+(27+5+24+13+14+1)=29+84=113.$

ამან განავრცო > ა (1) მ (13) ა (1) ნ (14) გ (3) ა (1)
ნ (14) ა (1) ვ (6) რ (19) ც (29) ო (16) >
 $(1+13+1+14)+(3+1+14+1+6+19+29+16)=29+89=118.$

რიცხვი „113“ ჩვენთვის კარგად არის ნაცნობი; ის „გრი“-
სიტყვის იზოფსეფიაა. ზემოთ მოცემული რიცხვების ჯამი კი,
სახელ „ორმიზდის“ იზოფსეფიას იძლევა: $113+118=231$. რადგან
„შექმნის“ და „განვრცობის“ ცნებები ქართულს ეხება (გავიხსე-
ნოთ, რომ ენასა და ანბანს „ქებაჲს“ ავტორი ერთმანეთთან აიგივებს),
შევამოწმოთ ტერმინ „ქართულის“ შემადგენელი ასოების ანბა-
ნური ინდექსებიც:

ქართოული > ქ (24) ა (1) რ (19) თ (9) ო (16) ჯ (22)
ლ (12) ი (10) > $24+1+19+9+16+22+12+10=113.$

შედეგად მივიღებთ ტოლობას: $113+118+113=344$. ეს კი, სახე-
ლის „გრი-ორმიზდ“ იზოფსეფიაა (იხ. ცხრილი 2-ის III სვეტი):

გრი-ორმიზდ > გ (3) რ (100) ი (10) - ო (70) რ (100)
მ (40) ი (10) ზ (7) დ (4) >
 $(3+100+10)+(70+100+40+10+7+4)=113+231=344.$

წინასწარგანზრახულობასა და ტენდენციურობაში რომ არ დაგვეღოს ბრალი, ახლა შევამოწმოთ თვითონ ჩვენებითი ნაცვალ-სახელის „ამან“ რიცხვითი მნიშვნელობები, როგორც ძირითადი, ისე დაფარული. „ამან“-სიტყვის ძირითადი რიცხვითი მნიშვნელობებია: „29“ და „92“. რაც შეეხება დაფარულ რიცხვით მნიშვნელობებს, ისინი ცხრილი 2-ის მონაცემების თანახმად ასე წარმოგვიდგებიან:

ამან > ან (15) მან (28) ან (15) ნარ (34) > $15+28+15+34=92$ (იხ. ცხრ. 2-ის I სვ.).

ამან > ან (51) მან (91) ან (51) ნარ (151) > $51+91+51+151=344$ (იხ. ცხრ. 2-ის III სვ.).

როგორც ვხედავთ, უკანასკნელ შემთხვევაში სახეზე გვაქვს ისევ და ისევ სახელის „გრი-ორმიზდ“ იზოფსეფია. „ამან“ ჩვენებითი ნაცვალსახელია და ლოგიკურიცაა და ბუნებრივიც ის, რომ მისი მეშვეობით კონკრეტული პიროვნების, კერძოდ კი, ქართული ანბანის ერთ-ერთი შემქმნელის ვინაობა ცხადდება. ეს მაგალითი კიდევ ერთი ნათელი მოწმობაა იმისა, რომ ქართული ანბანის ასო-ნიშნების სახელწოდებების ბაზაზე ძველად ნამდვილად მოქმედებდა კრიპტო-ნუმერაციული ანბანი. რაც მთავარია, ჩვენი მოლოდინი სრულიად გამართლდა. თუმცა, ასეთი შედეგის მიღწევაზე კვლევის დასაწყისში მხოლოდ ოცნება თუ შეგვეძლო!

როგორც ვიხილეთ, ოთხიდან ორ შემთხვევაში იგივე „ამან“ სიტყვა ამჟღავნებს რიცხვ „92“-ს. აღნიშნული ფაქტი შემთხვევითი არ შეიძლება რომ იყოს. პირიქით, სრულიად აშკარაა და ამაში ქვემოთ ცალსახად დავრწმუნდებით, რომ „ამან“ სიტყვა შეგნებულად არის შერჩეული ჩვენთვის საინტერესო ცნობაში განსათავსებლად.

პირველი, რაც თვალში გვხვდება, ეს არის ლეონტი მროველის ცნობა იმის თაობაზე, რომ ფარნაეზი „ოცდაშვიდისა წლისა მეფე იქმნა, და სამეოცდახუთ წელ მეფობდა“ (10:25). ისტორიკოსთა შორის ალბათ ბევრი არ მოიძებნება ისეთი, ვინც აღნიშნულ მონაცემებში ჭეშმარიტების მარცვალს დაინახავდა.

არც „მოქცევაჲ ქართლისაჲ“-ს ქრონიკაში და არც „მეფეთა ცხოვრებაში“ ქვეყნის სხვა მმართველთა (მათ შორის, ქრისტიანობის ხანის მეფეთა და ერისმთავართა) ზეობის პერიოდის განმსაზღვრელი მსგავსი რიცხვითი მონაცემები მცირედი და ისიც არასრული გამონაკლისის (მაგ., არტაგის, მირიანის და ვახტანგ გორგასლის შემთხვევაში) გარდა პრაქტიკულად არ გვხვდება. სამაგიეროდ, ცნობაში ნახსენები რიცხვების - „27“-ისა და „65“-ის არითმეტიკული ჯამი არის ჩვენთვის უკვე ნაცნობი რიცხვი „92“. არ არის გამორიცხული, რომ აღნიშნული რიცხვით დაშორებული იყოს რაღაც სიტყვა ან სახელი; მაგალითად, „მეგობრობაჲ“ (იხ. ცხრილი 1-ის I სვეტი):

„მეგობრობაჲ“ > მ (13) ე (5) გ (3) ო (16) ბ (2) რ (19) ო (16) ბ (2) ა (1) დ (15) > $13+5+3+16+2+19+16+2+1+15 = 92$.

აქ, პირველყოვლისა, „ქებაჲს“ ავტორის სიტყვები გვახსენდება: „და მეგობრობაჲ ამისთჳს თქუა, ვითარმედ ყოველი საიდუმლოჲ ამას ენასა შინა დამარბულ არს“...

განსახილველი ცნობის ენიგმურ შინაარსში გვარწმუნებს შემდეგი გარემოებაც. თუ დავაკვირდებით ფრაზებს: „ამან განაგრცო ენაჲ ქართული“, „ამან შექმნა მწიგნობრობაჲ ქართული“, დავინახავთ, რომ იქ ორ-ორგზის მეორდება სიტყვები „ამან“ და „ქართული“, რომელთა შემადგენელი ასოების ინდექსთა ჯამის გასინჯვა საინტერესო სურათს იძლევა (იხ. ცხრილი 1-ის I სვეტი):

ამან + ამან > $(1+13+1+14) + (1+13+1+14) = 29+29 = 58$.

ქართული + ქართული > $(24+1+19+9+16+22+12+10) + (24+1+19+9+16+22+12+10) = 113+113 = 226$.

შეეკრიბოთ მიღებული რიცხვები: $58+226=284$. ჩვენთვის ეს რიცხვიც კარგად არის ნაცნობი. მის საკრალურობას რომ დავანებოთ თავი (იხ. თავი I), ის არის მეგობრული რიცხვების პითაგორას წყვილის ერთ-ერთი წევრი და რაც უფრო საგულისხმოა, ის გახლავთ, როგორც მკითხველი ამაში უკვე დარწმუნდა (იხ. თავი II), დიდი ბაკურისა და გრი-ორმიზდის სახელებთან დაკავშირებული რიცხვი. და მაინც, გუმანით ვგრძნობდით, რომ ქართული

ასომთავრული ანბანის კიდევ ერთი და მთავარი შემოქმედის
 დიდი ბაკურის სახელი „ფარნავაზის ცხოვრების“ ტექსტში სხ-
 ვამხრივ უნდა ყოფილიყო გამჟღავნებული. ამ კითხვაზე პასუხის
 გაცემა ჩვენთვის ნამდვილად არ იყო იოლი. რომ არა თავის
 დროზე თ. ჩხენკელის მიერ გაკეთებული კიდევ ერთი საგულისხ-
 მო დასკვნა, ალბათ, აღნიშნული კითხვა საერთოდაც პასუხგაუცემე-
 ლი დარჩებოდა. კერძოდ, თ. ჩხენკელმა მკვლევართაგან პირველმა
 შენიშნა ის ფაქტი, რომ „ფარნავაზ“-სახელის იზოფსეფია არის
 „ნნნ“. ეს გახლავთ საზოგადოდ ცნობილი აპოკალიპსური რიცხ-
 ვი იოანე ღმრთისმეტყველის „გამოცხადებიდან“: „*აქა არს სი-
 ბრძნე; რომელსა აქუს გონებაჲ, აღიჰყარნ რიცხჳ იგი მკჳე-
 ცისაჲ, რამეთუ რიცხჳ კაცისაჲ არს რიცხჳ მისი ექუსას
 სამეოც და ექუს*“ (გამოცხ. 13, 18). თავის დროზე არაერთ
 კომენტატორს უცდია აღნიშნული რიცხვისათვის შესაფერი სი-
 მოძებნა. ქრისტიან ეგზეგეტთა მხრიდან ამ რიცხვისადმი გამოხატ-
 ულ ცხოველ ინტერესს განაპირობებდა მისივე განსაკუთრებული
 იდემალება. რასაკვირველია, „ფარნავაზ“-სახელის იზოფსეფიის იდენ-
 ტობის ფაქტი „მხეცის რიცხვთან“ უბრალო დამთხვევათა რიგს
 განეკუთვნება. მაგრამ ის, რაც მე-20 საუკუნის 80-იან წლებში
 შენიშნა თ. ჩხენკელმა, ხომ შეიძლებოდა (და მოსალოდნელიც იყო),
 რომ შეენიშნა სხვასაც და გაცილებით უფრო ადრეც, შუა საუკუ-
 ნეებში? ვნახოთ, თუ რას წერდა თ. ჩხენკელი აღნიშნულ საკითხზე
 თავის კვლევიტ წერილში: „*რიგითი ქრისტიანისათვის ნნნ მხ-
 ოლოდ და მხოლოდ „მხეცის რიცხვი“ იყო და მას შემაკავებე-
 ლი ტაბუს როლი უნდა შეესრულებინა იმის თვალში, ვინც
 „ფარნავაზ“ სახელის იზოფსეფიას გაჩნრიკავდა (ხაზგასმა
 ჩვენია – ბ.ხ.), ზოლო ამან ძეგლია იმ აზრამდე არ მიგვიყვანოს, რომ
 შესაძლოა, სწორედ ამიტომ ეს რიცხვი (ნნნ) კოდის გასაღებსაც
 წარმოადგენდეს*“ (20:143). ჩვენის მხრივ დავძენთ, რომ ნებისმიერი
 ზემხედველისათვის ხსენებული რიცხვის, როგორც გამორჩეულად
 იდემალი და ამოუხსნელი სიმბოლოს არსში გარკვევის მცდელო-
 ბა, გონებისა და სიბრძნის ურთულეს გამოცდას წარმოადგენდა.

ამავე დროს, ვის შეიძლებოდა თავში აზრად მოსელოდა ის, რომ ქართული ანბანის მთავარი შემქმნელის სახელი „მხეცის რიცხვის“ მატარებელი „ფარნავაზის“ სახელის ქვეშ იმალებოდა?! თანაც, როგორც ამას სამართლიანად აღნიშნავდა თ. ჩხენკელი, ფარნავაზის იზოფსეფიას, აპოკალიპსურ რიცხვ ნნნ-ს ნამდვილად შეედლო ერთგვარი „შემაკავებელი ტაბუს“ როლის შესრულება იმის თვალში, ვინც „ფარნავაზ“ სახელის იზოფსეფიას გაჩხრიკავდა. ახლა ჩვენ შეგვიძლია დავრწმუნდეთ იმაში, რომ დიდი ბაკურის სახელი ლეონტი მროველის ცნობაში სწორედ „ფარნავაზ“ სახელის იზოფსეფიით არის დაშიფრული, ანუ „რიცხვ მკეცისად“ ან „რიცხვ კაცისად“ გვიმჟღავნებს ქართული ანბანის უმთავრესი შემოქმედის ვინაობას. სახელის „ბაკურ დიდი“-ს იზოფსეფია არის: ბ (2) ა (1) კ (20) ო (70) უ (400) რ (100) + დ (4) ი (10) დ (4) ი (10) > 593+28=621. სხვაობა რიცხვებს 666-სა და 621-ს შორის კი შეადგენს 45-ს. ეს უკანასკნელი თავის მხრივ „მ“ (=40) და „ე“ (=5) ასოების რიცხვ-კომპლექსით გადმოიცემოდა, ანუ რიცხვით „45“ თავისთავად გამოიხატება I პირის ნაცვალსახელი: „მე“. მამასადამე, სახელი „ფარნავაზ“ მისი იზოფსეფიით (666) აზუერებს ქართული ანბანის ჭეშმარიტი შემოქმედის სახელს: „მე - ბაკურ დიდი“ > 45+593+28=666. პრინციპულად გვსურს ავღნიშნოთ, რომ ქართული ანბანის შემოქმედის სახელი (ბაკური) ამ შემთხვევაში აპოკალიპსურ რიცხვ ნნნ-ს უკავშირდება უპირატესად „ფარნავაზ“-სახელის იზოფსეფიასთან მიმართებაში. ცხადია, სახელის მისტიურობას ხელს ფრიად უწყობდა თვითონ რიცხვის „ნნნ“ აპოკალიპსური იდუმალების ფაქტი. საინტერესოა, რომ ნნნ-ის „ოქროს კვეთა“, როგორც ამას ნ. კანდელაკი და გ. ცერცვაძე მიიჩნევენ, ქრისტეს ჯვარცმისა და მკვდრეთით ბრწყინვალე აღდგომის თარიღს განაზღვრავს (იხ. 9:158-159).

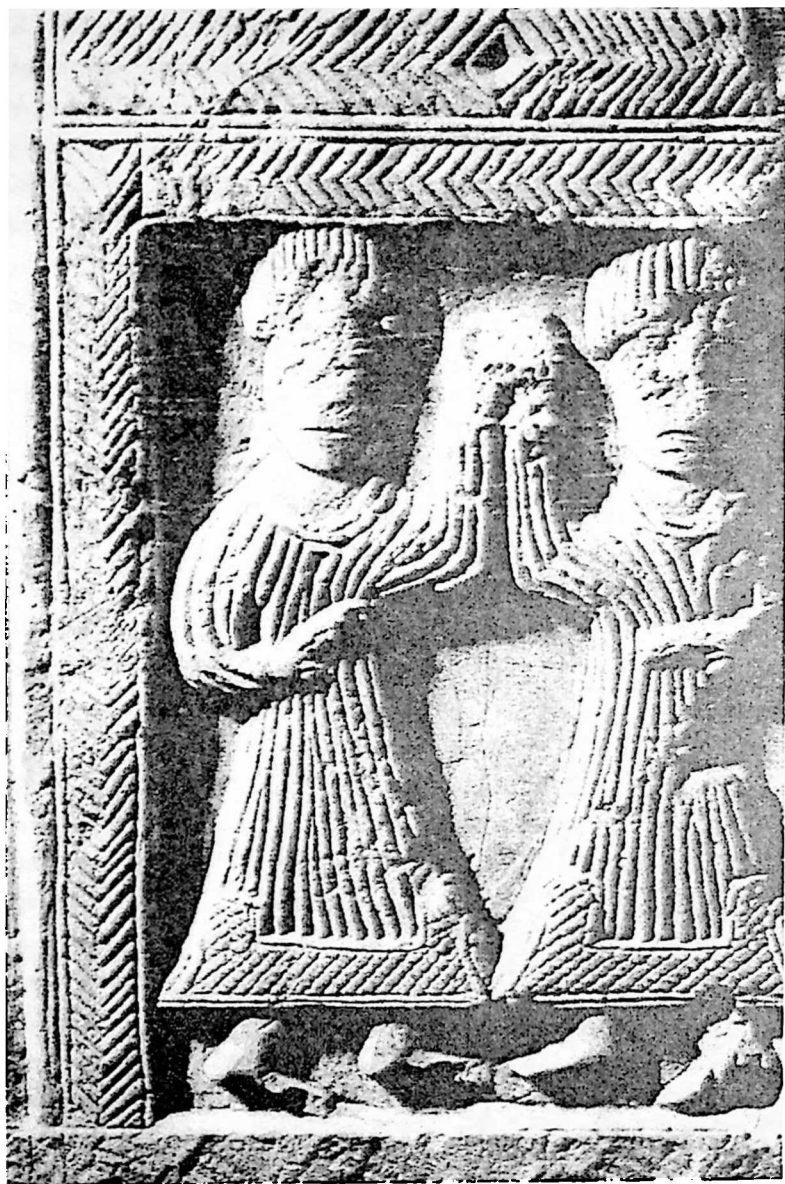
მიღებული შედეგი, გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ ნამდვილი საოცრებაა. ლეონტი მროველთან დაცული ცნობის ენიგმური სურათი ნათელს ჰფენს თექვსმეტი საუკუნისწინანდელ საიდუმლოს. ბოლოს და ბოლოს, ჩვენს ხელთ არის წერილო-

ბითი წყაროს ავთენტური ცნობა, რომელიც ორიგინალურად გვიმღაენებს ქართული ანბანის შემქმნელთა უკედავ სახელებს. ცნობა, რომელიც, მ. ჩხარტიშვილის სიტყვით, „აქილევსის ქუსლს“ წარმოადგენდა ქართული ანბანის ქრისტიანულ ხანაში შექმნის მომხრე სპეციალისტთა მტკიცებისათვის, ამიერიდან იმავე როლს შეასრულებს საპირისპირო თვალსაზრისის მქონე მკვლევართა მტკიცებებისათვის. პარადოქსულად მოჩანს, მაგრამ ფაქტი ჯიუტია! გამართლდა აწ განსვენებული პროფ. ჯემალ სტეფნაძის აზრი, - რომელიც მან თავის დროზე ჩვენი ერთ-ერთი მონოგრაფიის მიმართ გაკეთებულ სარეცენზიო წერილში დააფიქსირა, - იმის თაობაზე, რომ ლეონტი მროველთან დაცული ცნობა ქართული ანბანის მკვლევართა მხრიდან სათუთად მოსავლელი, მოსაფრთხილებელია (იხ. გაზ. „ჯორჯიან თაიმსი“, №30, 2003 წ.).

შედეგი შედეგად, მაგრამ აქვე იბადება შემდეგი კითხვებიც: იცოდა კი ლეონტი მროველმა აღნიშნული ცნობის რეალური შინაარსი? შეგვიძლია თუ არა, რომ ის აღნიშნული ცნობის შემთხვევლად მივიჩნიოთ, თუ ის მხოლოდ იყენებდა ამ შემთხვევაში რაღაც უფრო ძველ წერილობით გადმოცემას? თავად ანბანის შემქმნელთა ვინაობის საკითხთან დაკავშირებით აღნიშნულის გამორკვევას პრინციპული მნიშვნელობა არ ენიჭება, მაგრამ ცნობაში მოცემული მეტაინფორმაციის პირველწყაროს დადგენას არანაკლები მნიშვნელობა ენიჭება ქართული დამწერლობის ისტორიის გამომზეურებისათვის. თუ დავუშვებთ იმ აზრს, რომ არც ლეონტი მროველმა არ იცოდა (და უფრო მეტად ეს ვარიანტია საგულებელი) მის მიერ „ფარნავაზის ცხოვრებაში“ მოყვანილი ცნობის რეალური შინაარსი, უნდა ვაღიაროთ ისიც, რომ წყარო, საიდანაც მან აღნიშნული ცნობა (ან სავარაუდოდ, მთლიანად „ფარნავაზის ცხოვრება“) ამოიღო, ენიგმური ხასიათისა იყო. ნიშანდობლივი შეიძლება აღმოჩნდეს თავის დროზე აკად. გ. მელიქიშვილის მიერ შენიშნული ის გარემოება, რომ ქვეყნის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ დაყოფის ის მოდელი, რომელიც „ფარნავაზის ცხოვრებაში“ მოცემული, ფაქტიურად იმეორებს „ვახტანგ გორგასლის ცხ-

ოვრებაში“ წარმოდგენილ ანალოგიურ მოდელს. მეცნიერის სიტყვით: „ეს გარემოება ბაღებს ეჭვს, ზომ არ არის „ქართლის ცხოვრების“ ფარნავაზისეული დაყოფა ქვეყნისა საერისთავოებად ანარეკლი სწორედ ამ ვახტანგ გორგასლისდროინდელი ვითარებისა (ამ უკანასკნელის რეალობაში ძნელია დაეჭვება ერისთავების პერსონალური ჩამოთვლის გამო)“ (17:651). თუ ამ ეჭვს რამენაირი საფუძველი მაინც აქვს, მაშინ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ამ კონკრეტულ შემთხვევაში სახეზე გვაქვს ახ. წ. V საუკუნისდროინდელი ვითარების ძვ. წ. III ს-ში უცნობი მიზეზებით გადატანის ფაქტთან. ის უცნაური ფაქტი, რომ ქართული საეკლესიო და საისტორიო ტრადიცია არ ფლობს ინფორმაციას ჩვენთვის საინტერესო მოვლენის შესახებ, პრაქტიკულად დავიწყებული აქვს ის, თუ ვინ, როდის და რა პირობებში განახორციელა „საღმრთო წერილის“ პირველი ქართული თარგმანები, მიგვანიშნებს იმაზე, რომ აღნიშნული მოვლენები ერთად არის „დავიწყებული“. ჩვენ გვქონდა შესაძლებლობა გვეხილა ის, რომ საკუთარი ღვაწლი თვითონ ბაკურმა და გრი-ორმიზდმა დაფარეს ასომთავრულში ენიგმური მეთოდებით. მათ მოძებნეს ორიგინალური საშუალება („ენა“) საკუთარი აზრების იდუმალი სახით გადმოსაცემად, რისი ნამდვილი მიზეზიც ჩვენთვის უცნობია. დაკმაყოფილდეთ იმის აღნიშვნით, რომ ეს მათი არჩევანი იყო...

და მაინც, როგორც ლეონტი მროველთან დაცული ცნობის შინაარსი გვარწმუნებს, რაღაც წერილობითი წყარო აღნიშნულ მოვლენებზე ძველად უნდა არსებულიყო, მაგრამ მისი სიმბოლიკურ-ენიგმური ენა გარშემომყოფთათვის, ჩანს, რომ გაუგებარი ან ამოუცნობი იყო. იგივე ითქმის იოანე-ზოსიმეს მიერ გადაწერილი „ქება და დიდება ქართულისა ენისაჲს“ შესახებაც. ვფიქრობთ, ეს და ზემოთ აღნიშნული სხვა საჭირბოროტო საკითხები ახლო მომავალში სპეციალისტთა განსაკუთრებული კვლევის საგანი უნდა გახდეს.

სვარაუდო ქართული ანბანის შემამელები.
 ღვთის ქვასები (ფრამენი).

ქართული ასომთავრული ანბანის შემქმნელ პირთა მსოფლმხედველობის საკითხისათვის

ქართული დამწერლობის შემქმნელთა მსოფლმხედველობის სრული სურათის წარმოდგენა პრაქტიკულად შეუძლებელია. მაგრამ იმ შედეგების ფონზე, რასაც ჩვენ ქართული ასომთავრული ანბანის ისტორიის კვლევის პროცესში მივაღწიეთ, აღნიშნული უმნიშვნელოვანესი საკითხის გამორკვევის თუნდაც მცდელობას აზრი ნამდვილად აქვს. ამ საკითხის გაშუქება, ჩვენი აზრით, არანაკლებ მნიშვნელოვანია, ვიდრე საკუთრივ ქართული დამწერლობის გენეზისის რთული პრობლემისა. ჩვენ გვაქვს უნიკალური შანსი იმისა, რათა ორი ქართველი მოაზროვნე და ღმრთისმორწმუნე პიროვნების მაგალითზე წარმოვადგინოთ IV-V სს-თა ზღურბლზე მცხოვრები ქართული განათლებული საზოგადოების რწმენისა და აზროვნების სპეციფიური თავისებურებანი. ამ საკითხის გაშუქებას, რასაკვირველია, გარკვეული მნიშვნელობა ენიჭება ქართული ანბანის დღემდე საიდუმლოებით მოცული წარსულის გამოშუქების თვალსაზრისითაც. პასუხი უნდა გაეცეს ზოგიერთი მეცნიერის იმ ეჭვსაც, რომლის თანახმად ქართულ საისტორიო წყაროებში ქრისტიანობასთან დაკავშირებული ისეთი მნიშვნელოვანი ფაქტის აღუნიშნაობა, როგორიცაა ქართული ანბანის შექმნა, თითქოსდა იმის მანიშნებელი უნდა იყოს, რომ ქართული დამწერლობა იბერიაში ქრისტიანობის ოფიციალურ რელიგიად გამოცხადებამდე საგულე-ბელი (49:39). ამთავითვე შეიძლება ითქვას ის, რომ ამგვარი თვალსაზრისი სრულიად უნიადაგო გახლავთ.

თავდაპირველად იმის შესახებ, თუ რა მასალების საფუძველზე უნდა ვიმსჯელოთ ბაკურისა და გრი-ორმიზდის მსოფლმხედველობის შესახებ. პირველთან დაკავშირებით გვაქვს მისი თანადროული უცხოელი ავტორების ცნობები. მეორის შესახებ

პრაქტიკულად ბევრი არაფერი ვიცით. გარკვეულ მასალებს გვაძლევს საკუთრივ ასომთავრული ანბანი, მისი მისტიური კალენდარი, ნიშანთმისტიკის ენა და სხვ. ასევე ძვირფას ინფორმაციას გვაწვდიან „ქებაჲ და ღიდებაჲ ქართულისა ენისაჲს“ ჰიმნი და ღვათის ქვა-სვეტის იკონოგრაფია.

როდესაც ყველა ამ მოცემულ მასალას ვაანალიზებთ, იბადება ისეთი ეჭვიც, რომ შესაძლოა, ქართული ანბანის შემქმნელების, რწმენით უდავოდ ქრისტიანი ადამიანების მხრიდან ადგილი ჰქონოდა მსოფლმხედველობრივი არაერთგვაროვნების გამოვლინებას, რაც ადგილობრივ ოფიციალურ ეკლესიას მოგვიანებით გარკვეულ ვითარებაში შეეძლო ორთოდოქსიისათვის საზოგადოდ მიუღებელ მოვლენად მიეჩნია. ცნობილია, რომ თავის დროზე მსოფლიო მართლმადიდებლურმა ეკლესიამ ეგრეთწოდებული „გნოსტიკური პრობლემების“ შექმნის საბაბით შერისხა ადრექრისტიანული ხანის ისეთი ცნობილი ქრისტიანი ეგზეგეტიები, როგორებიც იყვნენ ორიგენე და დიდიმ ალექსანდრიელები, ევაგრე პონტოელი და სხვ. საეკლესიო მემკვიდრის ნიკიფორე ქსანთოპულოსის სიტყვით, დასახელებული პირები თუმცა კი იყვნენ თავისი დროის გამოჩენილი ფილოსოფოსები, მაგრამ „სარწმუნოების საღი დებულების მიმართ კოჭლობდნენ“ (14:107). მსგავსი გადახრების შემთხვევები უცხო არ ყოფილა თვით პალესტინელ ბერ-მონაზონთა წრეშიც. მაგალითად, იმპერატორი იუსტინიანე I დიდი (527-565 წწ.) მარ-საბას მონასტრისა და თეკუაში მღებარე ახალი ლავრის ბინადარ ბერებს პითაგორას, პლატონისა და ორიგენეს მიმდევრობაში სდებდა ბრალს (34:446). მოცემულ შემთხვევაში ჩვენს განსაკუთრებულ ინტერესს ქრისტიან ასკეტიკულ გარკვეულ წრეებში პითაგორას მოძღვრების (პითაგორეიზმის) პოპულარობისა და გავრცელების ფაქტი იწვევს. აღნიშნული ინტერესი განპირობებულია ობიექტური მიზეზების მთელი რიგით, რომელთა შესახებაც ქვემოთ გვექნება საუბარი.

პირველი მკვლევარი, ვინც ქართული ასომთავრული ანბანის შემქმნელის მხრიდან პითაგორას მათემატიკური მეთოდების ცოდ-

ნისა თუ პითაგორული მოძღვრების მიმდევრობის ფაქტი ივარაუდა, რ. პატარიძე გახლდათ. იგი პირდაპირ წერდა კიდეც იმას, რომ „ქართული ასომთავრული ანბანის საბოლოო ამოცნობა პითაგორული მოძღვრებისა და პითაგორული მსოფლმხედველობის გათვალისწინების გარეშე შეუძლებელია“ -ო (15:455). რ. პატარიძის ვარაუდით, ქართული ასომთავრული ანბანის შემოქმედი არამხოლოდ ბრწყინვალედ ფლობდა პითაგორულ მათემატიკურ მეთოდებს, არამედ იგი თავისთავად წარმოადგენდა კიდეც ქართველ პითაგორელს ან პითაგორელთა მათემატიკური საზოგადოების ერთ-ერთ წევრს, რომელმაც, თითქოსდა, ძვ. წ. V ს-ის დამლევს შექმნა ორიგინალური ასომთავრული დამწერლობა (15:482, 496 და სხვ.). დასახელებული მეცნიერი იქვე იმასაც წერდა, რომ „ის ცოდნა, რომელიც ქართულ ანბანში დასტურდება, მხოლოდ და მხოლოდ ქართული ასტრონომიული დაკვირვებისა და ქართული მათემატიკური აზროვნების ნაყოფი არ არის და მხოლოდ და მხოლოდ ქართული მათემატიკური აზროვნების მიღწევებით ვერ აიხსნება ... ქართულ ანბანში აზროვნების დასავლური, ბერძნული თვალთახედვა გამოსჭვივის. ქართული ანბანის შემოქმედი უთუოდ ნაზიარებია ბერძნულ მათემატიკურ მეთოდებსა და პრინციპებს“ (15:475-476) და რომ „ის ცოდნა (ასტრონომიული, კალენდარული, მათემატიკური და სხვ. - ბ.ხ.), რომელიც ქართულ ასომთავრულ ანბანში დასტურდება, ბერძნულ მათემატიკურ სკოლებში უნდა ექიოთ“ (15:471). საგულისხმოა, რომ დასახელებულ შკვლევარს ქართული ასომთავრული ანბანის შემქმნელის მხრიდან პითაგორული მათემატიკური მეთოდების ფლობის ფაქტი საკუთრივ ქართული დამწერლობის წინაქრისტიანულ ეპოქაში შექმნის დამადასტურებელ ერთ-ერთ ძირითად არგუმენტად ესახება. მაგრამ, როგორც ამას ოდნავ მოგვიანებით ვიხილავთ, რ. პატარიძის მიერ შენიშნული გარემოება მისივე თვალსაზრისის საწინააღმდეგოდ კიდეც ერთხელ დაგვარწმუნებს ჩვენგან გამოთქმული იმ მოსაზრების მართებულობაში, რომ ქართული ასომთავრულის შექმნის ფაქტი

დაკავშირებულია IV-V სს-ის გამოჩენილი ქართველი მოაზროვნისა და პოლიტიკური მოღვაწის დიდი ბაკურის სახელთან.

თუ გავიხსენებთ იმას, რომ თავის ღროზე ცნობილი გერმანელი მეცნიერის ვ. ბედერის მხრიდან გამოითქვა მოსაზრება ქართული ანბანის შემქმნელის მიერ ბერძნული კლასიკური ფონეტიკური თეორიის ცოდნის, საზოგადოდ, მისი ე.წ. ბერძნულად განათლებულობის შესახებ (50:17-34) და იმავე თვალსაზრისის მართებულობა შემდგომში თ. გამყრელიძის ფუნდამენტურმა გამოკვლევამ ცალსახად დაადასტურა (2:193 შენ.), ნაწილობრივ კი ახალი საგულისხმო მონაცემებით გამყარებული იქნა ჩვენ მიერ (იხ. 25), აღნიშნულის ფონზე შეგვიძლია თამამად დავაყენოთ საკითხი ქართული ასომთავრული ანბანის შემქმნელთა მხრიდან რომელიმე კლასიკური ელინური სასწავლებლის კედლებში განათლების მიღების შესაძლებლობაზე. ასეთ საგანმანათლებლო კერებში, რომლებიც IV ს-ის სინამდვილეში მრავლად არსებობდნენ რომის იმპერიის სხვადასხვა კუთხეში (საბერძნეთში, ეგვიპტეში, სირია-პალესტინაში, კილიკიაში, გალატიაში და სხვ.), როგორც წესი, ისწავლებოდა კლასიკური (ბერძნულ-რომაული) ენები და ლიტერატურა, გრამატიკა, რიტორიკა, დიალექტიკა, ფილოსოფია და ლოგიკა, ასტრონომია, არითმეტიკა და მათემატიკა, გეომეტრია, მუსიკა და ა.შ. ცნობილია ისიც, რომ IV ს-ში მსგავს სასწავლებლებში განათლების მისაღებად მიეშურებოდა როგორც წარმართი, ისე ქრისტიანი ახალგაზრდობა. ამ უკანასკნელთა მიზანი სრულიად გარკვეული იყო. იგი შეგვიძლია ცნობილი ალექსანდრიელი ღვთისმეტყველის ორიგენეს მიერ მისი ერთ-ერთი მოწაფისადმი (გრიგოლი) ნათქვამი სიტყვებით გამოვხატოთ: „*მე ვისურვებდი, რომ შენ საკუთარი გონების მთელი ძალისხმევა მიმართო ქრისტიანობის სასარგებლოდ, რაც უნდა იყოს შენი უმაღლესი მიზანი. რათა ამს მიაღწიო, მე მსურს, რომ შენ შეითვისო ცოდნა ბერძნული ფილოსოფიიდან და გეომეტრიისა და ასტრონომიის ის ცნობები, რომლებსაც შეუძლიათ დახმარების გაწევა წმინდა წიგნების განმარტებაში, რათა ის, რასაც ფილოსოფოსები*

ამბობენ გეომეტრიაზე, მუსიკაზე, გრამატიკაზე, რიტორიკაზე, ასტრონომიაზე, - კერძოდ, რომ ისინი ფილოსოფიის თანაშემწენი არიან, - შესაძლებელი გახდეს რომ ითქვას თავად ფილოსოფიის შესახებ ქრისტიანობასთან დაკავშირებით“. ვფიქრობთ, ინტერესმოკლებული არ უნდა იყოს იმ ფაქტის აღნიშვნაც, რომ, როგორც ამას V ს-ის სომეხი მემკვიდრე მოვსეს ხორენაცი გვამცნობს, სომხური ანბანის შექმნის სურვილით გულანთებულ მესროპ მაშტოცს დახმარების მისაღებად სირიის ქალაქ ედესაში მყოფი წარმართი მჭევრმეტყველებისათვის მიუმართავს (13:222-223). ეს ფაქტი ნათლად მეტყველებს იმ ობიექტურ ჭეშმარიტებაზე, რომ მოცემულ ეპოქაში დამწერლობის ეროვნული სისტემების შექმნა მისი ავტორების მხრიდან საჭიროებდა საფუძვლიან მეცნიერულ ცოდნა-განათლებას, რომლის შეძენის საშუალებას სწორედ ზემოთ დასახელებული საგანმანათლებლო კერები იძლეოდნენ.

ქართული ასომთავრული ანბანის შემქმნელის მხრიდან პითაგორული მათემატიკური მეთოდების ფლობის შესახებ თავის დროზე რ. პატარიძის მიერ გამოთქმულ მოსაზრებას მხარდამჭერებიც გამოუჩნდა მათემატიკოსების ნ. კანდელაკისა და გ. ცერცვაძის ღუეტის სახით (7:138, 145). მართალია, დასახელებული მკვლევრები რ. პატარიძის მსგავსად ქართული დამწერლობის წინაქრისტიანულ ხანაში შექმნას ვარაუდობენ, მაგრამ კვლევის პროცესში მათ მიერ გამოძვეურებული მასალა ასეთი ერთმნიშვნელოვანი დასკვნის გაკეთების საშუალებას ძნელად თუ იძლევა, რადგან ქრისტიანი პასქალისტებისათვის (მაგ. იულიუს აფრიკელის, ანატოლი ლაოდიკელის, ანიანე ალექსანდრიელის, დიონისე მცირეს და სხვ.) უცნობი სრულებითაც არ ყოფილა ანტიკური სამყაროს მათემატიკურ-ასტრონომიული მიღწევები, რომლებსაც ისინი თავის გამოთვლებში აქტიურად იყენებდნენ კიდევ. აღნიშნული ცოდნა მშვენივრად იკითხება ადრექრისტიანული ხანის ეგზეგეტიკა შრომებშიც. მეგობრული რიცხვების პითაგორას წყვილის ნიადაგზე იქნა „ქება და დიდება ქართულისა ენისაჲ“-ს სახელით ცნობილ ნაწარმოებში ჩვენ მიერ ამოკითხული ქართუ-

ლი ანბანის შემქმნელი პირის „ბაკურის“ სახელი, რომელიც განსაკუთრებული ყოყმანის გარეშე დავუკავშირეთ სხვადასხვა წერილობითი წყაროებით ცნობილ „დიდი ბაკურის“ პიროვნებას (იხ. 24:133-134; 25:126-127). იგივე რიცხვებით, როგორც წინამდებარე წიგნის II თავში ვიხილეთ, საჩინოვდება დიდი ბაკურის განუყრელი მეგობრის, გრი-ორმიზდის სახელიც.

დიდი ბაკურის რელიგიური მრწამსისა და მსოფლმხედველობის რაობის დადგენის მიზნით ჩვენ მიერ უწინ წარმოებული კვლევის ნიადაგზე ნათლად გამოიკვეთა მისი, როგორც ასკეტური ყოფაცხოვრებისაკენ მიდრეკილი ქრისტიანი ადამიანის პორტრეტი, თუმცა, მხედველობიდან არ გამოგვრჩენია ბაკურის, როგორც ელინურად განათლებული მოაზროვნე პიროვნების, მეცნიერის, მჭევრმეტყველისა და ფილოსოფოსის სახეც. პითაგორული მათემატიკური მსოფლმხედველობის ასახვის ფაქტი ქართულ ასომთავრულ ანბანში, რომელიც, როგორც ამჟამად ეს სხვადასხვა ავტორთა გამოკვლევების შედეგად არის დადგენილი (იხ. 15:483-527; 7; 8; 9 და სხვ.), ეროვნული დამწერლობის ფუნქციასთან ერთად არსებობის საწყის ეტაპზე კალენდარულ დანიშნულებასაც ასრულებდა, - მართალია, იმთავითვე თვალსაჩინო გახლდათ ჩვენთვის, მაგრამ სხვადასხვა მასალების ურთიერთშეჯერებისა და საფუძვლიანად გაანალიზების გარეშე კონკრეტული დასკვნების გაკეთებისაგან იმჟამად მაინც თავის შეკავება ვარჩიეთ. ამჯერად ჩვენ უკვე ვფლობთ საჭირო მასალებს, რომელთა გათვალისწინებით შეგვიძლია გარკვეული და, როგორც ვფიქრობთ, პრინციპულად მნიშვნელოვანი დასკვნების გაკეთება ქართული დამწერლობის გენეზისის პრობლემასთან დაკავშირებულ მთელ რიგ საკვანძო საკითხებზე.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, დიდი ბაკურის ქრისტიანულ რწმენაში დაეჭვების საფუძველი უბრალოდ არ არსებობს. უფრო მეტიც, სხვადასხვა ავთენტური წერილობითი წყაროს მონაცემების გათვალისწინებით შეიძლება დავასკვნათ, რომ ბაკურს ახასიათებდა საერო პირისათვის საკმაოდ იშვიათი ასკეტურ-მონაზ-

ენური ჩვევა-მიდრეკილებანი. ამის შესახებ ცნობებს, პირველყოფ-
ლისა, პეტრე იბერიის ბიოგრაფთან იოანე რუფუსსთან (V-VI
სს.) ვხვდებით. მაგრამ ბაკური რომ მსოფლმხედველობის თვალ-
საზრისით ერთგვაროვანი პიროვნება არ გახლდათ, ამაზე თუნდაც
ცნობილი საეკლესიო მწერლის ტირანიუს რუფინუსის (345-
410 წწ.) ის ცნობა მიგვანიშნებს, რომლის თანახმად იმხანად
იერუსალიმში პალესტინის საზღვრების სარდლად მყოფი იბე-
რიელი მეფისწული ბაკური თურმე „უჯარესად ზრუნავდა როგორც
მორწმუნეობაზე ისე ჭეშმარიტებაზე“ (16:207). საგულისხ-
მოდ გვეჩვენება ის ფაქტიც, რომ მოვსეს ხორენაცი ბაკურის
თანამდგომ პირს „ჯალ“-ის, რომელიც ჩვენს მიერ იდენტი-
ფიცირებულია ქართული დამწერლობის ერთ-ერთ შემქმნელ პირთან,
გრი-ორმიზდთან (იხ. 24:121-123), - „ჭეშმარიტების მეტყველი“-
ს (სომხ. „ჭეშმარტახოს“) ეპიტეტით ამკობს. დამატებით, IV ს-
ის ცნობილი სირიელი სოფისტის ლიბანიოსის წერილებში და-
ცული მასალაც გვარწმუნებს იმაში, რომ ბაკურის მსოფლმხედ-
ველობა ვერ ეტევა მარტოოდენ ქრისტიანული მსოფლგაგების
ჩარჩოებში. ლიბანიოსის ცნობებიდან გამომდინარე თავის დროზე
შ. ნუცუბიძეს ხსენებული ბაკური ნეოპლატონური იდეალიზმის
მიმდევარ პიროვნებადაც კი ესახებოდა. დიდი ბაკურის ერთი
კონკრეტული გამონათქვამის საფუძველზე მანვე მიუთითა იმ
საგულისხმო ფაქტზეც, რომ ბაკური იცნობდა ანტიკური
ფილოსოფიური მემკვიდრეობის ნიადაგზე ქრისტიანობის აპოლ-
ოგეტ არისტოტელე მარკიანეს (II ს.) თხზულებას (39:74-76).
მისგან განსხვავებით ს. ყაუხჩიშვილს ბაკურის ქრისტიანობაში
ეჭვი არ შეჰქონდა, მაგრამ ამასთანავე მიაჩნდა, რომ ის „თავისი
მსოფლმხედველობით არ შეიძლება ყოფილიყო ორთოდოქსა-
ლური ქრისტიანობის მიმდევარი“ (18:94).

ქართული ასომთავრული ანბანის კვლევა, როგორც ზემოთ
აღინიშნა, გამოამხეურა მისი შემქმნელების მხრიდან პითაგორუ-
ლი მათემატიკური მეთოდების ფლობის და, ზოგადად, ნეოპი-
თაგორული მოძღვრების მათ მსოფლგაგებაზე გარკვეული გავლე-

ნის ფაქტი. ამდენად, თუკი ძველ წერილობით წყაროებში ბაკურის შესახებ დაცულ ცნობებშიც დავადასტურებდით იმ სახის მასალას, რომელიც აღნიშნული პიროვნების მხრიდან ნეოპიტაგორეიზმთან შეხებაზე იმეტყველებდა, მაშინ ასომთავრული ანბანის შემქმნელთა ვინაობაზე ჩვენეული კონცეფცია და, ზოგადად, თვალსაზრისი ქართული ანბანის ქრისტიანობის ეპოქაში შექმნის შესახებ დამატებით სიმტკიცეს შეიძენდა.

ის, რომ პიტაგორას მოძღვრებით დაინტერესება ადრექრისტიანული ხანის ბიზანტიურ სამყაროში რეალურად არსებობდა, ამის ნათელ მაგალითს წარმოადგენს II-III სს-ის გამოჩენილი ქრისტიანი ღვთისმეტყველისა და ფილოსოფოსის კლ. კლიმენტი ალექსანდრიელის შრომა „სტრომატები“. კლიმენტის მსოფლმხედველობაზე პიტაგორული მოძღვრების გავლენის საკითხს რუსმა მეცნიერმა ე. აფონასინმა სპეციალური გამოკვლევაჲ კი მიუძღვნა (იხ. 35 დანართი).

კლიმენტი ალექსანდრიელის დროს ფილოსოფია წარმოდგენილი იყო ორი მიმართულებით: საშუალოპლატონიზმითა (შემდგომში: ნეოპლატონიზმი) და ნეოპიტაგორეიზმით. მან გავლენა მოახდინა კლიმენტის თეოლოგიასა და ფილოსოფიაზე. ფაქტიურად, კლიმენტი ქადაგებდა ელინური $\pi\alpha\iota\delta\epsilon\iota\alpha$ -ს იდეალს, ეწეოდა რა მის გადანერგვას ქრისტიანულ ნიადაგზე. ნიმუშად მან აიღო პიტაგორული სკოლა, რაც ჩანს, რომ შემთხვევითი არ იყო, რადგან სწორედ იმ დროს ნეოპიტაგორიანელობა მეორედ დაბადებას განიცდიდა (35:504). კლიმენტის თვალში პიტაგორა იყო ბრძენი და რელიგიური მოღვაწე, დამაარსებელი საიდუმლო სულიერი ტრადიციისა, რომელიც თავისი ფესვებით აღწევს არქაულ დროს. პიტაგორული დოქტრინა კლიმენტის აძლევდა აუცილებელ საშუალებებს და ეხმარებოდა ეპოვნა საჭირო ენა საკუთარი აზრების გამოსახატავად. პიტაგორა კლიმენტის აგონებდა ქრისტიანულ „ჭეშმარიტ გნოსტიკოსს“, იმ დროს როცა პიტაგორას Vita (ცხოვრება) იწერებოდა ქრისტიანული სახარებებისა და წმინდანთა „ცხოვრების“ ჟანრში. „ჭეშმარიტ გნოსტიკოსს“, იდეალურ

ქრისტიანს კლიმენტი აღექსანდრიელი ზატავდა აშკარად პითაგორულ ტონებში. ამდენად, შემთხვევითი არ არის ის ფაქტი, რომ კლიმენტი თვითონაც ხშირად „პითაგორელობდა“ (35:512, 535). მიუხედავად იმისა, რომ იმ დროს უკვე ნეოპლატონიზმთან შერწყმული ნეოპითაგორეიზმი ორთოდოქსული ეკლესიისათვის საკსებით მიუღებელი გახლდათ, კლიმენტის შრომები ქრისტიანულ სამყაროში იმდენად პოპულარული იყო, რომ IX ს-მდე მისი სახელი წმინდანთა სიებშიც კი გვხვდება.

ზეპსაღნიშნული მიზეზის გამო ნეოპითაგორეიზმის გავლენისაგან თავისუფალი არ იყო ბევრი სხვა ცნობილი ქრისტიანი მოაზროვნის მსოფლმხედველობაც, მათ შორის დიდი ბაკურის თანამედროვისა და თანამემამულის - ევაგრე პონტოელისა (ნეტარი იერონიმეს მიხედვით: „ევაგრე იბერიელი“ 30:357) და ბაკურისათვის ნაცნობი ტირანიუს რუფინუსისა. ნეტარი იერონიმე (340/42-419/20 წწ.) გვამცნობს, რომ რუფინუსი სექსტე-პითაგორიელის ქრისტეს არმცოდნისა და წარმართი ადამიანის წიგნს ყალბად ასაღებდა მოწამეობრივად აღსრულებული რომის პაპის სიქსტეს (+258 წ.) მიერ შექმნილად. რუფინუსს ასევე ყალბად წაუწერია ქრისტიანი წმინდანის სახელით წიგნი, რომელშიც ჭარბად ყოფილა საუბარი სრულყოფილების შესახებ პითაგორელთა მოძღვრების მიხედვით (30:358). გამორკვეულია ის ფაქტიც, რომ ადრექრისტიანული ხანის გამოჩენილი საეკლესიო მოაზროვნის ნეტარი ავგუსტინეს (+430 წ.) საზოგადოდ ეკლექტური ხასიათის რელიგიური ფილოსოფიის ძირითად წყაროს ნეოპლატონიზმთან ერთად წარმოადგენდა ქრისტიანობის დუალიტურ საწყისებთან შეერთებული ნეოპითაგორეიზმი (35:12).

ახ. წ. II ს-ში ნეოპითაგორეიზმის აღორძინებას დაემთხვა გნოსტიციზმის აღმავლობაც, რომელიც აღმოსავლური რელიგიებისა და ქრისტიანობის გარდა ეყრდნობოდა ნეოპლატონიზმსა და ნეოპითაგორეიზმს. როგორც სომეხი მემამულებების კორიუნისა და მოვსეს ზორენაცის ცნობებიდან ვიგებთ, V ს-ის 20-იან წლებში ერთი ასეთი, სირიული წარმოშობის გნოსტიკური სექ-

ტა „ბორბორიტების“ სახელით გავრცელებული ყოფილა ქართლ-შიც და მის წინააღმდეგ ოფიციალური ეკლესია დაუნდობელ ბრძოლას აწარმოებდა. არაორთოდოქსულ ქრისტიანულ მისტიკაში საზოგადოდ გნოსტიციზმის ძლიერი გავლენა შეიმჩნევა. მაგრამ ალექსანდრიული გნოსისი, რომლის მოტრფიალენიც იყვნენ კლიმენტი და ორიგენე, თვისობრივად განსხვავდებოდა ერეტიკული გნოსისისაგან. ალექსანდრიელი ღვთისმეტყველები გნოსისს განიხილავდნენ როგორც თავისუფალ ზნეობრივ აქტს, რომელიც ეყრდნობა რწმენას და მისაწვდომია ყველა მორწმუნისათვის, მაშინ როდესაც ერეტიკოსები გნოსისს აღიქვამდნენ ფიზიკურად, მას მიაკუთვნებდნენ ზოგიერთი ადამიანის ბუნებრივ ნიჭს და უპირისპირებდნენ რწმენას (40:779). საინტერესოა, რომ პატროლოგმა ე. ჭელიძემ ჩვენთვის კარგად ცნობილი „ქება და ღიღება ქართულისა ენისა“-ს ჰიმნი გნოსტიკური ხასიათის ნაწარმოებების რიგს მიაკუთვნა (იხ. 22:130-136).

პითაგორა კლიმენტის, როგორც ითქვა, ახსენებდა ქრისტიანულ „ჭეშმარიტ გნოსტიკოსს“. ასეთი შეხედულების გამზიარებელი სხვაც ბევრი იყო ადრეექრისტიანული ხანის თეოლოგებს (მაგ. ათანასე დიდი, გრიგოლ ღვთისმეტყველი, გრიგოლ ნოსელი, ნეტარი ავეუსტინე, კირილე ალექსანდრიელი და სხვ.) შორის, რომელთა შრომები არ არის თავისუფალი ისეთი უზუსტობებისა და არაერთმნიშვნელოვანი გამონათქვამებისაგან, რომლებიც შემდგომში დამახასიათებელი გახლდათ პოლარულად საწინააღმდეგო ერესებისათვის (34:240); IV ს-ის II ნახევარში საეკლესიო ცნობიერებას ჯერაც არ ჰქონდა შეთვისებული ზემთაგონების ბევრი მხარე: არ ყოფილა გამომუშავებული საერთოეკლესიური თვალსაზრისი ანთროპოლოგიისა და ესქატოლოგიის პრობლემებზე და სხვ. იმდროისათვის ახალი ქრისტოლოგიური საკითხის შემუშავებამდე IV ს-ში აზროვნების მცდარი სელები იყო მხოლოდ არასწორი საღმრთისმეტყველო მოსაზრებები და არა მწვალებლობა საკუთრივ ამ სიტყვის მნიშვნელობით, რადგანაც არ ითვლებოდა (და არც მისი ავტორები განიხილავდნენ მათ

ამგვარად) საყოველთაოდ აღიარებული საეკლესიო დოგმატიკის საწინააღმდეგოდ წამოყენებულ დოგმატებად (46:5-70). შეგვიძლია თუ არა ასეთი მსოფლმხედველობის მქონე ადამიანების რიგს მივაკუთვნოთ ქართული ანბანის შემქმნელები? მათ მიერ პითაგორული მათემატიკური მეთოდების ფლობის, რიცხვული მისტიკის მიმდევრობისა თუ მისტიკურ-სიმბოლური ენით მეტყველების ფაქტები, რომლებიც უშუალოდ ასომთავრული ანბანის კვლევის შედეგად იქნა გამოვლენილი, მოცემულ კითხვაზე თითქოს დადებითი პასუხის გაცემის საფუძველს იძლევა. მაგრამ განუზომლად მეტი მნიშვნელობა ენიჭება წერილობით წყაროებში დაცულ მასალას, რომლის მეოხებით, სხვათა შორის, ჩვენ შეგვიძლია კიდევ ერთხელ დავრწმუნდეთ იმ ობიექტურ ჭეშმარიტებაში, რომ დიდი ბაკური ქართული ასომთავრული ანბანის მთავარი შემოქმედი პირი იყო. მართალია, ეს მასალა საკმაოდ შწირია, მაგრამ, როგორც ჭკვით ამას ვიხილავთ, ის მაინც აშუერებს დიდი ბაკურის ქრისტიანული რწმენით გაჟღენთილ მსოფლმხედველობაზე ანტიკური ფილოსოფიის (კერძოდ, მოცემულ ეპოქაში ნეოპლატონიზმთან შერწყმული ნეოპითაგორეიზმის მოძღვრების) გარკვეული გავლენის ფაქტს.

პირველყოვლისა ჩვენთვის საინტერესო ცნობებს ეპოულობთ სირიელ ნეოპლატონიკოს ლიბანიოსის (314-393 წწ.) წერილებსა და იოანე რუფუსის აგიოგრაფიულ ნაშრომში „პეტრე იბერის ცხოვრება“. ლიბანიოსს 392 წელს დაწერილ მის ერთ-ერთ წერილში (№ 980) ბაკურის მისამართით ნათქვამი აქვს შემდეგი სიტყვები: „*ზოგი აქებს შენს სამართლიანობას, ზოგი კიდევ აღიღებს შენს ზომიერებას, და იმას, რომ უფრო მეტად მბრძანებლობ ენება-სურვილებს ...*“ (11:63). ჩვენ შემთხვევით არ გაგვიზავია სიტყვები „სამართლიანობა“ და „ზომიერება“, რამეთუ მათ ჩვენ ვხვდებით პითაგორიელთა ლექსიკურ არსენალში (იხ. 35:516). კერძოდ, აღნიშნული ტერმინები შეგვიძლია ვიხილოთ ახ. წ. II ს-ის დასაწყისში მოღვაწე ნეოპითაგორეიზმის განთქმული ქურუმის, ნეოპითაგორული რელიგიური მისტიკის მქადაგებ-

ლისა და „წარმართულ ქრისტედ“ წოდებული აპოლონიოს ტიანელის ერთ ცნობილ გამონათქვამში. „რა არის სამართლიანობა და ზომიერება, ამას ვერ გაიგებენ ისინი, ვინც ათონისა და ოლიმპოს მწვერვალებზე ადიან თვითონ სულმა უნდა შეაღწიოს ყველა ამ საგანში; სულს, როდესაც ის სუფთა და უზადო შეუდგება განჭვრეტას, შეუძლია ამალღდეს კავკასიის მწვერვალებზე“-ო, უთქვამს აპოლონიოსს იმ დროს, როდესაც ის თავის მოწაფე დამიოსსთან ერთად კავკასიის მწვერვალებზე გადადიოდა (იხ. 40:65). რაც შეეხება „ვნება-სურვილებზე მბრძანებლობას“, ანუ ვნებების მოთოკვას, არც ეს მომენტი იყო პითაგორული საზოგადოების სპეციფიკური რეჟიმისათვის უცხო. იმავე რეჟიმისათვის დამახასიათებელი იყო აგრეთვე მარტოკა სეირნობა, რიტუალური ღუმილი, სინანული და ასკეტური პრაქტიკები. იგი, რუსი მეცნიერის ე. აფონასინის სიტყვით, გვაგონებს მონაზვნურ იდეალს (35:512). დიდი ბაკურის მხრიდან, მისი მეფობის პერიოდშიც კი, მონაზვნის ასკეტური ცხოვრების მიმდევრობის ფაქტის შესახებ არაერთხელ მიუთითებს პეტრე იბერის ბიოგრაფი იოანე რუფუსი. ცნობილი დასავლეთელი მეცნიერის პ. ჯორდანის სიტყვით: „*პარალელებს, რომლებიც მიუთითებენ პითაგორიელობისა და ადრექრისტიანული მონაზვნური ტრადიციების გარკვეულ ურთიერთგავლენაზე, ჩვენ ვხვდებით ყოველი ფეხის ნაბიჯზე*“ (51:438).

ლიბანიოსის ზემოხსენებულ წერილში არის ჩვენთვის კიდევ ერთი საინტერესო ეპიზოდი. კერძოდ, სირიელი სოფისტი ბაკურის მისამართით იმავე წერილის შესავალში წერს შემდეგს: „*შენი წერილი შეიცავდა ისეთ აზრებს შენს შესახებ, როგორსაც, ჩვეულებრივ, მეგობრების წრეში გამოვთქვამთ ხოლმე*“ (22, 63). „პითაგორული მეგობრობის“ არსზე ჩვენ უკვე გვქონდა წინამდებარე წიგნში (იხ. თავი II) საუბარი. ლიბანიოსის ეს ცნობაც იმავე კონტექსტშია განსახილველი.

ლიბანიოსი ბაკურის ღირსებათაგან ყველაზე უფრო მნიშვნელოვნად მიიჩნევს იმას, რომ ბაკურს უყვარს ლოგოსები და

ისინიც, ვინც ლოგოსებს მისდევენ (11:63). აღნიშნულ კონტექსტში ტერმინ „ლოგოსის“ რაობის შესახებ წარსულში პოლემიკა ჰქონდათ შ. ნუცუბიძესა და ს. ყაუხჩიშვილს. პირველის აზრით, ლოგოსებით ღმერთების ცნებაა გამოხატული, მეორე კი მიიჩნევდა, რომ ლოგოსით რიტორიკის ხელოვნებაზეა მიანიშნება. ბერძნულ სიტყვას $\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$ ბევრი მნიშვნელობა აქვს: იგი ნიშნავს სიტყვასაც და გონებასაც, თვლა-ანგარიშსაც და რომელიმე საგნის მიზეზსაც, რომლის მეშვეობითაც რაიმე ხდება. იმავე ტერმინით აღნიშნავდნენ ეკლესიის წმინდა მამები არამხოლოდ ქრისტეს, არამედ გონიერი არსების ქმედით უნარსაც; იგი გაგებული იყო როგორც შემოქმედი საწყისი ბუნებაში. სიტყვა, მატარებელი აზრისა, ძველთა რწმენით, ქმნილების განზრახვას წარმოადგენდა (იხ. 47:7). ადრექრისტიანულ პერიოდში ენის გაგება, როგორც გარკვეული არსისა აზრისაგან დამოუკიდებლად, ჯერ კიდევ არ არსებობდა. გონება და მეტყველება წარმოიდგინებოდა ერთიანობაში, როგორც ერთიანი ლოგოსი. სწავლება $\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$ -სიტყვაზე არის საფუძველი ძველბერძნული სწავლებისა ენის შესახებ მის ონტოლოგიურ, ლოგიკურ და თვითონ გრამატიკულ მახასიათებლებთან ერთიანობაში. სიტყვის მნიშვნელობით ხმარებული $\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$ -ი არის ძალისმიერი, ბგერითი, აზრობრივი იმპულსი, რომელიც „ხილვადი“ ხდება წერის დროს. ვფიქრობთ, ლიბანიოსის აღნიშნული ცნობა ირიბად უნდა მიგვანიშნებდეს დიდი ბაკურის ქართული მწიგნობრობის სათავეებთან დგომის ფაქტზე.

ბიზანტიაში თითქმის მეოთხედი საუკუნის მანძილზე მოღვაწე იბერიელი მეფისწული ბაკური 395-417 წწ.-ის პერიოდში უკვე ქართლის სამეფოს განაგებდა. საინტერესოა იმის გამოკვევა, შეიცვალა თუ არა მეფისწულობისას ჩამოყალიბებულ მის მსოფლმხედველობაში რაიმე. ამ კითხვაზე პასუხს იძლევა ბაკურის სახელოვანი შვილიშვილის - პეტრე იბერის მოწაფე და ბიოგრაფი, მაიუმის ეპისკოპოსი იოანე რუფუსი (V-VI სს.). იგი პეტრეს მონათხრობის საფუძველზე ხაზგასმით და არაერთხელ აღნიშნავს დიდი ბაკურის მხრიდან ქრისტიანული სარწმუნოების მიმ-

დეერობის ფაქტს. თუმცა ერთგან აღნიშნავს ჩვენთვის საინტერესო გარემოებასაც. კერძოდ, იოანე რუფუსის სიტყვით: *“თანახმად მშვენიერი შეთანხმებისა, რომელიც დიდმა ბაკურმა და მისმა მეუღლემ ღუბტიამ ერთმანეთში დადვეს, მათ შორს ეჭირათ თავი ზორციელი კავშირისაგან: მათ საკმარისად მიიჩნიეს ის ბავშვები, რომლებიც მათ მინიჭებული ჰყავდათ”* (6:250). იმავე ავტორის ცნობით, დიდი ბაკურის ღვიძლი ძმა არჩილი ქალწულებრივი დარჩენილა თანამეცხედრის მიმართ (6:251). შეუღლებულ პირთა ქალწულებრივი თანაცხოვრების პრაქტიკა, რომელსაც ზოგჯერ ადგილი ჰქონდა ერისკაცთა წრეშიც, ასევე ტური მოღვაწეობის განსაკუთრებულ სახეობას წარმოადგენდა ქრისტიანული ეკლესიის არსებობის საწყისი დროიდანვე; ტირანიუს რუფინუსის, ნეტარი იერონიმეს, თეოდორიტე კვირელისა და ზოგიერთი სხვა ძველი საეკლესიო მწერლის ცნობების თანახმად, ცოლ-ქმრული ცხოვრების ასეთ წესს მისდევდნენ ღირსი ამბონი მეუღლითურთ (350 წ.), წმ. მაგნა ანკირელი, ღვთისმოსავი მალხი, ანასტასიოსი და თეოგნია, პელაგიოს ლაოდეკიელი მეუღლითურთ, იულიანე და ბასილისა (285 წ.), კონონ ისაერიელი და მარიამი (III ს.), ცეცილია და რომაელი არისტოკრატი ვალერიანი (230 წ.), ზაქარია მეხამლე და მარიამი (III ს.) და სხვ. (33:169-171 შენ.). თუკი მეფე არჩილის მაგალითი დასახელებული პრაქტიკის ზედმიწევნითი გამოხატულებაა, ოდნავ განსხვავებულად გვაქვს საქმე დიდი ბაკურისა და მისი მეუღლის შემთხვევაში; აქ იმდენად ქალწულობის შენახვის ჩვეულებასთან არ გვაქვს საქმე, რამდენადაც შვილების გაჩენის შემდეგ ცოლ-ქმრულ ურთიერთობაში ზორციელი კავშირების სრულიად შეგნებულად აღკვეთის პრაქტიკასთან. აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით ფრიად საგულისხმო ინფორმაციას იძლევა კლიმენტი ალექსანდრიელის ნაშრომი „სტრომატები“; კერძოდ, კლიმენტი ერთგან წერს შემდეგს: *„ამბობენ, რომ პითაგორელები თავს იკავებდნენ სქესობრივი კავშირებისაგან. მე კი მგონია, რომ, პირიქით, ისინი ქორწინდებოდნენ იმისათვის, რათა გაეჩინათ შვილები,*

რის შემდეგაც ისინი ნამდვილად იკავებდნენ თავს სექსუალური ზედმეტობებისაგან“ (35:416, 508). ეს მაგალითი ნათლად მეტყველებს რწმენით ქრისტიანი ბაქურის მხრიდან პითაგორელთა შორის მიღებული ცხოვრების ზოგიერთი წესისადმი მიბაძვის ფაქტზე, რომელიც ჩვენ მიერ განხილული მასალების ფონზე ადრექრისტიანული პერიოდისათვის უჩვეულოდ არ გამოიყურება (კლიმენტი ალექსანდრიელის მოწმობით, ზოგიერთი ამგვარი წესი მისი დროის ქრისტიან ასკეტთა პრაქტიკაში მიღებული იყო). დავუმატებდით შემოთქმულს ასომთავრულ ანბანთრიგზე დაფუძნებული ქართული საეკლესიო წელთაღრიცხვის ესქატოლოგიურ ხასიათსაც. ცნობილია, რომ ესქატოლოგიური წარმოდგენები უცხო არ იყო არც პითაგორეიზმისათვის, მხოლოდ ამ უკანასკნელისაგან ადრეული ქრისტიანული ესქატოლოგია განირჩეოდა მისი ტრადიციული ფორმებით - თავისი სოციალური გამსჭვალულობით და მასში გამოხატული „საყოველთაო სასოწარკვეთილების“ სუბიექტურად ასახვით - ახლო მომავალში „სამყაროს დასასრულის“ მოლოდინით (36:187).

ჩვენ ზედმეტად ჩავთვალეთ წინამდებარე წერილში იმ მასალის მოტანა, რომელიც უკვე გახლდათ განხილვის საგანი ჩვენს წინამორბედ გამოკვლევებში (იხ. 25; 26) და რომლის გათვალისწინებითაც ღიდი ბაქურის მხრიდან ქრისტიანობის მიმდევრობის ფაქტი არავითარ ეჭვს არ იწვევს (25:32-39 და შმდ.). ასევე ცხადია ისიც, რომ - იმის მიუხედავად, ახსენებდა თუ არა ბაქურს კლიმენტი ალექსანდრიელისა და სხვა ადრეული ქრისტიანი მოაზროვნეების მსგავსად ლეგენდარული პითაგორას სახე ქრისტიანულ „ჰეშმარიტ გნოსტიკოსს“, ხოლო პითაგორიელთა ცხოვრების წესი და მსოფლმხედველობა კი ქრისტიანულ მონაზვნურ იდეალს, - ნეოპითაგორეიზმი, ნეოპლატონიზმი, გნოსტიციზმი და ადრექრისტიანულ ხანაში გავრცელებული სხვა მსგავსი რელიგიურ-ფილოსოფიური მიმდინარეობანი სრულიად შეუთავსებელი იყო ორთოდოქსულ ქრისტიანობასთან (მაგ., ბაქურის თან-

ამედროვე ნეტარი იერონიმე პითაგორეიზმსა და პლატონიზმს ორიგენიზმთან ერთად მკაცრად აკრიტიკებდა ბ.ხ.).

სხვათა შორის, ჯერ კიდევ ივ. ჯავახიშვილი აღნიშნავდა იმ გარემოებას, რომ VIII ს-დან მოყოლებული ჩვენში ე.წ. მკაცრი მართლმადიდებლობის ჩამოყალიბებას მოჰყვა იმგვარი დებულების შემუშავება და დაკანონება, რომლის თანახმად „საქართველო-ში ხალხმა პირველიდან მიღებული ქადაგება და მოძღვრება ვითომც უცვლელად და შეუბღალავად დაიცვა და მართლმადიდებლობისათვის არ უღალატია“ (27:342-343). დავათის ქვასვეტის იკონოგრაფიისა და „ქებაჲს“ ტექსტის შინაარსის მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ასომთავრულის შემქმნელთა მსოფლმხედველობის რეალური სურათის მცდარ აღქმას საზოგადოების გარკვეულ წრეებში შესაძლოა წარმოეშვა ე.წ. გნოსტიკური პრობლემები, რომელთა გაქარწყლების სურვილმა ადგილობრივი ეკლესია შეიძლება იძულებული გახადა კიდევ მიეჩქმალა ქართული ანბანის შექმნის შესახებ მანამდე არსებული ისედაც მწირი ინფორმაცია. აღნიშნულის მოწმობად შეიძლება გამოდგეს დავათის ქვასვეტის უცნაური ბედი. იგი მოგვიანებით აგებული საყდრის ბურჯში აღმოჩნდა ჩაშენებული. დავათის ქვასვეტზე აღბეჭდილი ქართული ანბანის სახით ჩვენ საქმე უნდა გვქონდეს მათემატიკურ-კალენდარული ფუნქციის ძეგლთან. ამას მოწმობს ქვასვეტზე აღბეჭდილი ანბანის ნიშანთა სეგმენტურად განლაგების (7-6-5, 7-6-5, 1) ფაქტი, რასაც თავის დროზე ყურადღება მიაქცია ქართული ანბანის ზოგიერთმა მკვლევარმა (იხ. 20:146-147; 7:137-138 და 8:147) და კალენდარულ მონაცემზე „5320“ მითითების ფაქტიც. აშკარაა, რომ ქვასვეტზე იმდენად ასო-ნიშნებზე არ არის გაკეთებული აქცენტი, რამდენადაც ანბანურ რიცხვ-ნიშნებზე.

ფაქტია, რომ ძველმა ქართულმა საეკლესიო ტრადიციამ არაფერი უწყის ქართული ანბანისა (ვგულისხმობთ ანბანის ქრისტიანულ ეპოქაში შექმნის ფაქტს ბ.ხ.) და „საღმრთო წერილის“ პირველი ქართული რედაქციის შექმნის პერიპეტიე-

ბზე, არ იცის ამ საქმის ინიციატორთა ვინაობის შესახებ. ამასთანავე, მას აღნიშნული პირები არც მწვალებელთა რიგებში ჰყავს მოხსენიებული. XI საუკუნემდელი ქართული წერილობითი ტრადიცია ამ საკითხებს უბრალოდ დუმილით უვლის გვერდს. ვფიქრობთ, რომ სიმპტომურია იოანე-ზოსიმე საბაწმინდელ-სინელის (905-990 წწ.) მითითება ქართული საეკლესიო წელთაღრიცხვის „*ჰისისაგანმე მოცთუნებითა*“ შემუშავების შესახებ. ჩვენთვის ახლა უკვე ცნობილია ის ფაქტი, რომ ქართული ქრისტიანული წელთაღრიცხვის სისტემები (დასაბამითგანი, ქორონიკონი) დასაბამს იღებენ ასომთავრული ანბანის პრაქტიკაში შემოღების დროიდან. ამიტომ იოანე-ზოსიმეს განმარტება თანაბრად მიემართება როგორც ქართულ საეკლესიო წელთაღრიცხვას, ისე ქართულ დამწერლობასაც, იმისდამიუხედავად, გულისხმობდა თუ არა ხსენებული ავტორი უკანასკნელს (ე. ი. საკუთრივ ანბანს) თავის შენიშვნაში.

მაგრამ, ამასთანავე, როგორც ამის შესახებ თავის დროზე აღნიშნავდა გიორგი მთაწმინდელი: „*ჩუენნი ყოველნი სახარებანი პირველითგან წმიდად თარგმნილია და კეთილად, ხანმეტნიცა და საბაწმიდურიცა*“, ანუ წმინდა მამა „ქართული სახარების“ უძველესი, „პირველითგან“ წმინდად და კეთილად ნათარგმნი ნუსხების რევიზიის აუცილებლობას ვერ ხედავდა. ეს პრინციპული ხასიათის გარემოებაა. აუცილებლად გასათვალისწინებელია ის მომენტიც, რომ ქართული ანბანის შემქმნელები არ მიეკუთვნებოდნენ სასულიერო დასის რიგებს, ისინი საერო პირები იყვნენ. ის, რომ გაწეული დიდი ღვაწლის მიზეზით ბაკური და გრი-ორმიზდი თავის დროზე სათანადო ავტორიტეტითა და პოპულარულობით სარგებლობდნენ ადგილობრივ მოსახლეობაში, აღნიშნულს მოწმობს იოანე რუფუსის ის ცნობაც, რომლის თანახმად დიდმა ბაკურმა ღვთისმოშიშობამდე მიიყვანა მთელი იბერიელი ხალხი და „*ყველანი, მის შემდეგ რაც იბერთა მეფეები და დედოფლები იყვნენ, თავიანთი კეთილსათნოების წყალობით ზეციურ*

ქართული ანბანის ამაღლების სცენა.
 ღვთისმშობლის ქვეყნის (ფრანკონი).

სამყაროს ეზიარნენ“ (6:248), და ამ ფონზე რა გასაკვირი უნდა იყოს ის ფაქტი, რომ „ქებად და დიდებად ქართულისა ენისაჲ“-ს ჰიმნის უცნობი ავტორი ჩვენთვის საინტერესო პიროვნებას „ახალი ნინო“-ს ეპიტეთით ამკობს?!

ძველი სომხური საისტორიო ტრადიციის მონაცემები, მათი პირვანდელი სახის გვიანდელ პერიოდში შერყვნის მიუხედავად, მაინც მოწმობენ იმას, რომ ქართული ანბანის შემქმნელთა ვინაობაზე ადრექრისტიანული ხანის სომხეთში გარკვეული წარმოდგენა ჰქონდათ. მაგრამ ორ მეზობელ ეკლესიას შორის VII ს-ის დამდეგს მომხდარი კონფესიური განხეთქილების შემდეგ სომხურ წერილობით წყაროებში დაცული ინფორმაცია ძლიერ სახეცვლილებას, გადაკეთება-დამახინჯებას განიცდის და ქართული მხარისათვის პრინციპულად მიუღებელ სახეს იძენს. შესაბამისად, გაყალბებული სომხური ვერსიის მიმართ ქართული მხარე საუკუნეების მანძილზე სრულ გულგრილობას იჩენდა. ჩვენთვის საინტერესო ინფორმაციის გაქრობას ხელი უეჭველად შეუწყო იმ გარემოებამაც, რომ იგივე ინფორმაცია იმთავითვე ალეგორიული სიმბოლიზმისა და რიცხვ-ნიშანთა მისტიკის ხერხებით იქმნალებოდა. ცნობილი ალექსანდრიელი გრამატიკოსისა და თეოლოგის დიდძალის სიტყვით: „*სიმბოლურად მეტყველების უნარი არის ბრძენთა ნიშან-თვისება, ისევე, როგორც უნარი იმის განმარტებისა, თუ რა იმალება ამ სიმბოლოთა მიღმა*“. კლიმენტი ალექსანდრიელი კი წერდა შემდეგს: „*ზოგიერთი საგნის შესახებ მე მხოლოდ მსუბუქად მივანიშნებ. ერთს თუ დაწვრილებით ვამჟღავნებ, სხვას მხოლოდ მოხსენების ღირსად ვთვლი. ზოგჯერ მე ვცდილობ გამოვთქვა შეფარულად, გაკამჟღავნო საიდუმლოდ ან მიეუთითო მღუმარედ*“ (35:85).

ასეთი და მათი მსგავსი შეხედულებების არსებობის პირობებში ქართული ანბანის შექმნის ნამდვილი ისტორია იმთავითვე არ უნდა ყოფილიყო ფართოდ აფიშირებული, რაც თავის მხრივ შემდგომში ბევრად გააადვილებდა ჩვენთვის ესოდენ ძვირფასი ინფორმაციის თანდათანობით დავიწყებას. ვფიქრობთ, რომ ლე-

ონტი მროველის კუთვნილად მიჩნეულ „ფარნავაზის ცხოვრება-ში“ დაცული ზემოთ განხილული ცნობის ენიგმატური შინაარსიც აღნიშნულის მოწმობად გამოდგება.

ქართული დამწერლობის შექმნას ბუნებრივად უნდა მოჰყოლოდა ეროვნული ცნობიერების გადახალისება, ერთგვარი გამოღვიძება, რაც სხვასთან ერთად ქვეყნის წარსულის ამსახველი ანუ საისტორიო ღირებულების მქონე ნაწარმოებების შექმნაშიც უნდა ასახულიყო. ასე მოხდა ეს მეზობელ სომხეთში და ქართული სამყარო ამ თვალსაზრისით გამონაკლისი ვერ იქნებოდა. უთუოდ ქართული ასომთავრულის შექმნას მოჰყვა ჩვენში ისეთი ნაწარმოებების გაჩენა, როგორიცაა „მოქცევაჲ ქართლისაჲ“, „მეფეთა ცხოვრება“ და მასში შემავალი თუ უმისოდ ცალკე არსებული თხზულება: „ცხოვრება ფარნავაზისი“. „მოქცევაჲ“-ში დაცული წარმართ მეფეთა მწყობრი სია რომ სწორედ დიდი ბაკურის ზეობისას უნდა ჩამოყალიბებულიყო, ამის შესახებ თავის დროზე შესაბამისი საბუთიანობით მივუთითეთ ჩვენს ერთ-ერთ სამეცნიერო სტატიაში (იხ. „მოქცევაჲ ქართლისაჲს“ ერთი ფრაგმენტის აღდგენისათვის. საისტორიო აღმანახი „კლიო 13“, 2001). რუფინუსისა და გელასი კესარიელის ცნობებით ირკვევა, რომ წმ. ნინოს მიერ ქართლის მოქცევის ამბავი გარე სამყაროში სწორედ ბაკურის მონაყოლის საფუძველზე გახდა ცნობილი. სამეცნიერო ლიტერატურაში არსებობს თვალსაზრისი, რომ „ცხოვრება ფარნავაზისი“ არის დამოუკიდებელი ნაწარმოები, რომელიც ლეონტი მროველის მატთანეში ჩართულია როგორც ერთი შემადგენელი ნაწილი. „ეს მოთხრობა კომპოზიციურად იმდენად აშკარად გამოირჩევა ლეონტი მროველის თხრობის საერთო სტილისაგან, რომ იქნება შთაბეჭდილება – არსებობდა დამოუკიდებელი ნაწარმოები „ცხოვრება ფარნავაზისი“ და ლეონტი მროველმა ის პირდაპირ, გარკვეული რედაქციული ცვლილებების შემდეგ ჩართო თავისი მატთანის შემადგენლობაში“ (რ. ბარამიძე. ქართული მწერლობის შესწავლისათვის. 1986:21). შეგვიძლია დავუშვათ ისეთი ვარაუდიც, რომ ეს თხზულება (მის თავდაპირველ ვარიანტში)

თვითონ დიდი ბაკურის კალამს ეკუთვნოდეს, ხოლო ფრაზა „მე - ბაკურ დიდი“ მის ერთგვარ ავტოგრაფს წარმოადგენდეს.

ქართული ასომთავრული ანბანის შემქმნელთა მსოფლგაგების სურათის აღდგენისათვის გარკვეული მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეს მათი მხრიდან წმინდა სამების მეორე პიპოსტაზზე „ძე ღმერთზე“ (// ძე ღმრთისა) დაჟინებული მითითების ფაქტსაც. ცნობილია, რომ მის შესახებ IV ს-ში დიდი კამათი იყო ატეხილი ორთოდოქსულ ეკლესიასა და მის წიაღში აღმოცენებულ სხვადასხვა რელიგიურ-ფილოსოფიურ მიმართულებებს (არიანელობა, აპოლინარიზმი, ევნომეიზმი და სხვ.) შორის. კერძოდ, იოანე ღმრთისმეტყველის „ლოგოსს“ ქრისტიანობის ადრეული აპოლოგეტები განმარტავდნენ ელინური ფილოსოფიის შინაარსით. მათი შეხედულება იხრებოდა წმ. სამების მეორე პირის „ძის“ პირველ პირთან - „მამასთან“ ღვთაებრივი თანასწორობის (ანუ სუბორდინაციულად) დამცრობის აზრისაკენ. ამ თვალსაზრისით საგულისხმოდ მოჩანს ანბანში ჩვენს მიერ გამოვლენილი ცნებები: ΘΕΟΣ ΕΤΕΡΟΣ (ღმერთი მეორე) და ΜΕΥΑΞ-ΘΕΟΣ-ΥΙΟΣ (დიდი-ღმერთი-ძე). ეს უკანასკნელი, ეგონებთ, ქართული ანბანის შემქმნელთა მხრიდან აღნიშნული საკითხის მიმართ სწორ, ორთოდოქსულ მიდგომას ავლენს.

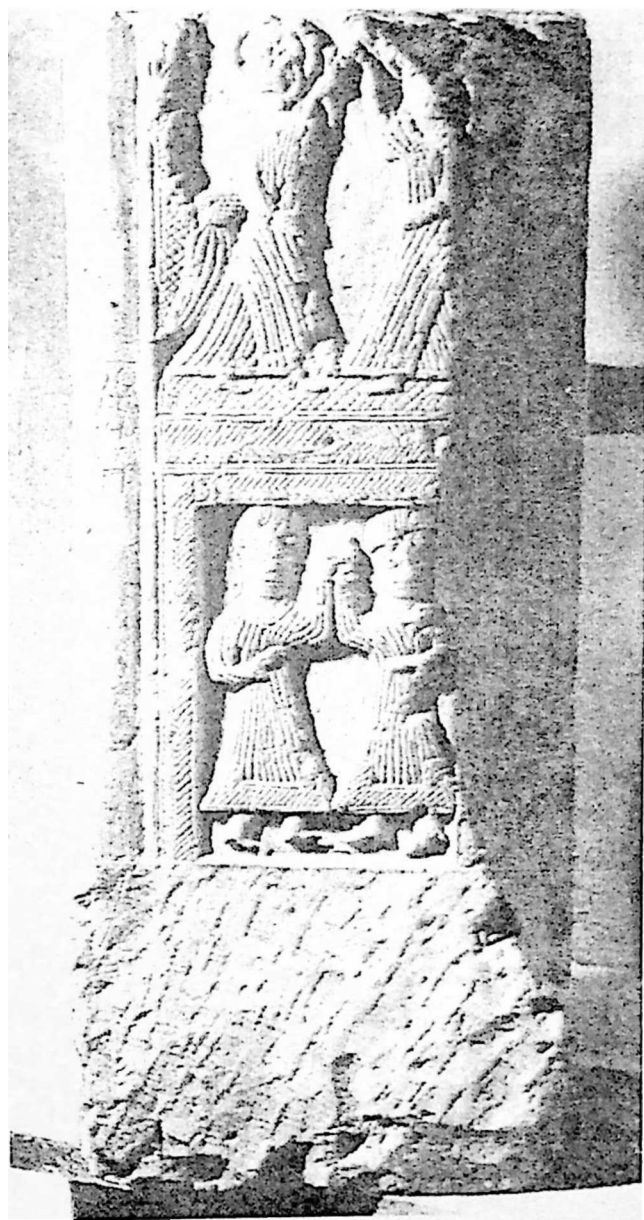
ქართული ანბანის შემქმნელ პირთა მსოფლმხედველობის სრული სურათის წარმოდგენა ჩვენს ხელთ არსებული მწირი მასალების ფონზე, როგორც ითქვა, პრაქტიკულად შეუძლებელია. თუმცა კვლევა-ძიების შედეგად უკვე ამ ეტაპზე დაგროვილი ის მონაცემებიც სრულიად საკმარისია იმ ფაქტის გამოსააშკარავებლად, რომ დიდი ბაკურისა და გრი-ორმიზდის სახით ჩვენ საქმე გვაქვს ელინურად განსწავლულ ღრმადმორწმუნე ქრისტიან პიროვნებებთან, რომლებიც, ტირანიუს რუფინუსის მიერ ბაკურის მისამართით ნათქვამი სიტყვები რომ გავიმეოროთ, - არამხოლოდ მორწმუნეობის მიმართ იჩენდნენ დიდ ზრუნვას, არამედ ჭეშმარიტების მიმართაც.

ბაკური და გრი-ორმიზდი, შეგვიძლია ვიფიქროთ, რომ ადამიანთა იმ კატეგორიას მიეკუთვნებოდნენ, რომელიც ანტიკური ხა-

ნის მეცნიერულ-ფილოსოფიურ მიღწევებს ახალნერგი ქრისტიანული სარწმუნოების განსამტკიცებლად იყენებდა. არ უნდა გამოგვრჩეს მხედველობიდან ის გარემოებაც, რომ ადრექრისტიანულ ხანაში კულტურათმორისი ურთიერთობისა და სინთეზის იდეა ფრიად პოპულარული იყო. ქართული ანბანის შემქმნელებმა, ეტყობა, ინტუიტიურად იგრძნეს ის ახალი შესაძლებლობები, რომლებიც ქრისტიანული ტრადიციის წინაშე გადაიშლებოდა იმ შემთხვევაში, თუკი ის თავს ნებას მისცემდა შესულიყო კავშირში უფრო განვითარებულ ელინურ კულტურასთან.

სწორედ ქრისტი-ლმერთისადმი უსაზღვრო რწმენის, მეცნიერულ-ფილოსოფიური აზროვნებისა და შესაშური ინტელექტუალური შრომის შერწყმის ლოგიკურ შედეგს წარმოადგენს ახ. წ. IV ს-ის 80-იანი წლების მეორე ნახევარში ორიგინალური ქართული დამწერლობის - „ასომთავრულის“ შექმნის ფაქტი. ეს იყო დრო, როდესაც, ნეტარი იერონიმეს სიტყვით (396 წ.), ქრისტეს ვნებათა და აღდგომის შესახებ უკვე „ყველა ხალხის სიტყვა და დამწერლობა“ ქადაგებდა და როცა ბარბაროსთა „ხელი, არც ისე დიდი ხნის წინათ ზმლის ვადისაგან დაკოჳრილი, და თითები, მეტწილად ისართა ტყორცნას დაჩვეული, განაზდა სტილოსისა და კალმისტრისათვის“ (17, 41, 244-245).

ქრისტიანობას ყველგან თან მიჰქონდა მწიგნობრობა იმ ხალხთათვის, ვინც ეს რელიგია მიიღო. ამაში გამოიხატებოდა ქრისტიანობის წმინდა ცივილიზატორული როლი. ქართულ ასომთავრულ ანბანში თვალნათლივ იკითხება აღნიშნული ეპოქის მშფოთვარე მაჯისცემა, მისი ავტორების მსოფლგაგების სისტემა, იმავე ეპოქისათვის დამახასიათებელი ძიებების სულისკვეთებითაა გამსჭვალული.

დავითის ქანკაბი

ბოლოთქმა

ადამიანის მიერ შეგნებულად დაფარულს ანუ ხელოვნურად გასაიდუმლოებულს ყოველთვის მოეძებნება თავისი ახსნა. საჭიროა მხოლოდ „გასაღების“ (მეთოდის, საშუალების) მიგნება. დიანარჩენი, როგორც იტყვიან, „ტექნიკის საქმეა“ ვინც წინამდებარე წიგნის შინაარსს გულდასმით გაეცნო, ალბათ, დაგვეთანხმება, რომ ქართული ანბანის გასაიდუმლოებულ წარსულთან მიმართებაში ასეთი გასაღები ნაპოვნია. ამით ჩვენ იმის თქმა არ გვსურს, რომ ასომთავრულთან დაკავშირებული „ყოველი საიდუმლოდან“ გამოსაცნობი აღარაფერი დარჩა. მართლაც, შეუძლებელია სრულად ჩაწვდე თექვსმეტი საკუნის წინ მცხოვრები ბრძენკაცების – დიდი ბაკურისა და გრი-ორმიზდის მიერ ნააზრევ-ნაგულისხმევის მთელ სიღრმეს. ზოგი რამ ამჟამად ჯერ კიდევ უცნობი, ალბათ, მომავალში გამჟღავნდება. უკვე გამჟღავნებულს კი, არ გამოვირიცხავთ, რომ მერმისის გარკვეული კორექტირებაც დასჭირდეს. მთავარი და მნიშვნელოვანი კი არის ის, რომ როგორც იქნა სწორ გზაზე გავედით.

მანამდე ჩვენს ერთ-ერთ მონოგრაფიას დევიზად წავუძღვარეთ ბრძენი ციცერონის ცნობილი სიტყვები: „*დაე, ისტორია ტყუილს შეუშინდეს, მაგრამ არ შედრკეს არანაირი სიმართლის წინაშე*“. ძველი ქართული დამწერლობის პრობლემის გარშემო ბოლო წლებში შექმნილ ვითარებას ეს სიტყვები ზედმიწევნით მიესადაგებოდა. ძველი სომხური წერილობითი წყაროების თავის დროზე შეგნებულად გაყალბებული ცნობები, ქართული ანბანის ვითომცდა მესროპ-მამსტოცის მიერ გამოგონების შესახებ, დიდხანს ხელოვნურად აბრკოლებდა ასომთავრულის ქრისტიანული ეპოქის ქმნილებად აღიარების საქმეს. ქართველ მეცნიერ-მკვლევართა ერთი ნაწილი შინაგანად უფრთხოდა აღნიშნულ ცნობებს, თუმცაღა ამ შიშს ის საჯაროდ, როგორც წესი, არ ამჟღავნებდა. ეს ტაბუდადებული ტრადიცია მოულოდნელად დაარღვია თავის უკანასკნელ ნაშრომში აწ განსვენებულმა პროფ. ლ. ჭილაშვილმა. ამჯერად უკვე აშკარად ითქვა ის, რის თქმასაც უწინ ყველა გაურბოდა. მოვიყვანთ რამოდენიმე ტიპიურ ამონარიდს ლ.

ჭილაშვილის ხსენებული ნაშრომიდან. კერძოდ, მეცნიერი ერთგან წერს შემდეგს: „ჩვენ თუ არ ჩავთვლით ნეკრესის წარწერებს, მხოლოდ V ს-ის მეორე ნახევრიდან შეიძლება ვიგულისხმოთ ქართული ანბანის არსებობა. ე. ი. ქართული დამწერლობა ექცევა სომეხი განმანათლებლის (= მამტოცის) მიერ შექმნილი ანბანის ქრონოლოგიურ ფარგლებში, რასაც გაყალბებული სომხური წყაროები გვაწვდიან და თუ ნეკრესის და რუსთავის მიხედვით არ ვაღიარებთ რეალურ ვითარებას, აუცილებლად, ფაქტების გაუყოვალისწინებლობის გამო, ავცდებით ისტორიული სინამდვილის ასახვას“ (23:97).

ლ. ჭილაშვილის მთავარი არგუმენტი ამ შემთხვევაში არის მავანთათვის საფრთხობელად ქცეული ის „შიში“, რომელზედაც ჩვენ ზემოთ მიუთითეთ. იგივე „არგუმენტი“ მოხმობილი მეცნიერის სხვა გამონათქვამებშიც იმავე ნაშრომიდან: „მძაჩნა, რომ ის ეინც ქართული ანბანის შემოღებას საქართველოში ქრისტიანობის შემოსვლა-დამკვიდრებით ხსნის, ნებისთ თუ უნებლიეთ სომხური ვარიანტის მხარდამჭერ პოზიციაზე დგება, რადგანაც ნეკრესის წარწერების აღმოჩენამდე არსებული უადრესი ქართული წარწერების თარიღი ეთანაბრება სომხურ მონაცემებს“ (23:118).

ჩვენთვის ნამდვილად უხერხულია აწ განსვენებული მეცნიერის ზემოაღნიშნული გამონათქვამების კრიტიკა. თავის დროზე ნეკრესის წარწერების შესწავლამ დაგვარწმუნა იმაში, რომ ლ. ჭილაშვილი მათი დათარიღების საკითხში, რბილად რომ ვთქვათ, უხეშად ცდებოდა. ჩვენი მოსაზრებები ამ საკითხზე ჩამოვაყალიბეთ კიდევ სპეციალური სტატიის სახით (იხ. 26:31-50). სამწუხაროდ, მეცნიერმა რეაგირების გარეშე დატოვა როგორც აღნიშნულ წერილში, ისე ჩვენს წინა მონოგრაფიებში გაკეთებული ძირითადი დასკვნები. სამაგიეროდ, თავის უკანასკნელ ნაშრომში მკითხველს რატომღაც გასული საუკუნის 20-იანი წლების ბოლოს კ. კეკელიძის მიერ გაკეთებული ის დასკვნა შესთავაზა, რომლის თანახმად ქართული ანბანის შექმნა 420-422 წლებში იგულებოდა. არადა, ეს არის მხოლოდ ერთი კერძო მოსაზრება, რომელიც ჩვენში ღოგმად არასოდეს არავის მიუჩნევია. ამასთანავე, კ. კეკელიძის მიერ სომხური წერილობითი წყაროების

ცნობათა ანალიზისას დაშვებული მეთოდოლოგიური შეცდომები (გამოხატული მათი უკრიტიკოდ გაზიარებაში) საზოგადოდ ცნობილი ფაქტია.

ჩვენ მიგვაჩნია, რომ თუნდაც საუკეთესოდ მოტივირებული, კეთილი ზრახვებით შეთხზული ფსევდოპატრიოტული კონცეფციები ქართული დამწერლობის გენეზისის საკითხზე ბევრით არ განსხვავდება იმ აშკარა სიყალბისაგან, რაც თავის დროზე კორიუნისა და მოვსეს ხორენაცის ჩვენთვის საინტერესო ცნობების გადამკეთებლებმა ჩაიდინეს. ქართული დამწერლობის წარმოშობის საკითხისადმი მსგავსმა ტენდენციურმა, არამეცნიერულმა მიდგომამ პრობლემის მართებულად გადაჭრის საქმე საკმაოდ დიდი ხნით დააბრკოლა, შეიძლება ითქვას, რომ უკანაც კი დასწია. ერთი-მეორის მიყოლებით გაჩნდა ჩვენში სრულიად აბსურდული, ლოგიკურ აზრს მოკლებული „ვერსიები“, რომელთა ავტორები საკუთარი მცდარი თვალსაზრისის გასამყარებლად ხშირად, როგორც წესი, დიდი ივ. ჯავახიშვილის მიერ თითქმის საუკუნის წინათ გაკეთებულ პირველად დასკვნებსაც იშველიებენ. მაგრამ ამავე დროს მათ ნაკლებად თუ ახსენდებათ იმავე მეცნიერის შემდეგი სიტყვები: *„ჩემი ნათქვამი ქართული ანბანის წარმოშობის დროის შესახებ ჯერჯერობით მხოლოდ ჰიპოთეზად მიმაჩნია, რომლის სიმართლეს მომავალი გამოარკვევს“* (28:230). „მომავალმა“ კი მხოლოდ ის აჩვენა, რომ ქართული ასომთავრული ანბანით შესრულებული ქრისტიანობამდელი ხანის წარწერები ბუნებაში არ არსებობს. ამ არსებითი წინაღობის დაძლევის მწვავე სურვილმა უბიძგა ალბათ ლ. ჭილაშვილსაც, როდესაც მან ნეკრესისა და რუსთავის ნაქალაქარებზე არქეოლოგიური გათხრების შედეგად მოპოვებული ფრაგმენტული წარწერები წინაქრისტიანული ხანის ეპიგრაფიკულ მასალად შერაცხა, ხოლო ქართული ასომთავრული ანბანის შექმნა, ჩვენის ღრმა რწმენით, სრულიად უსაფუძვლოდ მაზდეანურ სამყაროს დაუკავშირა.

აკად. თ. გამყრელიძის ფუნდამენტური ნაშრომის (იხ. 2) დღის სინათლეზე გამოსვლის შემდეგ რეალურად გაჩნდა იმის პერსპექტივა და იმედი, რომ მოცემული საკითხის კვლევა, ბოლოს და ბოლოს, სწორი მიმართულებით წარიმართებოდა. უნდა ვაღიაროთ, რომ კვლ-

ევა-ძიებების საწყის ეტაპზე ჩვენთვის მთავარი გზამკვლევი საშუალება სწორედ აღნიშნული მეცნიერის ხსენებული ნაშრომი გახლდათ. შედეგები მკითხველისათვის უკვე ცნობილია. სრულიად ცალსახად გამოიკვეთა ის გარემოება, რომ ქართული ასომთავრული ანბანი შექმნილია დიდი ბაკურის სამეფო ტახტზე აღზევებამდე (ე.ი. 395 წლამდე), 387-389 წწ-ში, „წმინდა მიწაზე“. ამდენად, კორინთისა და მოვსეს ხორენაცის ცნობებს, იმ სახით როგორითაც მათ ჩვენ ვიცნობთ, სხვაგვარი გააზრება სჭირდება.

რადგან ბაკურის მეფობის პერიოდში ქართული ანბანის შექმნის ფაქტი სრულიად გამოირიცხა, გერჩება ორად-ორი ვერსია აღნიშნული ცნობების თავდაპირველი შინაარსის აღსადგენად:

ა) სომეხი ავტორების ცნობები შეეხებოდა „საღმრთო წერილის“ მთარგმნელობით საქმიანობაში მხარეთა შორის ურთიერთგამოცდილების გაზიარებას, რაც სავსებით ბუნებრივი მოვლენაა ორი მეზობელი და ქრისტიანი ხალხის ტრადიციული კულტურული ურთიერთობების ისტორიისათვის.

ბ) მაშტოცის მცხეთაში ჩამოსვლის მიზანი ქართული ასომთავრული დამწერლობის სისტემის გაცნობა და მისი მონაცემების საჭიროებისამებრ გამოყენების სურვილი იყო. საგულისხმოდ გვეჩვენება ის, რომ ძველი სომხური საისტორიო ტრადიციის თანახმად მაშტოცი მთლიანი სომხური ანბანის შემქმნელად არც კი მოიაზრება; მას მხოლოდ რამოდენიმე (7 ან 14) ასო-ნიშანი მიუმატებია ნაკლული ანბანისათვის.

ამ უკანასკნელთან დაკავშირებით, არ შეიძლება არ გაგვახსენდეს მოვსეს ხორენაცის ცნობა იმის თაობაზე, რომ მაშტოცს „ხელს უწყობდნენ“ მეფე ბაკური და მთავარეპისკოპოსი მოსე; მისთვის დამხმარედ მიუმაგრებიათ ბერძნული და სომხური ენების მცოდნე კაცი - „ჯალ“-ი (13:224), რომელიც ჩვენს მიერ გაიგივებულია „გრი-ორმიზდთან“ (ჯალ < ჯან // ახ. სპარსული „სული“ < გრი // საშ. სპარსული „სული“).

ამ უკანასკნელი ვერსიის გაზიარების შემთხვევაში შეგვეძლება ახსნა მოვუძებნოთ მწიგნობრობასთან დაკავშირებული სომხური ტერმინების, - ისეთების, როგორიცაა „გირ / გრი“ (ასო, ბგერა, ნაწერი,

წერილი, წიგნი, ანბანი), „გრიჩ“ (საწერელი), „გრიორ“ (წერა), „გრი არნელ“ (ჩაწერა) და სხვ., მსგავსების ფაქტს საშ. სპარსული წარმოშობის სახელის „გრი-ორმიზდ“ შემადგენელ საწყის სიტყვასთან. კერძოდ, შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ როგორც სლავური დამწერლობის ერთ-ერთ სახეობას ეწოდა მისი შემქმნელის სახელის („კირილე“) მიხედვით „კირილიცა“, ისე აღნიშნულ სამწიგნობრო ტერმინებში ასახული იყოს სომხური ანბანის შექმნის პროცესში „გრი-ორმიზდის“ აქტიური მონაწილეობის ფაქტი. ამ შემთხვევაში უფრო გასაგები გახდებოდა იმის ნამდვილი მიზეზი და მოტივაცია, თუ რამ განაპირობა მოგვიანებით კორიუნისა და მოვსეს ხორენაცის (და მათი მიღევნებით მერმინდელი დროის სხვა სომეხი მწერლების) ჩვენთვის საინტერესო ცნობების შინაარსის შეგნებულად გადაკეთებისა და დამახინჯების ფაქტები. ისე კი, სომეხ მწიგნობართა ამგვარ მოქმედებას რომ რაღაც სერიოზული მიზეზი განაპირობებდა, ეს ნაკლებად საეჭვო უნდა იყოს.

მართალია, საკუთრივ ქართული ასომთავრული ანბანის გენეზისის საკითხისათვის სომხურ წყაროთა ცნობების თავდაპირველი შინაარსის აღდგენას პრინციპული მნიშვნელობა უკვე აღარ ენიჭება, მაგრამ წმინდა მეცნიერული თვალსაზრისით აღნიშნული მიმართულებით კვლევა-ძიების წარმოებას გარკვეული აზრი უსათუოდ აქვს. მოცემული საკითხის გამოსარკვევად სასურველი იქნებოდა კორიუნის თხზულებისა და მასზე დამოკიდებული წერილობითი წყაროების შემცველი ყველა ძველი ხელნაწერის ერთმანეთთან შეჯერება, რაც, სამწუხაროდ, დღემდე არ გაკეთებულა საკუთრივ არმენოლოგთა მიერ.

დასასრულ, ჩვენ ვფიქრობთ, რომ თექვსმეტსაუკუნოვანი მოლოდინის შემდეგ უკვე დადგა ის დრო, როდესაც დიდი ბაკურისა და გრი-ორმიზდის უკვდავ სახელებს ქართველმა ერმა კუთვნილი ადგილი უნდა მიუჩინოს მისი ყველაზე გამოჩენილი, სასიქადულო შვილების რიგებში. ქვეყნის, ერისა და ეკლესიის წინაშე მათ მიერ გაწეული უანგარო და შეუფასებელი ღვაწლი საკითხის ამრიგად დასმის სრულ უფლებას გვაძლევს. წინამდებარე მცირე ნაშრომით ჩვენ მოკრძალებულ ვალს ვიხდით ამ დიდი ადამიანების აქამდე უჩინარი ხსოვნისა და ღვაწლის წინაშე.

FOR THE HISTORY OF THE OLD GEORGIAN WRITING

RESUME

The presented monograph describes and investigates the key issues of Georgian Writing (“Asomtavruli” Alphabet).

Actually it is continuation of the author’s two previous works by the same author: “On the Era, Circumstances and Authorship of the Georgian “Asomtavruli” Alphabet ” (2000) and “Bakur the Great – the founder of the old Georgian Script “Asomtavruli “ (2003). It consists of four chapters.

The first chapter discusses interrelation between Georgian Christian chronological system and “Asomtavruli” Alphabet; It shows mystic substance of Georgian chronological era. The readers can be assured themselves that Georgian chronological system – this is calendar era “speaking” with mystic language of number-terms, which conditionally shows the symbolic period between the Creation and the time of the “Second Coming” of Jesus Christ and end the world (6000 A. I.). The last is expressed in the name and numerical meaning of one of the letter – “Khan” (The word “Khani” in the ancient Georgian language means “time”). With the introduction on the Georgian alphabet the Georgian Christian chronological systems – “Koronikoni” and “Dasabamitgan” (= Ab initio) were brought into use. Ideas of Biblical “Sixth day” and XI - XII “hours” of the wine growers fable of Mathew’s Gospel (20, 1-7) and the “Second Coming” of John’s Apocalypses are shown in this calendar era. It also demonstrates the circumstances that it is impossible to imagine Georgian Christian Era without “Asomtavruli” Script.

The second chapter highlights enigmatic essence of the Old Georgian Script “Asomtavruli”. The author discovered artificial language created on the basis of numeric system of Georgian Script and names of letter-signs. The names of authors of alphabet is coded in the “Asomtavruli”

li” Script itself using the abovementioned language – Bakur and Gry-Ormizd, also sacral words – “Christ”, “Son of God”, “Messiah”, “Adonay” and other. The allegoric symbolic of the hymn “Praises on the Georgian Language” and its connection to the Old Georgian Alphabet is completely explained in the same chapter.

The third chapter solves the enigmatic content of the information by Georgian Historian of XI century A. D. Leonti Mroveli. He considers the creation of Georgian Alphabet as achievements of legendary king Parnavaz the First (III century B. C.). The reader is given the possibility to be convinced in the correctness of the idea, that the creators of the Old Georgian script were Georgian Prince Bakur and his close mate Gry-Ormizd. Their coded names are presented in the Leonti Mroveli’s information.

The fourth chapter is dedicated to the outlook of the creators of the Old Georgian Writing. Based on various materials the chapter shows Hellenistic education of Bakur and Gry-Ormizd, their Christian creed, greatly influenced by the antic philosophy and scientific achievements. Particularly, by the author’s opinion, that outlook of abovementioned persons is influenced by the ideas of Neoplatonism and melted with it Neopithagoreanism, that looks natural for the present of the IV century A. D.

In the end, Old Georgian Alphabet (“Asomtavruli”) is created outside of Georgia, in the “Holy Land” i.e. Palestine between 387-389 A. D., by the two Georgian Genius – Bakur and Gry-Ormizd. By the assumption of the author, Gry-Ormizd might had been participated in the creation of Armenian Alphabet, because of it Armenian interpolators intentionally damaged and changed information of the ancient Armenian historians Koryun and Moses Khorenatsi and presented real situation on the contrary basis. This was promoted also by the reason that information about the creation of Georgian alphabet and personality of its authors was kept in secret by Bakur and Gry-Ormizd from the beginning. By the view of these persons Georgian Alphabet was creature of God itself. This concept in Georgian Alphabet is demonstrated through mystic of number-sign. In particular, following words are printed there forever: “Son of God” and “Epistle”, which points out that Georgian Alphabet, is “Christ’s book”.

ლიტერატურა

1. ალექსიძე ზ. კავკასიის ალბანეთის დამწერლობა, ენა და მწერლობა. აღმოჩენა სინას მთის წმ. ეკატერინეს მონასტერში. თბ., 2003
2. გამყრელიძე თ. წერის ანბანური სისტემა და ძველი ქართული დამწერლობა. ანბანური წერის ტიპოლოგია და წარმომავლობა. თბ., 1990
3. გელასი კესარიელი. „გეორგიკა“, ბიზანტიელი მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ. ტ. 1, თბ., 1961
4. დანელია კ., სარჯველაძე ზ. ქართული პალეოგრაფია. თბ., 1997
5. ეპისტოლეთა წიგნი. სომხური ტექსტი ქართული თარგმანით, გამოკვლევითა და კომენტარებით გამოსცა ზ. ალექსიძემ, თბ., 2003
6. იოანე რუფუსი. „გეორგიკა“, ტ. 2, თბ., 1965
7. კანდელაკი ნ., ცერცვაძე გ. ქორონიკონი: მისი ადგილი და როლი ქრისტიანულ წელთაღრიცხვებს შორის. წერილი I, ჟურნ. „მნათობი“, 1990, №3
8. კანდელაკი ნ., ცერცვაძე გ. ქორონიკონი: მისი ადგილი და როლი ქრისტიანულ წელთაღრიცხვებს შორის. წერილი II, ჟურნ. „მნათობი“, 1990, №10
9. კანდელაკი ნ., ცერცვაძე გ. 37 ასონიშნაინი ქართული ასომთავრული ანბანი და ქრისტიანული ქრონოლოგიის მთავარი საყრდენი თარიღები. ჟურნ. „მნათობი“, 1993, № 1
10. ლეონტი მროველი. ცხოვრება ქართველთა მეფეთა. „ქართლის ცხოვრება“. ტექსტი დადგენილია ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ. ტ. 1, თბ., 1955
11. ლიბანიოსი. „გეორგიკა“. ტ. 1, თბ., 1961
12. მაჭავარიანი ე. ქართული ანბანის გრაფიკული საფუძვლები. თბ., 1982
13. მოვსეს ზორენაცი. სომხეთის ისტორია. ძველი სომხურიდან თარგმნა, შესავალი და შენიშვნები დაურთო ალ. აბღალაძემ. თბ., 1984
14. ნიკიფორე ქსანთოპულოსი. „გეორგიკა“. ტ. 7, თბ., 1967
15. პატარიძე რ. ქართული ასომთავრული. თბ., 1980

16. რუფინუსი. „გეორგიკა“. ტ. 1, თბ., 1961
17. საქართველოს ისტორიის ნარკვევები. ტ. 1, თბ., 1970
18. ყაუხჩიშვილი ს. ბიზანტიური ლიტერატურის ისტორია. ბერძნული ლიტერატურის ისტორიის მესამე ტომი, თბ., 1963
19. ჩხარტიშვილი მ. „წიგნი პირველი“. ჟურნ. „მნათობი“, 1988, №5
20. ჩხენკელი თ. ქართული ანბანი და „მეფეთა ცხოვრება“. ჟურნ. „ცისკარი“, 1985, №8
21. ცერაძე ლ. წილკნის საეპისკოპოსოს ისტორიისათვის. თბ., 2001
22. ჭელიძე ე. გნოსტიკური ხასიათის ძეგლი. ჟურნ. „მნათობი“, 1983, №12
23. ჭილაშვილი ლ. ნეკრესის უძველესი ქართული წარწერები და ქართული დამწერლობის ისტორიის საკითხები. თბ., 2004
24. ზურცილაძე ბ. ქართული ასომთავრული ანბანის შექმნის ეპოქის, გარემოებებისა და ავტორთა ვინაობის საკითხისათვის. თბ., 2002
25. ზურცილაძე ბ. დიდი ბაკური – ქართული ასომთავრული დამწერლობის ფუძემდებელი. თბ., 2003
26. ზურცილაძე ბ. ნეკრესის ნაქალაქარის ქართული ასომთავრული წარწერების შესახებ. გელათის მეცნიერებათა აკადემიის ჟურნალი, №5, 2003
27. ჯავახიშვილი ი. ქართველი ერის ისტორია. წ. 1, თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტ. 1, თბ., 1979
28. ჯავახიშვილი ი. ქართული დამწერლობათმცოდნეობა ანუ პალეოგრაფია. თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტ. 9, თბ., 1996
29. Губанов Вл. Почему старый стиль точнее нового стиля: новые научные подтверждения. Божественные чудеса по старому стилю. М., 2002
30. Днесперов А. Блаженный Иероним и его век. М., 2002
31. Иоанн Златоуст. На пасху 5-е. Польное собрание творений Св. Иоанна Златоуста в 12 томах, т. 8, кн. 1-2. М., 2002
32. Иоанн Златоуст. О том, что святое писание полезно. Польное собрание творений Св. Иоанна Златоуста в 12 томах, т. 3, кн. 1, М., 2002
33. Иоанн Мосх. Луг духовный. М., 2002
34. Карташев А. Вселенские Соборы. Клион, 2002

35. **Климент Александрийский.** Строматы. Кн. 1-7, Подготовка текста к изданию, перевод с древнегреч., предисловие и комментарий Е. В. Афонасина. СПб., 2003 (Приложение в кн. – Гносеология Климента Александрийского и греческая философия)
36. **Климишин И.** Календарь и хронология. М., 1990
37. **Корюн.** Житие Маштоца. Перевод с древнеармянского Ш. В. Смбацяна, К. А. Мелик-Огаджаняна, М., 1962
38. **Куликов С.** Нить времен. Малая энциклопедия календаря с заметками на полях газет. М., 1991
39. **Нуцубидзе Ш.** История грузинской философии. Тб., 1960
40. **Поснов М.** Гностицизм 2-го века и победа христианской церкви над ним. Киев, 1917 г. Фототипическое издание, Брюссель, 1991
41. **Потемкин В.** Родоначальник средневекового идеализма. М., 1906
42. **Поучительные слова на катехизис архиепископа Иринарха.** Ч. 1, М., 1868
43. **Ранович А.** Первоисточники по истории раннего христианства. Материалы и документы. М., 1933
44. **Рожанский И.** Античная наука. М., 1980
45. **Священник Николай Ким.** Тысячелетнее царство. Экзегеза и история толкования 20-ой главы Апокалипсиса. СПб., 2003
46. **Сидоров А.** Евагрий Понтийский – Жизнь, литературная деятельность и место в истории христианского Богословия. Аскетические и богословские творения. М. 1994
47. **Сотникова Л.** Истинная азбука русского языка. М.-Э., 1999
48. **Ямвлих Халкидский.** Жизнь Пифагора. Перевод с древнегреч. и комментарии В. Б. Черниговского. М., 1997
49. **E. Chintibidse.** Das Problem der georgischen Schrift und Schrifttumsentstehung. Georgica, 8, Iena-Tbilissi, 1985.
50. **W. Boeder.** Zur Analyse des altgeorgischen Alphabets. "Forschung und Lehre". Festgruss Joh. Schropfer 1974. Hamburg: Slavisches Seminar.
51. **P. Jordan.** Pythagoras and Monachism. Traditio 17, 1961.

სარჩევი

ფინანსატყუარობა	5
თავი I	9
ქართული ქრისტიანული ფელთაღრიცხვა და ასომთავრული ანბანი	9
თავი II	27
ქართული ასომთავრული ანბანის ენიგმატიკის არსი	27
თავი III	60
ქართული დამწერლობის წარმოშობის საკითხი ლეონტი მროველის ცნობის შუქზე	60
თავი IV	74
ქართული ასომთავრული ანბანის უმეჩენელ პირთა მსოფლმხედველობის საკითხისათვის	74
ბოლოთქმა	97
RESUME	103
ლიტერატურა	105